

صَلُّوا كَبَارَ أَيْتُونِي أَصَلِّي (البخاري)

زِيْنَةُ الصَّلَاةِ

وَلَمَّا نَحْنُ بِنُكَلَّا

ليکوال: فضيلة الشيخ ابي محمد امين الله البشاورى

ترجمہ: سید محمد اسحاق ہاشمی

Ketabton.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لړلیک

۲	د لمانځه جوړښت
۶	د لمانځه روح
۲۲	د خشوع د پیدا کېدو اسباب
۳۰	لومړۍ مسئله ستره ودرول
۳۲	دویمه مسئله د سترې د لوړوالي اندازه
۳۷	درېیمه مسئله د لمونځ کوونکي مخې ته د څارویو تېرېدو حکم
۳۸	څلورمه مسئله ایا لمونځ کوونکي خپلې مخې ته تېرېدونکي په زور منع کولای شي؟
۴۱	پنځمه مسئله که ستره نه وي؛ نو د لمونځ کوونکي مخې ته په څومره فاصله کې تېرېدل صحیح دي؟
۴۷	د لمانځه طریقہ
۴۸	شپږمه مسئله د ښځو او سړیو په لمانځه کې توپیر؟
۵۸	اوومه مسئله ښځوته د ښځې د امامت کولو حکم
۶۲	اتمه مسئله د لمانځه نیت
۶۷	نهمه مسئله لمانځه ته ودرېدل
۶۸	لسمه مسئله په صف کې جوخت ودرېدل
۷۴	یولسمه مسئله د لومړي تکبیر پر مهال د لاسونو اوچتول
۷۶	دولسمه مسئله لاس پر نامه که پر سينه کېښودل پکار دي؟
۸۱	پر سينه د لاسونو کېښودو په اړه حديثونه

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم	زَيْنَةُ الصَّلَاة (د لمانځه ښکلا)
ليکوال	فضيلة الشيخ ابو محمد امين الله البشاوري
ترتيب او ټولونه	استاد فريد احمد هلال
خپرندوی	کتاب خپرندويه ټولنه (جلال کوټ)
کمپوز	خپله ټولوونکي
ډيزاين او طرح	ابو عثمان عبدالمجيد - گندهارا خدمتونه
چاپ کال	۱۳۹۰
د ترلاسه کېدو ځايونه	
گندهارا کتاب پلورنځی	(اسحاقزی مار کېټ ځمکتل، جلال کوټ)
مکتبه محمدیه	(منگل مار کېټ، گنج بازار، پېښور، کوزه پښتونخوا)
دارالکتب	(صدف پلازه، محله جنگي پېښور، کوزه پښتونخوا)

د چاپ حقوق له ټولوونکي سره خوندي دي

- پرسینه باندې د لاس کېښودو په اړه د علماوو ویناوې ۸۶
- د احنافو دلائل او د هغې تجزیه ۸۸
- د یار لسمه مسئله: په لمانځه کې کوم ځای ته کتل روا او پکار دي ۹۵
- څوار لسمه مسئله: له فاتحې نه مخکې بېلابېل ذکرونه او دعاګانې ۹۶
- پنځلسمه مسئله: د تعوذ یانې «أَعُوْذُ بِاللّٰهِ» بېلابېلې کلمې ۱۰۵
- شپاړلسمه مسئله: په هر رکعت کې تعوذ لوستل څنګه دي؟ ۱۰۵
- اوولسمه مسئله: په امام پسې د فاتحې لوستل ۱۰۸
- اتلسمه مسئله: په امام پسې د سورت فاتحې لوستو حکم ۱۱۳
- د قرائت خلف الامام په اړه د صحابه کرامو اثار ۱۲۳
- د قرائت خلف الامام په اړه د تابعینو اثار ۱۲۷
- د قرائت خلف الامام په اړه د علماوو ویناوې ۱۲۸
- محققین احناف او فاتحه خلف الامام ۱۳۱
- د مقابل لوري دلائل او د هغې تجزیه ۱۳۲
- نولسمه مسئله: په فاتحه لوستلو کې سنت طریقه ۱۴۳
- شلهمه مسئله: په خفیه لمونځونو کې د مقتدي لپاره د فاتحې نه علاوه د نور قرات کولو حکم ۱۴۵
- یوویشتمه مسئله: تر «وَلَا الضَّالِّينَ» وروسته امین ویل او د هغې اړوند مسئلې ۱۴۸
- د آمین بالجهر په اړه د علماوو قولونه ۱۵۹
- په پټه د امین ویلو د لیلونه او د هغې تجزیه ۱۶۵
- دوویشتمه مسئله: په لمانځه کې سورتونه وړاندې وروسته ویل روا دي ۲۰۲
- درویشتمه مسئله: رفع الیدین ۲۰۴
- څلورویشتمه مسئله: په سجده کې سنت طریقه ۲۵۱
- پینځه ویشتمه مسئله: په سجده کې دواړه بڼې جنګول ۲۵۴
- شپږ ویشتمه مسئله: په سجده کې د لاسونو کېښودل ۲۵۶
- اوه ویشتمه مسئله: په اوو اندامونو سجده کول ۲۶۰

- اته ویشتمه مسئله: د استراحت جلسه ۲۶۳
- نهه ویشتمه مسئله: تش رکعاتونه ۲۶۴
- دېرشتمه مسئله: تورک ۲۶۵
- یو دېرشتمه مسئله: په التحیات کې خپلې غېږې ته کتل ۲۶۵
- دوه دېرشتمه مسئله: اشاره به له کوم ځای نه شروع کوي ۲۶۶
- درې دېرشتمه مسئله: د اشارې کیفیتونه ۲۶۹
- څلور دېرشتمه مسئله: په قاعده کې د ګوتې خوځول او نه خوځول ۲۷۰
- پینځه دېرشتمه مسئله: تر الحیات وروسته درود شریف لوستل او د هغې بېلابېلې صیغې ۲۷۴
- شپږ دېرشتمه مسئله: تر درود شریف وروسته دعاګانې ۲۷۸
- اوه دېرشتمه مسئله: د سلام ستنولو څلور پینځه طریقې راغلې دي ۲۸۷
- اته دېرشتمه مسئله: سلام ستنول ۲۸۸
- نهه دېرشتمه مسئله: تر سلام ستنولو وروسته قوم ته مخ راړول ۲۹۰

د فضيلة الشيخ ابو محمد امين الله البشاورى تقريباً

ان الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سيئات اعمالنا، من يهده الله فلا مضل له و من يضلل فلا هادي له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمداً عبده و رسوله،

اما بعد!

دا كتاب (زينة الصلاة) ياني د لمانځه ډول او بنياست چې زموږ د كتابونو او كېسټونو نه وروړ فرید احمد هلال راټول كړی. ما ولوست چې خواصو او عوامو، سړو او ښځو ټولو لپاره ډېر گټور دی، هرڅوك چې د خپل عبادت قبول غواړي د دغه نبوي سنت مطابق لمونځ دې وكړي او خپله خشوع دې هم برابره كړي.

په دې كتاب كې هغه خصوصيات چې زموږ وروړ استاد فرید احمد هلال راټول كړي دي.

۱. د پښتو ژبه يې فصیح ده.
 ۲. د احاديثو ژباړه
 ۳. د احاديثو تخريج په ډېر تفصيل سره
 ۴. مهم مهم تحقيقونه
 ۵. انصاف او عدل په مسائلو كې
 ۶. ادبي جملې استعمالول چې فحش او بي ادبه كلمات پكې نشته
 ۷. نور خصوصيات هم شته چې لوستو سره تعلق لري
- الله تعالى دا كتاب زما لپاره او د جمع كوونكي او ترتيبوونكي او ټولو مساعدينو علماوو لپاره د نجات ذريعه وگرځوي او ترتيبوونكي (استاد فرید احمد هلال) ته دې الله تعالى اخلاص ورنصيب كړي او د هغه په ميزان

د حسناو كې دې واچوي، آمين

د كتاب مسوده د جمعه په شپه جمادي الثانية ۸ عام ۱۴۳۲ هـ باندې په مسجد حمزه، پشاور پاكستان كې ما مطالعه كړه او نوموړي استاد ته مې دعا وكړه، ځكه يوه فايده منده رساله يې عالم النشر والتوزيع ته راويستله، الله تعالى دې ټولو مسلمانانو ته ددې رسالې نه فايده وركړي
صلى الله على نبينا محمد و اله و اصحابه اجمعين
ابو محمد امين الله البشاورى

ابو محمد امين الله البشاورى

ان الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور انفسنا و
من سيئات اعمالنا، من يهده الله فلا مضل له و من يضلل فلا هادي له، و اشهد
ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، و اشهد ان محمداً عبده و رسوله،

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ○ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا
رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ○ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ○ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ
رَقِيبًا ○ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ○ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ○
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ○ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ○

اما بعد

قدر منو لوستونكيو

لمونځ په اسلام کې داسې ضروري رکن دی، چې د دې سموالی د ټول
دين سموالی او د دې خرابوالی د ټول دين خرابوالی دی، لکه چې رسول
الله ﷺ فرمايي

«إِنَّ أَهْمَ أُمُورِكُمْ عِنْدِي الصَّلَاةُ، مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ
ضَيَعَهَا فَهُوَ لِسِوَاهَا أَضْيَعُ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۱ / ۵۳۶)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړي، ده د دين حفاظت وکړي او چا چې لمونځ
خراب کړي؛ نو د نورو اعمالو خرابوالی يې هم يقيني دی
او داسې کس ته بيا ښه سړی نه دي ويل پکار، چې لمونځ يې خراب
وي، له دې امله په اسلام کې پر لمانځه ډېر سخت ټينگار شوی، لکه په

قرآن کریم کې نهه اتیا ځل الله ﷻ د لمانځه یادونه کړې ده او لمونځ د قرآن والاوو ځانگړی صفت دی، لکه چې الله ﷻ فرمایي:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٥﴾

ژباړه:

پر آخرت ایمان لرونکی پر قرآن ایمان لري او د خپلو لمونځونو حفاظت کوي.

د الله ﷻ ولایت، دو ستي او نږدېکت له لمانځه پرته نه تر لاسه کېږي او له لمانځه پرته هیڅ یو کس مسلمان نشي گڼل کېدای، همداشان د جنت یوه دروازه هم د لمانځه په نامه نومول شوې، چې هغې ته «باب الصلاة» ویل کېږي، یانې هغه دروازه چې په لمانځه سره تر لاسه کېدای شي او دا عمل ډېر زیات مشهور او د الله ﷻ ډېر خوښ دی؛ خو شیطان ورته سړی نه پرېږدي، د لمانځه ډېرې زیاتې گټې او فضائل دي، سړی چې د کال په سر کې د حدیثو کتاب پیل کړي؛ نو ټول کال د لمانځه پر مسائلو تېرېږي، ځکه د حدیثو ډېر کتابونه د لمانځه پر احکامو لگېدلي دي له دې امله موږ ته د لمانځه ډېره پابندي پکار ده او الله ﷻ چې پر یو شي ټینګار کړی دی؛ نو موږ به ولې پرې ټینګار نه کوو؟ الله ﷻ دې پر یو شي ټینګار کوي او یو سړی دې پر هغه مسئله زور نه ورکوي دا؛ خو ډېره د نقصان خبره ده

همداشان کله، چې د الله رسول ﷺ وفات کېده دا سې فرمایلي ول چې «الصَّلَاةُ، وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ».

سنن ابن ماجه (۱/ ۵۱۹)

ژباړه:

ای خلکو د لمانځه پابندي کوئ، له مریانو (غلامانو) او بی زوره

خلکوسره ټیټگړه کوي.

ياني د ژوند په وروستيو شیبو کې يې هم پر لمانځه ټينگار کړی، چې گوري لمونځ درڅخه خراب نشي؛ نو له دې امله د لمانځه اهتمام د متقيانو او مؤمنانو صفت دی، څوک چې د لمانځه پابندي نه کوي دا مسلمان نه دی، دې دومره سخت وعيد ته گوره الله فرمايي

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

[مريم: ۵۹]

ژباړه

په دوی پسې وروسته داسې خلک راغلل، چې لمونځونه يې ضائع کړل او په خپلو هيلو پسې روان شول، ژرده، چې د غي کندی سره به مخامخ شي. ياني د داسې کسانو ځای دوزخ دی او نبي ﷺ فرمايي

«مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَيِطَ عَمَلُهُ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۱۵)

ژباړه

د مازديگر لمونځ که چا پرېښوده؛ نو عمل يې برباد شه پردې خبره اوس مؤمنان پوهېږي چې د عمل بربادېدل څومره لوی تاوان دی، که پر تا زرخله به راخلاص شي دا دومره تاوان نه دی؛ خو چې عمل دې برباد شه دا لوی تاوان دی، دا چې د لمانځه د نه کولو له امله عمل بربادېږي؛ نو د لمانځه اصلاح ډېره ضروري ده او اوس خپل اصلي مقصد ته راگرځم، چې هغه د لمانځه جوړښت دی

د لمانځه جوړښت

لمونځ له دوو برخو څخه جوړ دی، چې یو یې بدن او بل یې روح دی، لکه چې انسان له دوو شیانو یانې له بدن او روح څخه رغېدلی دی، چې بدن نه وي یواځې روح کار نه کوي، بلکې الوخي، له دې د نیا څخه ځي او که چېرته بدن وي؛ خو روح پکې نه وي؛ نو نه به دې سترگې کار کوي، نه به دې لاسونه او پښې، بیا به دې خلک راکاږي چې مړی دی هدېرې ته یې ورسوي، او په داسې حال کې بیا ستا قدر په دې کې وي، چې خاورو کې دې ښخ کړي؛ نو دارنگه لمونځ هم له جسم او روح څخه جوړ دی؛ نو د دې دواړو ډېر اهتمام پکار دی، جسم د لمانځه ظاهري چوکاټ او ډانچه ده، چې د سنت برابر وي او روح یې په هغې کې خشوع او ادب دی، چې دا یو ځانته جلا علم دی.

د لمانځه روح

قدرمنو لوستونکیو دا ډېر ضروري علم دی؛ خو د خلکو له پامه وتی دی، چې دې ته د علماوو په اصطلاح کې علم الخشوع وایي، خشوع د الله سبحانه و تعالی مخامخ د هغه په دربار کې عاجزی، زاری، تذلل او ځان سپکولو ته وایي، د مومنانو له صفاتو څخه الله ﷻ ته خشوع کول یو ضروري او لوی صفت دی، که څه هم د ډېرو خلکو گومان دادی، چې خشوع یواځې په لمانځه کې پکار ده او له لمانځه پرته نه، سره له دې، چې دا په ټول ژوند کې د مومنانو صفت دی، او په مومنانو کې به د تل لپاره خشوع وي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي

وَالْخُشُوعِينَ وَالْخُشِعَتِ

[الاحزاب: ۳۵]

ژباړه

مومنان سړي او مومنانې ښځې هغه دي، چې په دوی کې به د همیشې لپاره خشوع وي.

ځکه دا جمله اسمیه ده: نو په سړیو او ښځو ټولو کې به خشوع وي، چې د دې خشوع گټه به نورو ډېرو بندگانو ته هم رسېږي، خشوع هغه ښکلی صفت دی چې په سړي کې نور ښکلي صفتونه پیدا کوي او دا د انبیاء علیهم السلام صفت هم دی، لکه چې الله تعالی فرمایي:

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسِرُّونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خُشِعِينَ ﴿٩٠﴾

[الأنبياء: ۹۰]

ژباړه

یقیناً دغو پیغمبرانو به په ښکیو کې مخکې والی کوه او موږ به یې په وېرې او په مینې سره رابللو او موږ ته یې همېشه عاجزي هم کوله. د دې انبیاءو یوڅو ښه صفات ول، چې دوی به دوه درې ښه کارونه کول یو دا وه، چې دوی به هرې ښکې ته مخکې والی کاوه؛ نو دا موږ ته هم پکار دي دویم دا چې «وَيَدْعُونَنَا» له ماڅخه به یې دعاګانې غوښتلې او زه به یې په ډېر شوق او په وېرې سره رابللم، دا خبرې هسې بیانوو؛ خو چې د زړه کیفیت نه وي برابر پر دې آیتونو څوک نه پوهېږي، چې د زړه کیفیت د دې آیتونو مطابق نه وي جوړ شوی؛ نو هسې پر الفاظو باندې به پوهه نشي، په هغوی کې دریم صفت خشوع وه هر وخت به یې الله ﷻ ته خشوع کوله، په لمونځونو کې هم او کله به چې د الله ﷻ آیتونه پرې ولوستل شول؛ نو هم به یې عاجزي کوله او د الله ﷻ له بندګانو سره د مخ کېدو پر مهال او په یواځیتوب کې به یې هم خشوع کوله، لکه چې الله ﷻ د مومنانو په صفت

کې فرمايي

إِذَا تَنَلَّى عَلَيْهِمْ آيَةُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

[مریم: ۵۸]

ژباړه:

د هغوی صفت داوه، چې کله به ورته د الله آیتونه بیانېدل؛ نو پر سجده

به پرېوتل

دا د خشوع یوه نښه ده او د عاجزۍ یوصفت دی، چې په سړي کې راشي؛ نو بیا الله ﷻ ته اوږدې اوږدې سجدې لگوي، عاجزي او ژړا کوي، ځکه په سړي کې چې کله خشوع پیدا شي؛ نو بیا ژړا ورځي او د انسان له سترگو او ټپکې بهېږي، چې دا د انبیا علیهم السلام صفت و او دا په ځان کې پیدا کول پکار دي

قرآن موږ ته د دې لپاره بیانېږي، چې د انبیاوو او صالحینو تابعداري وکړو په هغوي کې د خشوع ماده موجوده وه، رب العلمین ته خاشعین ول، په پخوانیو اهل کتابو یهود او نصری وو کې، چې کوم ټپکان او صالحین ول، چې پر الله ﷻ باندې یې ایمان راوړی و، په هغوی کې دا صفت و، چې خاشعین لله ول الله ﷻ فرمایي:

دغه ایمان والا خاشعین لله و، الله ﷻ ته یې هر وخت عاجزي کوله

یواځې په لمانځه کې خشوع کوونکي نه ول، بلکې په هر وخت کې خشوع کوونکي ول، په لمانځه کې؛ خو به هر وروږ دا صفت وي او د لمانځه متعلق یې ځکه بیانوو، چې لمونځ محک دی، یو د تجربې ځای دی او یو تدریب دی په دې کې، چې څوک په ځان کې خشوع پیدا کړي؛ نو د الله ﷻ په فضل وروسته هم په دې کې الله رب العزت د خشوع ماده رانښکاره کوي او

مسلمانانو ته پکار ده، چې په لمانځه کې یې څه حال وي؛ نو په بازارونو کې هم باید هسې وي.

حالة المسلم في صلاته ينبغي ان تكون حالته في السوق كذلك
ژباړه:

د مسلمان حال، چې څنگه په لمانځه کې دی؛ نو پکار ده چې په بازار کې هم داسې وي.

ځکه پر لمانځه سرې په عاجزۍ سره ولاړ وي، چغې نه وهي، زور نه کوي، اخوا دېخوا نه گوري او د لاهېرې عاجزۍ کوښښ کوي؛ نو پکار دا ده، چې بازار کې هم سرې داسې اووسي ورو ورو به دا جوړوي، رسول الله ﷺ دې ته اشاره کړې ده، کله چې به یې صف جوړاوه؛ نو ویل به یې:

«اسْتَوُوا، وَلَا تَخْتَلِفُوا، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ، لِيَلِينِي مِنْكُمْ أُولُو الْأَحْلَامِ وَالنَّهْيِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»

صحيح مسلم (۱/ ۳۲۳)

ژباړه:

برابر شئ او اختلاف مه کوئ (گډوډ مه ودرېږئ) کنه؛ نو زړونه به مو گډوډ شي، ماته دې پوهه او عقل منځخلک نږدې ودرېږي، لومړۍ صف پوره کړئ او بیا وروسته په دویم صف کې نږدې نږدې ودرېږئ او دا یې وفرمایل.

وَأَيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ

صحيح مسلم (۱/ ۳۲۳)

ژباړه:

په بازارونو کې چغې مه وهي

په دې حديث کې دوه ماناوې دي، يو مقصد دا دی، لکه څرنگه چې په صف کې په عاجزۍ سره ودرېږي؛ نو په بازارونو کې هم داسې اوسئ هلته هم داسې حالت جوړ کړئ، لکه چې سرې په لمانځه کې وي، که څه هم ټول داسې نشي کېدای؛ خو چې څه ناڅه خشوع باید له تا سره هلته هم وي.

د رسول الله ﷺ په صفاتو کې هم راځي، چې هغه انتهايي خاشع وه په لمونځونو کې خصوصا او له لمانځه نه بهر هم دېره خشوع او عاجزي پکې وه تردې، چې يوه وينزه به راغله، چې د وينزې قدر هم نه وي او رسول الله ﷺ ته به یې وويل، چې زما درسره کار دی او له لاسه به یې ونيوه، چې تاته زما يو حاجت دی، پوره یې کړه؛ نو رسول الله ﷺ به ورته وفرمایل:

يَا مَ فُلَانٍ اَنْظِرِيْ اَيَّ الطَّرِيقِ شِئْتِ، فَخَلَّتْ مَعَهَا حَتَّى قَضَتْ حَاجَتَهَا.

مسند البزار = البحر الزخار (۱۳ / ۳۴۷)

ژباړه:

ای د فلاني مورې وگوره، کومه کوڅه ستا خوښه ده چې زه درسره پرې لاړشم او ستا حاجت پوره کړم.

د الله نبي، چې د عالم سردار دی له یوې وينزې سره به دې د هغې د کار لپاره پاڅېد او خپله به ورسره روان به شو او دا به یې هم نه ويل، چې ته ښځه یې جومات ته ولې راځي؟ ته خو وينزه یې، گورو به بله ورځ به شي رسول الله ﷺ به داسې نه کول بلکې له ښځو سره به هم تله، چې وينزې به له لستونې څخه ونيوه، چې دا زما حاجت پوره کړه؛ نو له واره به ورسره پاڅېده، الله ﷻ ته به یې هم عاجزي کوله او د الله ﷻ د مخلوق په وړاندې به یې هم تواضع او عاجزي اختياروله، دا صفت پکې و، په بازارونو کې به یې شور نه کاوه.

لَمْ يَكُنْ فَاجِحًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا صَخَّابًا فِي الْأَسْوَاقِ

(سنن الترمذي ت شاکر (۴/ ۳۶۹)

ژباړه:

بدکار او بدلمنی هم نه و او نه یې په بازارونو کې چغې وهلې.
صخاب دې ته وايي، چې چغې وهي ای فلانکېه دلته راشه او اخوا
لار شه دا د بې وقاره خلکو طریقه ده دا د نبی ﷺ طریقه نه وه، زوږي نه و،
رسول الله ﷺ په بازارونو کې عاجزي کوله، په حدیث کې راځي، چې رسول
الله ﷺ به کله پر لمانځه ودرېده عبدالله بن شخیر وایي:
«أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَلِصَدْرِهِ أَزِيْرُ كَأَزِيْرِ الْمِرْجَلِ
مِنَ الْبُكَاءِ»

حلیه الأولیاء وطبقات الأصفیاء (۲/ ۲۱۱)

ژباړه:

چې زه نبی ﷺ ته راغلم او هغه پر لمانځه ولاړ و او د ژړا له امله یې له
سینې نه یې داسې غږ راخښه، لکه چې کتوی خوتېږي او اواز کوي
دا د الله ﷻ د معرفت له امله د هغه د شان او قدر د پېژندو له امله به پر
نبی ﷺ باندې دا حالت راتله، څومره چې سړی خپل مالک ښه پېژني؛ نو
هغومره پکې دا صفت ډېرېږي، څومره چې له الله ﷻ نه ناخبره وي؛ نو پر دې
به نه پوهېږي.

په رسول الله ﷺ کې ډېره زیاته عاجزي وه، ډېر ځل به رسول الله ﷺ
ژړلې په حدیث کې راځي، چې رسول الله ﷺ ماسختن کورته راغی او
عاشې ﷺ ته یې وفرمایل:

«يَا عَائِشَةُ ذَرِينِي أَنْعَبِدَ اللَّيْلَةَ لِرَبِّي»

صحیح ابن حبان - محققا (۲/ ۳۸۷)

ژباړه:

ما پرېږده، چې نن ټوله شپه د الله ﷻ بندگي وکړم.
کله به هغه ټوله شپه هم بندگي کوله اکثره به د شپې په وروستی برخه
کې راپاڅېده، کله چې د زړه کیفیت جوړ وي؛ نو بیا عبادت ډېر
خوند کوي، د نبی ﷺ د زړه به څه تپوس کوي، چې په هغې کې څومره
ژوروالی او کمالات ول، چې د هغې تعبیر موږ نشو کولای.
نبی ﷺ ټوله شپه لمونځونه کول او ژړل یې ان تردې، چې لاندې ځمکه
به یې پر اوښکو لونده شوه، سهار، چې بلال ﷺ راغی او نبی ﷺ یې په دې
حالت کې ولیده وه یې ویل ای د الله رسوله! تا ته: خو الله ﷻ ښه کړې ده
«مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ» ته ولې دومره غم کوي، نبی ﷺ ورته
وفرمایل:

پر ما باندې بېگانه شپه داسې آیتونه نازل شوي دي، چې هغه انسان دې
هلاک شي چې دا لولي او سوچ او فکر پکې نه کوي.

وَيْلٌ لِمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلَافِ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ آيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقَعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَنَكَ فَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تَدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْرَجْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ
رَبَّنَا إِنَّا سِغْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ

مَنْ ذَكَرَ أَوْ أَتَى بَعْضَكُمْ مِنْ بَعْضٍ قَالَتَيْنِ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُودُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَتَلُوا وَقُتِلُوا لَا يَكْفُرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَا دُخِلَتْهُمْ جَنَّتِ تَجْرِئُ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرُّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَا لَهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْبِهَادُ ﴿١٩٦﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّتٌ تَجْرِئُ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خُلِدُوا فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْكَافِرِينَ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خُشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٧﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٩٨﴾ {آل عمران: ١٩٥}

صحیح ابن حبان - محققا (۲/ ۳۸۷)

په دې آيتونو کې ډېره ژوره مانا پرته ده؛ خو که مؤمن پرې پوه شي، خپل زړه او ماغزه ورته خیر کړي؛ نو ډېر نااشنا کیفیت او حال به د هغه جوړشي؛ خو ارمان! که زموږ داسې وای، د ایمان والا، چې کوم صفات دي، هغه موږ په ځان کې نه وینو موږ داسې یو، لکه منافقان هسې کاره لرگي یو ((کَانَهُمْ خُشِبٌ مُسْنَدَةٌ)) هغه کاره لرگي، چې بې گټې یوځای ته ولاړوي، زموږ د عامو مسلمانانو داسې عادت جوړشوی دی او د خشوع والاعلم ختم شوی دی.

یو ځل رسول الله ﷺ ټوله شپه ژړل عبادۀ بن الصامت، ځکه فرمایلي دي، چې دا علم ختمېږي او قتاده وايي تاسې ته پته ده، چې کوم علم به اول ختمېږي.

«أَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْخُشُوعُ حَتَّى لَا يُرَى فِيهِ خَاشِعًا»

مسند الشاميين للطبراني (۲/ ۴۰۰)

ژباړه:

لومړی به له دې امت نه د خشوع علم پورته کېږي.

دا حدیث موقوف بمنزله المرفوع دی، بل حدیث د شداد بن اوس کی هم راغلي، چې له دې امت نه تر ټولو لومړی د خشوع علم او چټېږي، خشوع ته یې علم ویلی دی دا علم دی ډېرې مسئلې یادول دا ښه کار دی؛ خو دا یوازې علم نه دی، چې خشوع درېکې پیدا شوه ته عالم یې اوالله ته چې په سړي کې عاجزي نه وي، د زړه میلان او شوق نه وي هغه طرف ته سربینکته کول نه وي او د خشوع به سړی څه تعبیر کوي پوره، لکه ځینې مادې زه ذکر کوم، چې دا درېکې نه وي؛ نو علم درېکې نشته له اصلي علم نه بې برخې یې، که څه هم تاته ډېر کتابونه زده وي او ډېرې مسئلې درته یادې وي او ډېر روایتونه درته یادوي؛ خو له اصلي علم نه محروم یې، خپل مالک او رب ته، چې درېکې عاجزي نه وي؛ نو له تاسره علم نشته، له دې امت نه به اول خشوع او چټېږي او دا له دې امت نه غالباً اوچته شوې ده، په عامو ځایونو کې خشوع کوونکي نشته، د دې کفارو د لیدو له امله خشوع ختمه شوې ده، ځکه دا ډېر بې وقاره خلک دي؛ نو د دې په لیدوسره له مسلمانانو نه هم خشوع ختمه شوې ده، هغه عاجزي، سکون او وقار ترې ختم شوی دی، مؤمن به سکون وقار او خشوع والاوي عبادۀ بن الصامت فرمایي.

يُوشِكُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَ الْجَمَاعَةِ فَلَا تَرَى فِيهِ رَجُلًا خَاشِعًا

سنن الترمذي ت شاكر (۵/ ۳۲)

ژباړه:

نڀڙي ده، چې يوجامع جومات ته به داخل شي؛ خو يوكس به هم پكې خشوع كوونكې ونه وينئ.

يانې په يوه جامع جومات كې به داسې سړى نه وينې، چې هغه الله ته ولاړوي او له الله څخه وېرېږي، بلكې د هرچامخ ته چې گورې؛ نو ته به وايې چې دا الله ته نه دى ولاړهسې ولاړدى، خشوع به هغه كې نه وي او كله، چې په سړي كې خشوع وي؛ نو بل چا ته هم د هغه لمونځ خوند وركوي؛ نو ده ته به خپله خومره خوندوركوې؛ خو له بده مرغه په ډك جومات كې به يو خشوع كوونكې موندنه كړي؛ نو دا علم اوچت شوى دى؛ نو دا بېرته راوايس كول پكار دي او كه سړى كوښښ وكړي؛ نو الله هغه ته دا لاره راخلاصوي؛ نو له دې امله څوك چې كوښښ كوي الله يې ورپه برخه كوي.

وَالَّذِينَ جَاهَلُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

العنكبوت: ۶۹

ژباړه:

هغه څوك چې زموږ په لار كې كوښښ كوي؛ نو موږ به ورته لارې اسانې كړو.

له دې خبرې نه زما غرض دا دى، چې كه پوره خاشعين نه شو؛ نو چې څه ناڅه؛ خو جوړشو او چې په دې لړ كې سړى ډېر كوښښ وكړي؛ نو څه ناڅه خشوع؛ خو به ترلاسه كړي دا په ځان كې پيدا كول غواړي. دا خشوع په صحابه كرامو كې هم ډېره زياته وه.

ابوبكر صديق څې به كله پر لمانځه ودرېده؛ نو دا طاقت به يې نه درلوده، چې خلكو ته خپل قرائت ورواوري، نبي څې په مرض وفات كې

و فرمايل:

«مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۳۴)

ژباړه:

ابوبكر ته ووايئ چې خلكو ته لمونځ وكړي

قَالَتْ عَائِشَةُ: قُلْتُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ

صحيح البخاري (۱/ ۱۳۶)

ژباړه:

عائشې څې وويل: ابوبكر، چې كله ستا پر مسله ودرېږي؛ نو د ژړا له

امله به خلكو ته قرائت وانه ورولاي شي (يانې لمونځ به ونه كړاى شي).

ځكه د هغه عادت داوه، چې رقيق القلب وه انتهايي نرم زړى وه دا به

خلكو ته قرآن وروانه وروي، بيا رسول الله څې وفرمايل، چې امر ورته وكړئ

نبي څې غصه وكړه ((إِنَّكَ لَصَوَاحِبُ يُوسُفَ)) تاسې د يوسف څې ملگري

ياستئ د هغه د دوكه كولونښن مو كاوه او اوس مادوكه كوى، زه چې څه

امر كوم د هغې تابعداري ولې نه كوى؟

د حديث لنډيز مې بيان كړه د رسول الله څې په ملگرو كې دا كمال وه، په

ابوبكر صديق څې كې دومره خشوع وه، كله چې به پر لمانځه ودرېده؛ نو د

يوه بې ساه لرگي په څېر به ښكارېده، يانې په لمانځه كې به هيڅ نه

خوځېده.

عبدالله بن زبير څې به كله پر لمانځه ودرېده داسې به وه، لكه چې

ونه ولاړه وي ډېر ځلې به داسې وشول، چې دى به پر سجده پروت و، چېنې

به راتلې او د ده پر شا به كېناستې، ډېره اوږده سجده به يې كوله؛ نو ځكه

مرغیو به پرې د لرگي گومان کاوه، چې گوندې دا پر خای پروت لرگی دی، چې له سره حرکت نه کوي او انسان نه دی. په دې خلکو کې به دومره خشوع وه

عبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې کله پر لمانځه ودرېده يرجع ویتاوه آیتونه به یې باربار لوستل او سویلي به یې کول، له دې نه په لمانځه کې هسې غیر اختیاري سویلي مراد دي، چې د ډېرې خشوع له امله به پرې راتلل، په صحابه کرامو کې ډېره خشوع وه، له سفیان ثوري نه نقل دي منصور بن المعتمر یو حدیثپوه (محدث) دی هغه چې به کله لمانځه پر باندې ودرېده؛ نو تابه ویل، چې اوس به مري.

ابراهیم نخعي، چې یو تابعي دی، هغه به چې کله لمونځ وکړه او له لمانځه نه به اوزگار شو؛ نو تر ډېره پورې به داسې وه گواکې ناروغ دی له ډېرو سلفونه نقل دي، چې کله به هغوی له لمانځه نه اوزگار شول؛ نو د لمانځه اثر به پرې ښکارېده، پکار دا ده سړی له لمانځه نه مخکې یوشان وي او په لمانځه کې بدل شي او تر لمانځه روسته هم پکې دغه آثار ولېدل شي، ځکه شریعت مطهره دا امرکړی دی، چې د لمانځه څه نښې دي پر تاسې ښکاره شي؛ خو زموږ داسې مزاج جوړشوی دی، څنگه چې له لمانځه نه مخکې وي؛ نو تر لمانځه وروسته هم هماغسې وي. په دې لړ کې عمر بن الخطاب رضی الله عنه فرمایلي دي

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَشِيْبُ عَارِضًا فِي الْإِسْلَامِ وَلَمْ يَكْمَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً.

ژباړه

د یوه سړي څنې به په اسلام کې سپینې شي؛ خو الله تعالی به ورلره تراوسه لمونځ نه وي پوره کړی

ځکه د هغه به خشوع نه وي برابره، د لمانځه څه غم به ورسره نه وي دا

لمونځ به ورته څه شی نه ښکاري، چې دې ناروغۍ موږ ټول اوس نیولي یو او خپل لمونځونه موږ ته وړوکې ښکاري او سلفو ویلي دي

من هانت علیه صلاته کانت علی الله اهون
ژباړه:

چا ته، چې خپل لمونځ سپک ښکاري؛ نو د هغه لمونځ الله تعالی ته ډېر سپک وي

نوهغه به یې څه قبول کړي حسن به ویل ای مسلمان!

اذا هانت عليك صلاتك فاي شيء يعز عليك؟

کله چې درته لمونځ سپک او بې قدره ښکاري؛ نو تا ته به کوم شی قدرمن وي، ځکه چې لمونځ درته وړه خبره ښکاري، چې دا تر ایمان وروسته لوی عمل دی او چې دا درته وړوکې ښکاري، نه یې رکوع او نه یې قرائت او نه یې د خشوع پروا کوي؛ نو په دې دین کې کومه خبره ده، چې تاته غټه ښکاره شي، چې لمونځ سړي ته سپک ښکاري د هغه به ټول اعمال خراب وي او په حدیث کې راغلي دي:

«إِنَّ أَهْمَ أُمُورِكُمْ عِنْدِي الصَّلَاةُ، مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَعَهَا فَهُوَ لِسَوَاهَا أَضِيعَ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۱/ ۵۳۶)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړه، ده د دین حفاظت وکړه او چا چې لمونځ خراب کړه؛ نو د نورو اعمالو خرابوالی یې هم یقیني دی

عمر بن الخطاب والیانوته لیکلي ول، چې ستاسې په ټولو عملونو کې لمونځ ما ته ډېر مهم دی، هسې نه، چې ووايي موږ قاضیان او والیان یو

فيصلې به کوو لمونځ څه مهم عمل نه دی، بلکې خلافت هم د دې لپاره راځي، چې خلک لمونځ کوونکي شي

مَنْ حَفِظَهَا وَحَافِظَ عَلَيْهَا حَفِظَ دِينَهُ، وَمَنْ ضَيَّعَهَا فَهُوَ لِسِوَاهَا أَضْيَعُ

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۱ / ۵۳۶)

ژباړه:

چا چې د لمانځه حفاظت وکړه؛ نو دا د نورو عملونو هم ډېر حفاظت کوونکی دی او که لمونځ چا خراب کړه؛ نو نور عملونه به یې هم ناسم وي. داسې کس ته بیا ښه سړی مه وایه، چې لمونځ یې خراب وي، هغه امام چې لمونځ یې غلط وي، ته پوه شه، چې دا خیااتګر هم دی، هغه به درته صحیح دین نه درښيي، په هغه کې به نور ناوړه عملونه او فسادونه هم وي، چې کله یې لمونځ خراب وي او دې آیتونو ته تاسې او ګورئ چې موږ بیان کړل الله رب العزة یو اتياخله د مؤمنانو په صفت کې دا ذکر کړي دي چې دوی د لمانځه حفاظت کوي

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَشِعُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ د ټولو لمونځونو حفاظت کوي، الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِبُونَ ۝ أَقَامُوا الصَّلَاةَ ۝ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ ۝ د لمانځه پابندي کوي، أَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۝ د لمانځه پابندي کوي څوک چې د لمانځه پابندي نه کوي وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ۝ د هغه مشرکانو لپاره دې هلاکت وي چې زکوة نه ورکوي الله رب العزة دا د مشرکانو صفت بیان کړی دی، چې د لمانځه پابندي نه کوي لمونځ او په لمانځه کې خشوع پیدا کول او په صحیح توګه یې ادا کول یو ضروري عمل دی که چاته ضروري نه ښکاري؛ نو په غټ نقصان کې واقع دی او ډېر غټ تاوان یې وکړه او دا حدیث یو

مسلمان پوره ویروي، چې رسول الله ارشاد وفرمایه:

أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ

مسند أبي داود الطيالسي (۴ / ۲۱۳)

ژباړه:

د قیامت په ورځ به له بنده سره لومړی د لمانځه حساب کېږي. یانې د قیامت پر ورځ تر هر څه لومړی د لمانځه په اړه حساب کېږي ګواکې که له ایمان نه هم مخکې د لمانځه حساب کېږي، لکه، چې له ((أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ)) نه معلومېږي، چې کافر هسې هم هلاک دي؛ خو له هغه چا سره د لمانځه لومړی حساب کېږي، چې مسلمانان ځان ته وایي یانې الله به له دې امت سره لومړی حساب د لمانځه په اړه کوي او، چې د بنده ګانو تر منځ لومړنۍ پرېکړه (فیصله) به د توی شویو وینو، په اړه کېږي، لکه چې فرمایي:

«إِنَّ أَوَّلَ مَا يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فِي الدَّمَاءِ»

سنن الترمذي ت شاګر (۴ / ۱۷)

یانې لومړی حساب به د لمانځه په اړه کېږي او لومړنۍ پرېکړه به د توی شوې وینې په اړه کېږي او په میزان کې به لومړی د ښځې او مېړه حقونه تلل کېږي، چې تا د ښځې حق ادا کړی دی او که نه او ښځې د مېړه حق ادا کړی دی که نه؟ دا برخه به لومړی تلل کېږي او په میزان کې به اچول کېږي؛ خو دې دې خبرو ته له سره د چا فکر نشته او دا ورته وړې خبرې ښکاري، سره له دې، چې دا لویه خبره ده کومې مسئلې، چې موږ ته وړې ښکاري دا د الله په اند لویې دي؛ نو اول به له بنده سره د لمانځه په اړه حساب کېږي، که د چا لمونځ روغ راوخوت؛ نو دا کامیاب شو، لکه چې فرمایي:

فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ

سنن الترمذي ت شاكر (۲ / ۲۷۰)

ژباړه:

که لمونځ يې روغ وه؛ نو دا کامياب دی.

ياني د لمانځه فرضونه يې سم ادا کړي وي، سنن او ادا ب يې هم برابر وي او د لمانځه د ظاهر او باطن جوړولو کوښښ يې هم کړی وي؛ نو دا کامياب دی، يقيناً او نجاح دويمه د جنت کاميابي ده او د الله په ملاقات بريالی شو.

((أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ)) دوه بېلابېل لفظونه يې وويل، يانې نجاح جلا او فلاح جلا ده دا به ورته الله ورکړي نورو گناهونو ته ورلره الله نه گوري، تاسې په دې حديث کې سوچ وکړئ او که د چا لمونځ فاسد راوخوت، چې د هغې د فرضونو، الفاظو او د هغې د خشوع لحاظ يې نه وي کړی؛ نو دا تاواني دي، لکه چې فرمايي:

وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ

سنن الترمذي ت شاكر (۲ / ۲۷۰)

ژباړه:

يقيناً دا خپل مراد ته ونه رسېد او تاوان يې وکړه.

الله به ورته اجر هم نه ورکوي او تاوان يې هم وکړه، چې اور ته به يې الله تنباسي (خسر) همدغې ته وايي او د الله فضل ته وگوره که په فرض لمانځه کې يې څه کمی وموندل شي؛ نو الله به ملائکو ته امر وکړي، تاسې وگورئ! زما د دې بنده څه تطوعات، نوافل، سنت، شته او که نه؟ نو هغه به وکتل شي که سنت يا نفلونه يې کړي وي؛ نو هغه به الله راوخلي او

له دې فرائضو سره به يې ورلره يوځای کړي، دې ته به پرې پټی واپول شي دا هم د الله رحم دی، چې د فرض عمل نيمگړتيا يې په نفلونو بشپړوي. بيا به هم دا انسان کامياب شي او که نوافل يې نه و؛ نو بيا هم تاواني دی، الله به ورته سزا ورکوي، څومره چې د الله خوښه وي؛ نو له دې امله لمونځ د ځينو خلکو لپاره د کاميابۍ لامل شي او ځينې هغه لمونځونه دي چې انسان پر هغې ماجور شي او دريم هغه لمونځونه دي، چې د اجراو عدم الاجر په منځ کې دائر وي، چې کله پکې توجه شته او کله نه؛ نو دا د الله خوښه ده، چې تاته پرې اجر ورکوي او که د داسې د دواړو حالتونو تر منځ دې پرېږدي؛ نو د الله رحم دا دی، چې په کوم لمانځه کې دې توجه شته هغه دې قبلوي او په کوم کې، چې دې توجه نشته؛ نو هغه درلره نه قبلوي، يانې لمونځ دې پر برخو ويشي، لکه په صحيح حديث کې راغلي دي، نبي ﷺ فرمايي:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَنْصَرِفُ مِنْ صَلَاتِهِ ، وَمَا كُتِبَ لَهُ مِنْهَا إِلَّا عُشْرُهَا أَوْ تَسْعُهَا أَوْ ثُمْنُهَا أَوْ سُبْعُهَا أَوْ سُدُسُهَا أَوْ خُمْسُهَا أَوْ رُبْعُهَا أَوْ ثُلُثُهَا أَوْ نِصْفُهَا "

شرح مشکل الآثار (۳ / ۱۳۶)

ژباړه:

يوکس به له لمانځه څخه راستون شي او ده لره به لسمه، نهمه، اتمه، اومه، شپږمه، پنځمه، څلورمه، دريمه او يا نيمايي برخه ليکل شوې وي له دې روايت څخه معلومېږي د ځينو خلکو په لمانځه کې به لسمه برخه ايله قبوله شوي وي؛ نو کوښښ پکار دی، چې صحيح لمونځ وشي، کله چې پر دې پوه شوې؛ نو خپله به بيا کوښښ کوي، دا فکر وکړه، چې که دې لمانځه کې خشوع، او عاجزي او الله ته توجه ونکړم؛ نو الله يې نه

قبولي او دا لمونځ به مالره وېال وي او که په ښې ښکلي طريقې سره يې وکړم؛ نو په دې کې زما د دنيا او اخرت کاميابي ده، بيا به درېکې د الله ﷻ په فضل سره خپله خشوع پيداشي او بيا بيا د خشوع په اړه بيانونه اورېدل پکار دي، خپله مطالعه کول پکار دي او يا د قرآن او حديث دا نصوص ځانته رايادول پکار دي، په دې آيتونو او حديثونو کې دا برکت دی، د الله ﷻ په فضل سره په سړي کې خشوع پيدا کوي، دا خبرې چې تاسې اوس واورېدې؛ نو تر ډېرې مودې پورې به د دې اثر وي؛ نو د دې بيا بيا تازه کول پکار دي.

د دې ذريعه د ښکارې، چې د الله ﷻ هېبت په زړه کې راغی او د هغه وېره پيداشوه او د دې لمانځه سره دې شوق پيداشه، په خپله به د الله په فضل دا خبرې درېکې پيدا کېږي او د دې لپاره يوه ښه ذريعه دا هم ده، چې له الله ﷻ څخه دعا وغواړئ او د دې لپاره دعا غوښتل پکار دي، چې يا الله دا لمونځونه مو برابر کړي. جهاد مو ونه کړ او مال موهم ونه لگاوه؛ نو چې دا لمونځ هم راڅخه برباد شي؛ نو له موږ سره نور څه شي پاتې شو؛ نو دا دعا وغواړه او يوه ښه ذريعه يې دا هم ده، چې لمانځه ته وختي راځه، کله چې سړی وختي راشي، په صف کې کېږي، ذکر اذکار وکړي، تلاوت وکړي، دعاگانې وکړي؛ نو په لمانځه کې يې د الله ﷻ په فضل څه ناڅه خشوع پيدا کېږي.

په لمانځه کې د خشوع پيدا کېدو دا هم ذريعه ده، چې سړی وختي لمانځه ته راځي، له دې امله نبي ﷺ د هر لمانځه نه مخکې څه نوافل او سنت ښودلي، لکه د اذان او قامت تر مينځ دوه رکعته کوي، يا زيات کوي، د دې لپاره چې دې فرض لمانځه ته تيار شي.

دلته مو له لنډيز څخه کار واخيست؛ خو مؤمن ته اشاره هم بس ده، الله

تعالی فرمایلي دي

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝

[المؤمنون: ۱]

ژباړه

یقیناً مؤمنان کامیاب دي

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خُشْعُونَ ۝

[المؤمنون: ۲]

هغه کسان چې په لمونځونو کې خشوع کوي

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝

[المؤمنون: ۹]

هغه کسان، چې د لمانځه حفاظت کوي، لحاظ يې ساتي او هغه

ښايسته کوي.

که يو امام غلط لمونځ کوي؛ نو په هغه پسې لمونځ نه کېږي، يانې که رکوع يې غلطه وي او فاتحه ورپسې نه ويل کېږي، ځکه د جمعې لمونځ؛ خو د دې لپاره وي، چې د سړي لمونځ دې صحيح شي او چې په جمع کې د يوه سړي لمونځ خرابېږي؛ نو بيا په داسې جمع څوک څه کوي، د جمعې دا مقصد دی، چې په کور کې ته لمونځ کوي؛ نو ژر ژر به يې کوي؛ نو په جمع کې به يې ته ښه کوي، چې کله په جومات کې لمونځ غلط کېږي؛ نو دې ته بيا څه ضرورت دی، رسول الله ﷺ فرمايي

داسې امامان به راشي چې لمونځونه به غلط کوي، بې وخته به يې کوي؛ نو صحابه و و و پوښتنه وکړه، چې ای د الله رسوله ﷺ په داسې حال کې موږ څه وکړو؟ نو هغه و فرمايل لمونځ کوي او بيا که مو له وسه پوره

وه؛ نو له هغوی سره یې هم کوی اوکه نه وه؛ نو همدغه لمونځ دې پوره دی؛ نو هرکله، چې د وخت په اړه دومره ټینګار راغلی دی، چې ځانله لمونځ کوه؛ نو چې د یوه کس رکوع او سجده خرابه وي؛ نو دا خو په لمانځه کې ډېر ضروري رکن دی، چې دا یې سم نه وي؛ نو په ده پسې لمونځ نه کېږي، له دې امله د خپل لمانځه د حفاظت ډېر کوشن پکار دی، دا عمل ضروري وګڼئ او کوشن ورپسې پیل کړئ؛ نو الله ﷻ به درته نور ټېک عملونه اسان کړي

رب العلمین ته سړی په عاجزی او په ادب ودرېږي د خالق ادب، هغه ته عاجزي او هغه ته په عاجزی او وېرې سره ودرېدل د لمانځه روح دی او لمونځ، چې دې جوړشه بیا به هرڅه پرېږدي؛ خو لمونځ به نه پرېږدي، خپله به دې داسې مزاج جوړشي، چې هرڅه پرېښودل به درته ښه ښکاري؛ خو د لمانځه پرېښودل به درته بد ښکاري، په لمانځه کې ډېر زیات کمال او خوند دی، علماوو ویلي دي، که لمانځه، ذکر او قرآن درله خوند درکاوه او په قرآن کې دې توجه الله ﷻ ته پیدا کېده؛ نو یوه شه، چې ستا زړه جوړ دی او الله والایې؛ خو که په لمانځه کې دې الله ﷻ ته توجه نه تله، دا الله ﷻ ذکر درله مزه نه درکوله، قرآن درلره نه درکوله؛ نو له الله ﷻ څخه بل زړه وغواړه، بیا ته بل څه شی یې، په ظاهره باندې انسان یې، نوم درباندې د مسلمان یادېږي او زړه دې د منافقاندی، دا ترمامتر او میزانونه دي، پر دې ځان تلل پکار دي، لنډه دا چې د لمانځه روح او جسده وایه برابرول پکار دي

زه له الله ﷻ نه غواړم، چې زموږ دا عملونه سم کړي، ځکه چې زموږ په دې ملګرو او دې جماعت کې هم الله ﷻ ته عاجزي نه وي؛ نو بیا څه پاتې شو، له دې امله د دې لپاره دعا وغواړئ، کلکه اراده او کوشن وکړئ

په پای کې له الله ﷻ نه غواړم، چې زموږ لمونځونه صحیح برابر کړي او خشوع پکې پیدا کړي

د خشوع د پیدا کېدو اسباب

د خشوع د پیدا کېدو ډېر اسباب دي، چې ځینې له هغې نه دادي:

لومړی سبب: قوي باعث

دا د الله عز وجل خوف دی، ځکه کله چې زړه په خوف سره ودان وي؛ نو له دې سره خشوع پیدا کېږي او یواځې دا سبب هم بس دی، په سلفو کې به، چې څوک لمانځه ته ودرېدل؛ نو ویرېدل به

دویم سبب: د مانع کمزورتیا

دا هغه شی دی، چې خشوع خرابوي، لکه لوږه، بول، براز او داسې نور

نې کریم ﷺ دې ته په خپلې دې وینا سره اشاره فرمایلي

«کله، چې د ما ښامي خوراک حاضر شي او د لمانځه اقامت و شي؛ نو تاسې لومړی خواړه وخورئ»

په بل ځای کې فرمایي:

«لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ، وَلَا هُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ»

صحیح مسلم (۱/ ۳۹۳)

ژباړه:

په هغه وخت کې لمونځ نشته، چې خواړه تیار وي (په دسترخوان پراته وي)، او په هغه وخت کې هم لمونځ نشته، چې دوه خبیث شيان - بول او براز - درله دیکې درکوي

له دې امله مسلمان ته پکار دي، چې د زړه په اوزگارولو سره لمانځه ته ودرېږي

درېیم سبب:

دا چې قرآن په لوړ غږ لولې، چې لږ تر لږه خپله؛ خو یې واورې، ځکه

چې دا پر زړه ډېر اثر کوي او د هغه چا لمونځ هم نه کېږي، چې هغه خپلې شونې پر قرات نه خوځوي، لکه فتاوي الدين الخالص (۴/۴۸)، وگوره

خلورم سبب

څه چې وايي، په هغې کې سوچ کوه او دې ته هم خیر شه، چې ته دا مهال په لمانځه کې کوم ځای ته ورسېدې، يانې لاپه ثنا کې روان يې او که نه تر فاتحې رسېدلې يې

پنځم سبب

د قراءت، ذکر نو او تسبیحاتو پر مانا پوهېدل

ابن عباس (رضي الله عنهما) فرمايي: ستا له لمانځه نه به يواځې هغه شی تاته ملاوېږي، چې ته پرې پوهېږې (بخاري)

او پوهه پر عربي ژبه باندې د پوهېدلو ځانگړي د لمانځه د الفاظو په پېژندنه باندې ده

شپږم سبب

هغه آيتونه او حديثونه لوستل، چې په هغې کې د خشوع او خضوع کولو ترغيب او هڅونه وي، ځکه دا ډېر سودمن دي

اووم سبب

دا احساس کول، چې کوم لمونځ ما پيل کړی او د کوم لمانځه په اقامت کې، چې ما کوښښ کړی، ددې ثواب به ماته يواځې د خشوع کولو په صورت کې راکړ کېږي

اتم سبب مجاهده کول

او دا تر ټولو قوي سبب دی، ځکه چې خشوع په پيل کې له مجاهدې پرته نه تر لاسه کېږي، بيا وروسته د الله په توفيق سره د لمونځ کونکي هيئت وگرځي. مومن دې پرې تجربه وکړي، ځکه که لمونځ کوونکي دا

وغواړي، چې دده په لمانځه کې دې دنيوي فکرونه راشي؛ نو دا ورته ډېر گران کار دی او له دې دنيوي فکرونو څخه خلاصون بلا ډېرې مجاهدې ته اړتيا ده

نهم سبب: هر لمونځ خپل وروستی لمونځ گڼل
لکه په حديث کې دي (د رخصتېدونکي په څېر لمونځ کوه)
او الله تعالی فرمايي:

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

(البقره: ۴۶)

ژباړه:

چې پر دې يې باور دی، چې په پای کې له خپل رب سره يو ځای کېدونکي او د هماغه لوري ته ورگرځېدونکي دي.
او د خشوع په پيدا کولو کې د لمونځ کوونکي لپاره دا فکر ډېر زيات اثر لري

لسم سبب: د لمانځه په ارکانو کې بېلابېل ذکرونه او دعاگانې لوستل
يانې کله پکې يو ذکر او دعاء او کله بله دعاء لوستل، ځکه دا په خشوع پيدا کولو کې ډېر لاس لري گڼې په يوه ذکر همېشوالی زړه سختوي او زړه ورسره آموخته کېږي؛ نو بيا پرې اثر نه کوي
يولسم سبب: د عبوديت آداب

او هغه آداب اختيارول، چې رسول الله ﷺ په خپل سپېڅلي سنت کې مشروع کړي، لکه د ارکانو تعديل، لمونځ اوږدول، سجده اوږدول او له حيواناتو سره ورته والی نه اختيارول

دولسم سبب: په لمانځه کې اوږد قيام او قراءت کول خشوع پيدا کوي

ځکه په لنډه لمانځه کې ډېره لږه خشوع کېدلای شي او پر دې باندې تجربه گواه ده.

دیارلسم سبب د وېرې او تمې آیتونه، ذکرونه او دعاگانې بیا بیا لوستل.

لکه، چې رسول الله ﷺ به کله یو آیت په ټوله شپه کې لوستو او هغه دا آیت و

إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تُغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (المائدة ۱۱۸)

ژباړه

که چېرې دوی ته عذاب ورکوې : نو دوی ستا بندگان دي، او که ببښه ورته کوي : نو يقينا ته غالبه، حکمت والا يې،

قدرمنو لوستونکیو داچې لمونځ یو ارزښتمن عبادت دی : نو څومره چې یو شي ارزښتمن وي، هومره یې له خلکو سره فکر وي، هسې نه چې خراب نشي : نو همداشان شیطان ؛ خو لومړی په دې هڅه کې وي، چې له سره څوک ترې جومات ته رانشي او دا داسې دښمن دی، چې تر پایه خپل کوښښ نه پرېږدي، که یو څوک تر جوماته راشي : نو بیا هم په دې هڅه کې وي، چې لمونځ یې خراب کړي، چې ستړی پرې شي ؛ خو له ثواب نه یې بې برخې پاتې شي او خپل لمونځ پرې لعنت ووايي.

دا چې له دې ځایه د لمانځه احکام شروع کېږي : نو په دې کې تر ټولو لومړی حکم د ستړې دی، که یو څوک په امام پسې په جمعه ولاړ وي، بیا : خو څه ستونزه نشته، ځکه هماغه امام دده لپاره ستره ده؛ خو که یوازې لمونځ وي : نو په دې اړه احکام په لاندې ډول بیانېږي

لومړۍ مسئله: ستره ودړول

ستړې ته لمونځ کول لازم اوضروري دي، له ستړې نه پرته لمونځ کول گناه ده په دې اړه ډېر حدیثونه او اثار راغلي دي، چې ټول د ستړې پر وجوب او فرضیت دلالت کوي

۱: عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم-: «لَا تُصَلُّوا إِلَّا إِلَى سُرَّةٍ، وَلَا تَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْكَ، فَإِنْ أَتَى فَقَاتِلْهُ، فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينَ»

السنن الکبری للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (۲ / ۲۶۸)

(ابن حبان: ۴۵۱۴، ابن خزيمة: ۹۴۲، الحاکم: ۲۱۵۱، البيهقي: ۲۶۸۱۲، مسلم مختصرا وفي صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان: ۱۲۶۱۶، واسناده صحيح) ژباړه:

له ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی، چې نبی ﷺ فرمایلي دي، له ستړې پرته لمونځ مه کوه او مه څوک دې ته پرېږده، چې مخې ته دې تېر شي، که یوکس تېرېده: نو جنگ ورسره وکړه، ځکه له ده سره شیطان ملگری دی.

۲: عَنْ سَبْرَةَ بِنِ مَعْبُدِ الْجُهَنِيِّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِيَسْتَتِرْ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ وَلَوْ بِسَهْمٍ.

المعجم الكبير للطبراني - (۶ / ۲۳۰)

اخرجه احمد: ۴۰۴۱۳، الحاکم: ۲۵۲۱۱، ابن خزيمة: ۱۳۱۲، البيهقي: ۲۷۰۱۲، و صححه الالباني في الصحيحة.

ژباړه:

په لمانځه کې دې یوکس په تاسې کې ستره جوړوي، تر دې که غشی هم وي

۳ بل حدیث کې دي

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ، فَلْيَصِلْ إِلَى سُتْرَةٍ، وَلْيَدْنُ مِنْهَا، وَلَا يَدْغْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يَمُرُّ، فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ وَفِي رَوَايَةٍ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَمُرُّ بَيْنَهُ وَيَبْنَهَا.

سنن ابن ماجه - محقق ومشكول - (۱۰۴ / ۲)

السنن الكبرى للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (۲ / ۲۷۲)

اخرجه ابن ابى شيبة: ۲۷۹/۱، وابوداود: ۱۱۱/۱، وابن ماجه وابن حبان: ۴۸/۴.

ژباړه

چې کله یوکس سترې ته لمونځ کوي: نوږدې دې ورته ودرېږي او څوک دې خپلې مخې ته تېرېدو ته نه پرېږدي، که څوک تېرېده: نو جنگ دې ورسره وکړي، په بل روایت کې دي، ځکه شیطان دده مخې ته تېرېږي

۴: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَى عُمَرُ وَأَنَا أَصْلَى بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ فَأَخَذَ بَقَفَائِي فَأَذْنَانِي إِلَى سُتْرَةٍ، فَقَالَ: «صَلِّ إِلَيْهَا»

مصنف ابن أبي شيبة (۲ / ۱۴۶)

(رواه البخاری: ۷۲/۱، ووصله ابن ابی شيبة: ۳۷۰/۲، وغيرهما)

ژباړه

له قره ابن ابی ایاس څخه روایت دی، چې زه عمر ؓ د دوو ستونو په منځ کې په لمانځه ولیدم: نو له خټه یې ونيولم او سترې ته یې ږدې کړم او راته یې وویل دې ته لمونځ کوه.

۵: وَقَالَ عُمَرُ: «الْمُصَلُّونَ أَحَقُّ بِالسَّوَارِي مِنَ الْمُتَحَدِّثِينَ إِلَيْهَا» وَرَأَى عُمَرُ:

رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ، فَأَذْنَاهُ إِلَى سَارِيَةٍ، فَقَالَ: «صَلِّ إِلَيْهَا»

صحيح البخاري (۱ / ۱۰۶)

ژباړه:

عمر ؓ ويلي دي، چې لمونځ کوونکي ډېر حقدار دي، چې ستونو ته ودرېږي، له هغه چانه چې دې (ستونو) ته خبرې کوي (ياني چې ستونو ته یې تکیا وهلې وي او خبرې کوي، عمر ؓ یو سړی ولید، چې د دوو ستونو تر منځ یې لمونځ کاوه: نو یوې ستونې ته یې ږدې کړ او ورته یې وفرمایل، چې دې ته لمونځ کوه:

له پورتنیو صحیح حدیثونو او اثرونو څخه څرگنده شوه، چې سترې ته لمونځ کول ضروري او لازم دي، ځکه رسول الله ﷺ پرستړه نیولو امر کړی او له سترې پرته لمونځ کولو نه یې منع فرمایلي ده، دارنگه د عمر فاروق ؓ له اثر نه هم څرگنده شوه، چې ستره نیول په لمانځه کې ضروري ده

د لا ډېر تفصیل لپاره «فتاوی الدین الخالص» ۵۵۱/۳، نیل الاوطار ۴۸۴، السیل الجرار ۱۷۲/۱، احکام السترة ص ۹، للشيخ محمد بن زرق طرهوني

دويمه مسئله د سترې د لوړوالي اندازه

د سترې لوړوالی باید لږ تر لږه د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې هومره وي او که له دې نه لوړه وي باک نه کوي، حافظ ابن حجر ؓ په فتح الباری (۵۸۱)، کې په دې اړه لیکي

اعتبر الفقهاء مثل مؤخرة الرجل في مقدار ستره.

ژباړه:

دینپوهانو لږ تر لږه د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې په اندازه ستره

اړینه گڼلې ده

هدايه (۳۵۴/۱) کې دي

و مقدار هاذراع فصاعداً.

دسترې اندازه د يوه شرعي گز په اندازه يا له دې نه زياته ده

دليل: ۱. په صحيح مسلم (۱۹۷/۱) وغيره کې له طلحه رضي الله عنه نه روايت

دی

عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا وَضَعَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ فَلْيَصِلْ، وَلَا يُبَالِ مَنْ مَرَّ وَرَاءَ ذَلِكَ»

صحيح مسلم (۳۵۸/۱)

ژباړه:

کله، چې مخې ته د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې په اندازه څه شی کېږي: نو بيا يې چې څوک مخې ته تېرېږي پروا نکوي

۲. په بل روايت کې دي

عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنَّا نَصَلِّي وَالِدَوَابَّ تَمُرُ بَيْنَ أَيْدِينَا فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ تَكُونُ بَيْنَ يَدَيْ أَحَدِكُمْ، ثُمَّ لَا يَضُرُّ مَا مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ» وَقَالَ ابْنُ تَمِيْمٍ: فَلَا يَضُرُّ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ.

صحيح مسلم (۳۵۸/۱)

اخرجه مسلم: ۱۹۷/۱.

ژباړه:

موږ به لمونځ کاوه اوڅاروي به زموږ مخې ته اوږېدل راوړېدل: نو موږ

دا نبي ﷺ ته ياده کړه هغه ﷺ و فرمايل چې کله ستاسې مخې ته د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې په اندازه څه شی وي؛ نو ضرر نه کوي که يوشی مو مخې ته تېر شي.

۳. عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ عَنْ سُرَّةِ الْمُصَلِّي؟ فَقَالَ: «كُمُخْرَةَ الرَّحْلِ»

صحيح مسلم (۳۵۹/۱)

(رواه مسلم: ۱۹۷/۱)

ژباړه:

له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی، چې نبی ﷺ د تبوک په غزا کې د سترې په اړه وپوښتل شو، هغه و فرمايل، چې ستره د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې په اندازه ده.

۴. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ، وَيَقِي ذَلِكَ مِثْلَ مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ»

صحيح مسلم (۳۶۵/۱)

(رواه مسلم: ۱۹۷/۱)

ژباړه:

له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی، چې نبی ﷺ فرمايلي دي ښځه، خړ او سپی، چې د لمونځ کوونکي مخې ته تېر شي لمونځ يې ماتېږي او له دې نقصان څخه يې ستره ژغوري

اوس به راشو دې خبرې ته، چې د «مُؤَخَّرَةِ الرَّحْلِ» يانې د پالان د وروستۍ برخې څومره اندازه ده: نو په «مسنف د عبدالرزاق ۹۱۲، ابوداود ۱۰۲۸۱، ابن خزيمة ۱۱۱۲، کې له عطاء څخه په صحيح سند

سره نقل دي چې

عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قَالَ عَطَاءٌ: «كَانَ مَنْ مَضَى يَجْعَلُونَ مُؤَخَّرَةَ الرَّحْلِ إِذَا صَلُّوا»، قُلْتُ: وَكَمْ بَلَعَكُمْ؟ قَالَ: «قَدَّرُ مُؤَخَّرَةَ الرَّحْلِ» قَالَ: «ذِرَاعٌ» قَالَ: وَسَمِعْتُ الثَّوْرِيَّ يُفْتِي بِقَوْلِ عَطَاءٍ.

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲ / ۹)

ژباړه:

ابن جريج فرمايي: عطاء ويلي دي: صحابه وو به، چې كله لمونځ كاوه؛ نو خپلې مخې ته بې د اوبښ د پالان د وروستۍ برخې په اندازه ستره كېښودله. ابن جريج وايي ما ورته و ويل: «تاته څنگه رارسېدلې، چې خومره اوچته وه؟ هغه و ويل: د پالان د وروستني لړگي په اندازه يو ذراع (څو) ابن جريج وايي: ماله سفيان ثوري رحمه الله نه واورېدل، چې هغه هم د عطاء په قول فتوى ور كوله.

له ابن جريج رحمه الله نه په يوه بل روايت كې نقل دي، چې

عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ مَعِيَ عَصَا ذِرَاعٍ قَطُّ، مِنْهَا فِي الْأَرْضِ قَدْرُ أَرْبَعِ أَصَابِعٍ، خَالِصُهَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَذْنَى مِنْ ذِرَاعٍ قَالَ: «لَا، حَتَّى يَكُونَ خَالِصُهَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ ذِرَاعٌ»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲ / ۱۴)

مصنف عبد الرزاق (۲ / ۱۵)

ژباړه:

ماته عطاء و ويل: كه له ماسره د يو ذراع په اندازه امساوي او له هغې نه د څلورو څو توپه اندازه په ځمكه كې ښخه كړي شي او پاتې د ذراع نه كمه اندازه په ځمكه ولاړه وي؛ نو ايا دا بس كېږي؟

ويي ويل، چې نه دا كفايت نه كوي ترڅو د ځمكې پرمخ يو گز نه وي ولاړه.

له قتاده رحمه الله نه هم د دې په شان قول نقل دي؛ نو د عطاء له وينا څخه څرگنده شوه، چې د پالان د وروستۍ برخې لوړوالې د يو ذراع (څو) هومره دي او د صحابه كرامو رحمهم الله سترې به د يو گز په اندازه لوړې وې او صحابه كرام رحمهم الله پر دين ښه پوهېدل، قرآن او حديث به هغوی لوستل.

فتاوى الدين الخالص (۳ / ۵۲۱)

د يو ذراع اندازه؛ خومعلومه شوه، چې دوه ولېستې جوړېږي، او په دې اړه، چې له ځيني سلفو نه كوم اثار په ابن ابې شيبه، مصنف د عبد الرزاق او ابو داود كې نقل دي، چې هغوی به خولۍ ستره جوړوله؛ نو په هغې كې خوځيني كمزوري دي او كوم، چې صحيح دي؛ نو هغه محمول دي په ضرورت باندې، ځكه دا حكم دى، چې

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

[التغابن ۱۲]

ژباړه:

له الله نه دومره و وېرېږئ، چې څومر مو له وسه وي.

د تفصيل لپاره فتاوى الدين الخالص ۵۵۹۱۳، المحلى لابن حزم

۱۲۱۴، الفقه على المذاهب الاربعة ۱۹۰۱۱، سبل السلام ۲۹۴۱۱،

فتح البارى ۵۸۱۱۱، شرح مسلم للنووى ۱۹۷۱۱، احكام السترة للشيخ

محمد بن طرهوني

رواه ابن حبان : ۴۸۱۴، والحاكم : ۲۵۴۱۱، وغيرهم.

له پورتنیو حدیثونو څخه څرگنده شوه، چې دلمونځ کوونکي مخې ته که کوم څاروی تېرېږي؛ نو هغه به منع کوي او که له تېرېدو څخه نه منع کېده؛ نو زور هم ورسره کولای شي (فتاوی الدین الخالص ۵۸۰۱۳).

څلورمه مسئله: ایا دلمونځ کوونکي خپلې مخې ته تېرېدونکي په زور منع کولای شي؟

د لومونځ کوونکي مخې ته تېرېدل گناه ده، هیڅوک دا حق نلري، چې د لومونځ کوونکي مخې ته تېرشي، که یو ناپوه انسان د لومونځ کوونکي مخې ته تېرېږي؛ نو لومونځ کوونکي ته پکار ده، چې هغه منع کړي او په دې اړه ډېر حدیثونه راغلي، چې یو څو ترې موږ په لاندې ډول بیانوو.

۱: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلَا يَدْعُ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِنْ أَبَى فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنْ مَعَهُ الْقَرِينُ» صحيح مسلم (۱/ ۳۶۳)

(رواه مسلم: ۱۹۷۱۱)

ژباړه:

له ابن عمر څخه روایت دی، چې په تاسې کې څوک لومونځ کوي؛ نو هیڅوک دې نه پرېږدي، چې د ده مخې ته تېرشي، که چیرته (تېرېدونکي) نه بندېږي؛ نو لومونځ کوونکي دې ورسره جنگ وکړي. ځکه له دې تېرېدونکي سره شیطان دی

۲: حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمٍ مُجْمَعَةٍ يُصَلِّي إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ،

درېمه مسئله: د لومونځ کوونکي مخې ته د څارویو تېرېدو حکم

که دلمونځ کوونکي مخې ته کوم څاروی یا داسې نور څه تېرېږي؛ نو هغه به له تېرېدو څخه منع کوي، لکه په حدیث کې دي،

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: هَبَطْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ثَنِيَّةٍ أَدَاخِرَ «فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ - يَعْنِي فَصَلَ إِلَى جِدَارٍ - فَاتَّخَذَهُ قِبْلَةً وَنَحْنُ خَلْفُهُ، فَجَاءَتْ بِهِمَّةٌ تَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَمَا زَالَ يَدَارِيهَا حَتَّى لَصِقَ بَطْنُهُ بِالْجِدَارِ، وَمَرَّتْ مِنْ وَرَائِهِ»

سنن أبي داود (۱/ ۱۸۸)

ژباړه:

له عبدالله بن عمر څخه روایت دی، چې موږ له رسول الله ﷺ سره له ثنیه اداخر څخه راتېر شوه؛ نو د لمانځه وخت راغی، نبي ﷺ یوه دېوال ته لومونځ وکړ، قبله یې ترې جوړه کړه او موږ یې شا ته وو؛ نو یو ورغمی راغی، چې د نبي ﷺ مخې ته تېرېده؛ نو نبي ﷺ به دېکه کاوه، تردې، چې له دېواله سره پېوست شه او هغه یې شاته تېر شو.

۲: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي فَمَرَّتْ شَاةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَسَاعَاَهَا إِلَى الْقِبْلَةِ حَتَّى أَلْزَقَ بَطْنُهُ بِالْقِبْلَةِ

قال الأعظمي: إسناده صحيح

صحيح ابن خزيمة (۲/ ۲۰)

ژباړه:

له ابن عباس څخه روایت دی، چې نبي ﷺ لومونځ کاوه؛ یوه گډه یې مخې ته تېرېده؛ نو هغه یې تېل وهله تردې، چې خېټه یې له دېواله سره ولگېده.

وروسته مروان ته ورغی مروان ابو سعید ته و ویل دا ځوان دې ولې وهلی دی؟ ابو سعید و ویل: ماله رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي، چې کله یوکس سترې ته لمونځ کوي او څوک د ده او د سترې تر مینځ تېرېږي؛ نو منع یې دې کړي، که انکار یې وکړ؛ نو جنگ دې ورسره وکړي، ځکه دا شیطان دی دا روایت بخاري راوړی دی او د ابن خزیمه په روایت کې دي، چې دوه ځل دې یې بند کړي که بند نه شه؛ نو جنگ دې ورسره وکړي او په بل روایت کې دي، چې تاله شیطان سره جنگ کړی دی

۳: عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، قَالَ: مَرَرْتُ بِعُمَرَ بَعْدَ أَنْ جَلَسَ فِي آخِرِ صَلَاتِهِ حَتَّى انْظُرَ مَا يَصْنَعُ فَارْتَفَعَ فَدَفَعَ فِي صَدْرِي (بخاری: ۷۲/۱، ابن ابی شیبې: ۲۸۴/۱) ژباړه:

زه په عمر ورتېرېدم، چې کله د لمانځه په پای کې کېناسته، چې وگورم څه کوي؛ نو هغه راپورته شه او ما له یې په سینه کې دیکه راکړه.

د ابن ابی شیبې په روایت کې ورسره دا هم دي چې:

أَرَدْتُ أَنْ أَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْ ابْنِ عُمَرَ وَأَنَا غَلَامٌ وَهُوَ يَصِلُ، فَانْتَهَرَنِي بِتَسْبِيحِهِ.

فتح الباري لابن رجب (۷۵ / ۴)

ما وغوښتل، چې د ابن عمر ﷺ مخې ته تېر شم او زه ماشوم وم؛ نو پر تسبیح یې ورتلیم (چې مه تېرېږه،

په بل روایت کې دي:

«مَرَرْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَظَنَّ أَنِّي أَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَثَارَ ثَوْرَةً أَفْرَعَنِي، وَخَنَانِي»

مصنف عبد الرزاق الصنعاني (۲۳ / ۲)

ژباړه:

فَدَفَعَ أَبُو سَعِيدٍ فِي صَدْرِهِ، فَتَنَظَرَ الشَّابَّ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاعًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَعَادَ لِيَجْتَازَ، فَدَفَعَهُ أَبُو سَعِيدٍ أَشَدَّ مِنَ الْأُولَى، فَثَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ، فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ خَلْفَهُ عَلَى مَرْوَانَ، فَقَالَ: مَا لَكَ وَلَا بَيْنَ أَخِيكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ؟ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَلْيَدْفَعْهُ فَإِنْ أَبَى فَلْيَقَاتِلْهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ»

صحيح البخاري (۱۰۸ / ۱)

اخرجه البخاری: ۷۲/۱، و فی روایه ابن خزیمه: فَلْيَمْنَعُهُ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ أَبَى فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ»

صحيح ابن خزيمة (۱۶ / ۲)

«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ فَذَهَبَ أَحَدٌ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَمْنَعُهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيَقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ، فَإِنَّمَا ضَرَبَتْ الشَّيْطَانُ»

صحيح ابن خزيمة (۱۵ / ۲)

قال الأعظمي: إسناده صحيح

ژباړه:

ابو صالح وايي، چې ما ابو سعید خدری د جمعې په ورځ ولیده، چې سترې ته یې لمونځ کاوه؛ نو د ابو معیط د قبیلې یوه ځوان غوښتل چې د ده مخې ته تېر شي؛ نو ابو سعید ورله په سینه کې دیکه ورکړه؛ نو هغه کس بله لار د تېرېدو موندله نه کړه؛ نو بیایې اراده وکړه، چې تېر شي نو ابو سعید له مخکې نه سخته دیکه ورکړه؛ نو دا ځوان له ابو سعید څخه خفه شه نو مروان ته لاړ او د ابو سعید شکایت یې ورته وکړ؛ نو ابو سعید تر ده

د ابن عمر رضي الله عنهما تر څنگ تېرېدم، هغه داسې گومان وکړ، چې گوندې د هغه مخې ته تېرېږم؛ نو په مايسې داسې راوپارېده، چې زه يې و وېرولم او لرې شوم.

پنځمه مسئله که ستره نه وي؛ نو د لمونځ کوونکي مخې ته په څومره فاصله کې تېرېدل صحيح دي؟

له سترې پرته لمونځ کول گناه ده او سترې ته لمونځ کول ضروري دي، ځکه رسول الله ﷺ فرمايي:

لا يصل إلا إلى ستره ولا تدع أحد يمر بين يديك فإن أبى فلتقاتله فإن معه القرين

صحيح ابن خزيمة (٩/٢)

ژباړه:

له سترې پرته لمونځ مه کوه او مه څوک مخې ته پرېږده، چې تېر شي که تېرېده جنگ ورسره وکړه.

(ابن خزيمة: ١٠٢، ابن حبان: ٤٥١٤، المحاكم: ٢٥١١، البيهقي: ٢٦٨١٢،)

په دې اړه ډېر حديثونه راغلي دي، چې د سترې پر فرضيت دلالت کوي.

وگوره فتاوى الدين الخالص ٥٥١٣

بله دا خبره په پام کې نيول پکار دي، چې کوم کس د بې علمۍ يا سستياله امله په دې گناه کې اخته شي؛ نو بيا تېرېدونکي ته پکار دي، چې د لمونځ کوونکي مخې ته تېر نشي، ځکه په دې کې سخته گناه ده او رسول الله ﷺ فرمايي:

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ

أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (١/١٣٦).

ژباړه:

که دلمونځ کوونکي مخې ته تېرېدونکي پر دې پوهه وي، چې په دې کې څومره گناه ده؛ نو چې څلوېښت کلونه ولاړ وي دا ورلره له تېرېدو نه غوره وه.

د ابن ماجه په روايت کې دسل کلونو روايت راغلی دی له کعب الاحبار رضي الله عنه څخه نقل دي که چېرته دلمونځ کوونکي مخې ته تېرېدونکي ددې له گناه نه خبر شي؛ نو پر څمکه ننوتل به ورته له دې نه غوره ښکاره شي.

مشکوۃ: ٧٠١، مؤطا امام مالک: ١٢١١، مصنف عبدالرزاق: ٢٠١٢.

نوپه دې اړه حتی الوسع احتياط پکار دی هسې نه، چې انسان په دې

گناه کې پرېوځي.

اوس که يوکس بې سترې لمونځ کوي اوکس د ده مخې ته دتېرېدو ضرورت لري؛ نو په څومره فاصله کې به له ده څخه اخوا تېرېږي؛ نو په دې اړه خو يو ضعيف حديث په «ابوداود: ١٠٩١١، طحاوی: ٤٨٥١١ او بيهقي: ٢٧٥١٢» کې راغلي دي، چې:

«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى غَيْرِ سِتْرَةٍ فَإِنَّهُ يَقْطَعُ صَلَاتَهُ الْكَلْبَ وَالْحِمَارَ وَالْخِزِيرَ وَالْيَهُودِيَّ وَالْمَجُوسِيَّ وَالْمَرْأَةَ، وَيُجْزَى عَنْهُ إِذَا مَرُّوا بَيْنَ يَدَيْهِ عَلَى قَدْفَةٍ بِحَجَرٍ»

سنن أبي داود (١/١٨٧)

ژباړه:

«که په تاسې کې يو څوک پرته له سترې لمونځ کوي؛ نو د ده لمونځ سپی، خر، خنځير، يهودي، مجوسي او ښځه ماتوي» يانې دغه شيان، چې

صحراء کې ضروري ده، لیکن د طه ده، بلکې په صحراء مسجد او کور
وغیره په هر ځای کې سترې ته لمونځ کول ضروري دي د رسول الله ﷺ دا
فرمان چې

لا یصل إلا إلى ستره

(ابن خزيمة: ۱۰/۱۷۲)

إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَرْ، وَلْيَقْرَبْ مِنَ السُّرَّةِ

شرح السنة للبغوي (۲/ ۱۴۷):

دا حدیثونه عام دي د جومات او صحراء توپیر پکې نشته، بلکې له

عمر فاروق رضی الله عنه څخه نقل دي

وَرَأَى عُمَرُ: "رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ، فَأَذْنَاهُ إِلَى سَارِيَةٍ، فَقَالَ: صَلِّ إِلَيْهَا"

صحيح البخاري (۱/ ۱۰۶)

ژباړه

عمر بن الخطاب رضی الله عنه یوسړی ولیده چې دستنویه مینځ کې یې لمونځ

کاوه: نویوې ستنې ته یې نږدې کړ او ورته یې وویل دې ته لمونځ کوه

امام ابن حجر رضی الله عنه فرمایي

وَأَرَادَ عُمَرُ بِذَلِكَ أَنْ تَكُونَ صَلَاتُهُ إِلَى سُرَّةٍ.

فتح الباري لابن حجر (۱/ ۵۷۷):

ژباړه

عمر رضی الله عنه په دې کار سره دا غوښتل، چې د دې کس لمونځ سترې ته

وشي

له انس رضی الله عنه څخه روایت دی

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: «لَقَدْ رَأَيْتُ كِبَارَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

مخې ته تېر شي؛ نو دده لمونځ پرې ماتېږي، دومره لرې به ترې تېرېږي
څومره فاصلې کې، چې کانی ویشتل کېږي (رمية بحرقذقة بحجر)

لیکن دارویت کمزوری؛ نو ځکه دلیل کېدای شي.

دویم قول دادی چې: د لمونځ کوونکي له مخې نه درې گزه وړاندې

تېرېدل جائز دي د امام شافعی رضی الله عنه امام احمد رضی الله عنه او ابن حزم رضی الله عنه مذهب دی.

موږ ته هم دا قول راجح ښکاري د امام مالک رضی الله عنه نقل دي، چې ددې

کس درکوع او سجده په ځای تېرېدل جائز نه دي، اوله دې نه خوا تېرېدل

جائز دي

او احناف د غټ او وړو کي جومات ترمینځ توپیر کوي په واړه جومات کې

د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل مطلقاً جائز نه گڼي او په غټ جومات یا

صحراء کې د لمونځ کوونکي د سجده په ځای کې تېرېدل جائز نه گڼي او

خوا تېرېدل جائز گڼي

(الفقه على المذاهب الاربعه: ۱/ ۱۹۲، المحلی لابن حزم)

په دې کې راجحه داده، چې د درې گزو فاصله معتبره شي، ځکه په

عرف کې د دې نه خوا تېرېدل له ده څخه لرې شمېرلی شي. بله دا، چې

لمونځ کوونکي ته حکم شوی، چې خپلې مخې ته تېرېدونکي منع کوي؛ نو

د دې نه د خپل توان مناسب مراد دی؛ نو چې له ده نه درې گزه اخواتېږي

نودهغه پر لاس باندې منع کول دانسان له توان بهر دي خصوصاً کله، چې

تشهد حالت کې وي یا درکوع او سجده په حالت کې وي

بله دا، چې حدیثونو کې راځي (بین یدیه)؛ نو د انسان، چې د لاس نه

اخواتېږي ان شاء الله گناه به نه وي اگرکه احتیاط دادی، چې له دې نه هم

اخواتېږي

ځیني خلک وايي چې ستره په مسجد کې ضروري نه ده، بلکې په

وَسَلَّمَ يَتَذَرُونَ السَّوَارِيَ عِنْدَ الْمَغْرِبِ»

صحیح البخاری (۱۰۷ / ۱)

ژباړه

ما د نبی ﷺ لوی لوی ملګري ولیدل، چې د ماښام دوه رکعتونو پرمهال به یې ستونو ته توندي کوله.

د دې روایت په نقلولو سره د امام بخاری ﷺ موخه داده، چې صحابه کرامو ﷺ به په جومات کې هم د سترې اهتمام کاوه.

رشید احمد گنگوہی ﷺ په لامع الدراری: ۵۰۲۲، کې لیکي:

فلا وجه عندي ان الامام البخاری اشار بالترجمة الى عدم تخصيص السترة بالصحرَاء

ژباړه

زما په اند غوره داده، چې امام بخاری په ترجمه الباب کې دې ته اشار کړې ده، چې ستره په صحرا پورې خاص نه ده.

یحیی بن ابی کثیر ﷺ وايي:

«رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، قَدْ نَصَبَ عَصَا يُصَلِّي إِلَيْهَا»

مصنف ابن أبي شيبة (۲۴۸ / ۱)

ژباړه

ما انس بن مالک ﷺ ولیده، چې په مسجد حرام کې یې امسا ودرولې وه او لمونځ یې ورته کاوه.

(ابن ابی شیبه: ۳۱۰/۱، طبقات ابن سعد: ۱۱/۷، الاوسط لابن المنذر: ۷۹/۵)

نافع ﷺ وايي:

كَانَ ابْنُ عُمَرَ، إِذَا لَمْ يَجِدْ سَبِيلًا إِلَى سَارِيَةِ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، قَالَ لِي:

«وَلَنِي ظَهْرَكَ»

مصنف ابن أبي شيبة (۲۵۰ / ۱)

ژباړه

ابن عمر ﷺ به چې کله جومات کې ستن مونده نه کړه نوماته به یې وویل، چې ماته شاه راواړوه او کبڼه، چې زه درڅخه ستره جوړه کړم.

حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ يُصَلِّي إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ.

صحیح البخاری - حسب ترقیم فتح الباری - (۱۳۵ / ۱)

ژباړه

ما ابوسعید ولیده، چې د جمعې په ورځ یې سترې ته لمونځ کاوه.

د لا ډېر تفصیل لپاره (فتاوی الدین الخالص: ۵۶۳/۳، آپکے مسائل اور ان

کا حل قرآن اور سنت کے روشنی میں. لمبشراحمدر بانی: ۱۶۱/۲)

د لمانځه طريقه

په خالص نيت يانې د الله ﷻ د راضي کولو په نيت د لمانځه اراده کول پکار دي او له اذانه نه مخکې له تاسره بايد د لمانځه فکر وي، چې اذان وشي او ته ورته مخکې له مخکې تيار يې، چې دا يې اعلى درجه، که داسې نه وي؛ نو تر اذانه وروسته؛ خو پکار ده، چې له واره ځان تيار کړې، ځکه اذان د دې مقصد لپاره دی، چې ځان تيار کړئ او د لمانځه لپاره له مخکې نه چمتووالی د مؤمنانو صفت دی. دا چې د لمانځه لپاره ځان تيار کړې او نيت دې هم صحيح وي؛ نو بيا يو بل څه ته هم ضرورت دی، چې هغه زموږ د پېغېر طريقه ده، ځکه که په يو نېک کار ته څومره هم چمتووالی ونيسي او نيت هم پکې ښه وي؛ خو چې د رسول الله ﷺ په طريقه نه وي؛ نو هغه عبادت د الله ﷻ په اند د منلو وړ نه دی، بلکې الله ﷻ پرې انسان رانيسي؛ نو دا چې له دې ځايه د سنت طريقې مطابق د لمانځه ډانچه وړاندې کېږي يانې هغه لمونځ وړاندې کېږي، چې له رسول الله ﷺ نه ډېرو او صحيحو حديثونو کې ثابته ده؛ نو پکار ده، چې موږ او تاسې ورته ښه ځير شو هسې نه، چې هغه د پښتو متل «هندو ستړی او الله ناراضه» نو پکار ده، چې زه، ښځې لويان او کوچينان په ټولو چارو کې ګډه د رسول الله ﷻ د تابعدارۍ کوښښ وکړو او په ځانګړي ډول په لمانځه کې، ځکه دا ډېر ارزښتمن عبادت دی.

اوس دا چې لمونځ پر ښځو او زرو فرض دی؛ نو ايا د ښځو او د سړيو په لمانځه کې به څه توپير وي او که نه؟ راځئ، چې د دلايلو په رڼا کې دغه مسئله وڅېړو، چې ښه مو پرې سروڼه خلاص شي.

شپږمه مسئله: د ښځو او سړيو په لمانځه کې توپير؟

ځينې خلک د ښځو او سړيو په لمانځه کې دا توپيرونه راوباسي، چې سړي به لاسونه تر غوږونو اوچتوي او ښځې به يې تراوړو او پتون به سره جلاساتې او ښځې به د سړي په څېر سجده نه کوي، بلکې ښځې به په ځمکه جوختېږي او سړي به قعده کې کيڼه پښه ځملي او ښي پښه به ودروي او ښځه به تورک کوي (يانې پر کوناټو به کېږي) او سړي به لاس تر نامه لاندې ږدي او ښځه به لاسونه پرسينه ږدي او داسې نور؛ نو دا به له حديثو نه ثابت وي او که نه؟ نو لوستونکي بايد لومړی پر دې پوهېږي، چې د لمانځه احکام دوه ډوله دي، چې يو يې بهرني احکام او بل يې داخلي احکام بهرني احکام، لکه جمع، اذان، عورت پټول، په صف کې يواځې ودرېدل، د لمانځه لپاره پرده کول او داسې نور.

نو په دې احکامو کې د سړيو او ښځو تر مينځ توپير شته، ځکه په دې اړه صحيح حديث راغلی دي.

دويم ډول: د لمانځه دنني احکام دي: نو په دې اړه صحيح او غوره خبره دا ده، چې د سړيو او ښځو د لمانځه په کيفيت او هيئت کې هيڅ توپير نشته، ځکه رسول الله ﷺ خپل ټول امت ته دا ويلي دي، چې:

صَلُّوا کَمَا رَأَيْتُمُوْنِي اَصْلًى.

صحيح البخاري (۱/۱۲۹)

داسې لمونځ کوی څنګه، چې زه لمونځ کوم دا خطاب سړيو او ښځو ټولو ته متوجه دی او د رسول الله ﷺ د لمانځه طريقه الحمد لله د حديثونو په کتابونو کې تفصيلاً ذکر ده، چې د هر رکن په اړه به حديثونه وروسته د هر رکن په بيان کې به ان شاء الله راشي، چې هغه به د لومړي

لومړی دلیل

عَنْ أَبِي قَلَابَةَ قَالَ : حَدَّثَنَا مَالِكٌ أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقَارِبُونَ فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجِيمًا زَفِيحًا فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدْ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا، أَوْ قَدْ اشْتَقْنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرْنَاهُ قَالَ ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ - وَذَكَرَ أَشْيَاءَ أَحْفَظَهَا، أَوْ لَا أَحْفَظَهَا - وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصْلِي فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤْذَنَنَّ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّمَكُمُ أَكْبَرُكُمْ صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (١ / ١٦٢)

صحيح مسلم - مشكول وموافق للمطبوع (٢ / ١٣٤) وفي الادب المفرد (ص ٩٧، والدارمي (١/٢٢٩)،

ژباړه:

له ابو قلابه څخه روايت دی، چې موږ ته مالک بن حویرث حدیث بیان کړی، چې موږ نبي کریم ﷺ ته راغلو او موږ ځوانان او همزولي و؛ نو شل ورځې مو ورسره تېرې کړي او نبي کریم ﷺ شفقت کوونکی و، کله چې یې گومان راغلی، چې زموږ کور والاو ته مینه پیدا شوي ده؛ نو له موږ نه یې د هغه چا په اړه وپوښتل، چې موږ په کورونو کې پرېښي وو، موږ ورته خبر ورکړ؛ نو ویې ویل خپلو کورونو ته ستانه شئ هلته و وسېږئ او ښوونه ورته وکړئ او امر ورته وکړئ او داسې ډېر شيان یې ذکر کړه، چې ځینې راته یاد دي او ځینې راته یاد نه دي او داسې لمونځ کوي، لکه چې زه یې کوم... ترپایه.

دا حدیث مبارک پر دې مسئله دلیل دی، چې د سړي او ښځې په لمانځه کې توپیر نشته، ځکه که چېرته د دوی په لمانځه کې توپیر وای؛ نو

تکبير (تکبير تحریمه، په وخت تر کوم ځای پورې لاسونه او چټول؟ لاسونه به یې پر کوم ځای تړل؟ سجده به یې څنگه کوله؟ او قعدده به یې څنگه کوله؟ رسول الله ﷺ، چې څنگه لمونځ کړی دی پر سړو او ښځو دواړو باندې دا لازمه ده، چې د رسول الله ﷺ د لمانځه په شان لمونځ وکړي. اوس که څوک وایي، چې سمه ده رسول الله ﷺ سجده اوږده کړې ده، خپلې څنگلې یې له تخرگونو او ځمکې نه اوچتې او جلا ساتلې دي، خپله گېډه مبارکه یې له پتون نه لرې ساتله؛ خو ښځه به داسې سجده نه کوي؛ نو دا کس د خپلې خبرې د پخلې لپاره اړ دی، چې صحیح حدیث په دلیل کې وړاندې کړي؟

یا که څوک دا وایي، چې ښځه به د سړي په شان د تکبير تحریمه پروخت لاسونه تر غوږونو نه اوچتوي یا ښځه به د سړي په څېر لاسونه نه تړي یا ښځه به د سړي په څېر په قعدده کې نه کېښي؛ نو دا کس به صحیح حدیثونه په دلیل کې وړاندې کوي او که وړاندې یې نه کړي؛ نو امت اړ نه دی، چې د صحیح حدیثونو په مقابله کې پر ضعیفو او موضوعي روایتونو باندې عمل وکړي او یا یواځې د علماوو پر بې دلیل نظرونو او قیاسونو عمل وکړي، ځکه د عمل لپاره له صحیح حدیث نه دلیل پکار دی، دا چې د ښځو او سړیو د لمانځه د توپیر په اړه هیڅ صحیح حدیث نشته او دې بل لور ته خبره پر صحیح حدیثو ثابته ده، چې د ښځو او سړیو په لمانځه کې توپیر نشته؛ نو ولې له دې روښانه دلیلونو څخه مخ واپرول شي؟

زه دلته په لنډو هغه دلیلونه وړاندې کوم، چې هغه د ښځې او سړي په لمانځه کې د توپیر پر نشت والي دلیل وي. د سړیو او ښځو په لمانځه کې توپیر نشته.

درېم دليل

عدم نقل دی، یانې که چېرته د سړي او ښځې د لمانځه ترمینځ توپیر وای؛ نو رسول الله ﷺ به ارومرو امت ته د دې بیان کړی وای، سره له دې، چې هیڅ صحیح حدیث داسې نشته، چې پر دې دلالت وکړي، چې گوندې د سړي او ښځو په لمانځه کې توپیر شته رسول الله ﷺ؛ خو د دین ډېرې وړې او غټې مسئلې هم بیان کړي دي؛ نو که چېرته د ښځې او سړي په لمانځه کې توپیر وای؛ نو هغه به یې هم بیان کړی وای، سره له دې، چې له دې کار سره مسلمان د ورځې لږ تر لږه پنځه ځله مخ کېږي.

خلوړم دليل

امام بخاری رحمه الله په خپل صحیح کې (۱۱۴۱)، او تاریخ صغیر ص (۹۰)، او ابن ابی شیبې په خپل مصنف کې (۲۷۰۱۱)، روایت کوي
عن مکحول قال: وَكَانَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ: «تَجْلِسُ فِي صَلَاتِهَا جِلْسَةَ الرَّجُلِ وَكَانَتْ فَقِيهَةً».

ژباړه:

له مکحول څخه روایت دی، چې ام درداء به په لمانځه کې د سړي په څېر کېناسته او دا فقیهه ښځه وه.
د امام ابوحنیفه له استاد ابراهیم نخعی رحمه الله څخه نقل دي، هغه فرمایي
«تَقْعُدُ الْمَرْأَةُ فِي الصَّلَاةِ كَمَا يَقْعُدُ الرَّجُلُ»

مصنف ابن ابی شیبې (۲۴۲/۱)

ژباړه:

ښځه به په لمانځه کې د سړي په شان کېږي.

رسول الله ﷺ به خامخا مالک بن حویرث او د هغه ملگرو ته بیان کړی وای او خصوصاً په داسې وخت کې، چې هغوی خپلو کورونو ته ستنېدل او خپل کور والو ته یې دین وربښوده.

البته د لمانځه، چې کوم بهرني احکام دي؛ نو په هغې کې د سړي او ښځو ترمینځ توپیر شته، ځکه هغه توپیرونه په صحیح حدیثونو کې راغلي دي؛ خو په لمانځه کې دننه د سړي او ښځو د لمانځه ترمینځ د توپیر په اړه داسې صحیح حدیث نه دي راغلي، چې په هغې کې د دې خبرې بیان وي، چې ښځه دې داسې لاسونه اوچتوي. داسې دې لاسونه تړي، داسې دې سجده کوي او دغه شان دې قعده کوي او سړی به یې د ښځې په څېر نکوي داسې څه حدیث نشته دی.

دویم دليل

رسول الله ﷺ خپل امت له دې نه منع کړی، چې په لمانځه کې له حیواناتو سره مشابهت وکړي، لکه موږ له دې څخه منع شوي یو، چې د سپي او د لېوه په څېر په سجده کې کېږي، لېچي پر زمکه وغوړوو او گوره بخاری مسلم ترمذی

دغه شان دنقرة الغراب (دکارغه په شان تونگه وهلو) نه منع راغلي ده، لکه دا حدیث او دا بحث وروسته تفصیلي راړوان دی
او گوره فتاوی الدین الخالص ۸۲۱۴.

نو له دې حیواناتو سره له مشابهت کولو نه منع راغلي ده او دا سړي او ښځو دواړو ته شامل دی. یانې څنگه، چې له دې حیواناتو سره ځان مشابه کول د سړي لپاره منع دي؛ نو د ښځې لپاره هم منع دي او ښکاره خبره ده، چې کله ښځه داسې سجده وکړي، چې جوخته وي؛ نو له دې حیواناتو-سپي او لېوانو-سره یې مشابهت راځي.

د سړې او ښځو د لمانځه ترمينځ د توپير د نشتوالي په اړه د
 علماوو ويناوي

۱. د امام بخاری رحمه الله ۲ او دغه شان د امام ابراهيم نخعي رحمه الله قول
 مخکې ذکر شو، هغه فرمايي، ښځه او سړی به په لمانځه کې يوشان کېږي
 ۳ حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله په فتح الباری (۲۲۲/۲) کې ليکي
 لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى التَّفَرُّقِ فِي الرَّفْعِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَعَنِ الْحَنْفِيَّةِ يَرْفَعُ
 الرَّجُلُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةُ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ أُسْتُرَ لَهَا
 فتح الباري لابن حجر (۲/ ۲۲۱):
 ژباړه:

داسې حديث نشته، چې د ښځې او سړي د لمانځه تر منځ پر توپير
 دلالت وکړي، حنفيان وايي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه به يې تر
 اوږو او چتوي، ځکه دا د دې لپاره ډېر پټوونکي دي.
 دا توپير يواځې له احنافو علماوو نه نقل دی، چې سړی به تر غوږونو او
 ښځه به يې تر اوږو پورې لاسونه او چتوي (په دې عقلي وجه باندې چې) ځکه
 دا د ښځې لپاره ډېر ستراو پرده ده.

څلورم دليل

قاضی شوکاني رحمه الله ليکي
 وَاعْلَمْ أَنَّ هَذِهِ السُّنَّةَ كَثُرَتْ فِيهَا الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ وَلَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى الْفَرْقِ
 بَيْنَهُمَا فِيهَا، وَكَذَا لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى الْفَرْقِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ فِي مِقْدَارِ الرَّفْعِ.
 نيل الأوطار (۲/ ۲۱۴)
 ژباړه:

پر دې پوه شه، چې په دې سنت کې ښځه او سړی يوشان دي او پر توپير

دليل نشته او د لاسونو او چتولو په اندازه کې هم په توپير باندې دليل نشته.
 وروسته بيا ليکي

وَرَوَى عَنْ الْحَنْفِيَّةِ أَنَّ الرَّجُلَ يَرْفَعُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةُ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ
 أُسْتُرَ لَهَا وَلَا دَلِيلَ عَلَى ذَلِكَ.
 نيل الأوطار (۲/ ۲۱۴)
 ژباړه:

له حنفيانو څخه نقل دي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه به يې تر
 اوږو پورته کوي: خو د دوی پر دې خبره څه دليل نشته
 پنځم دليل:

علامه شمس الحق عظيم ابادي په عون المعبود شرح سنن ابی داود
 کې ليکي
 لَمْ يَرِدْ مَا يَدُلُّ عَلَى التَّفَرُّقِ فِي الرَّفْعِ بَيْنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَعَنِ الْحَنْفِيَّةِ يَرْفَعُ
 الرَّجُلُ إِلَى الْأُذُنَيْنِ وَالْمَرْأَةُ إِلَى الْمَنْكِبَيْنِ لِأَنَّهُ أُسْتُرَ لَهَا
 فتح الباري لابن حجر (۲/ ۲۲۱)
 ژباړه:

په توپير د سړي او د ښځې په لمانځه کې د لاسونو په پورته کولو کې
 دليل نشته او له حنفيانو نه نقل دي، چې سړی به لاسونه تر غوږونو او ښځه
 به يې تر اوږو پورته کوي ځکه په دې کې ستر ډبردی

شپږم دليل

شيخ ابوالحسن عبدالله مبارکفوري صاحب په مرعاة شرح مشکوة کې
 ليکي

واعلم أنه لم يرد ما يدل على الفرق بين الرجل والمرأة في محل الوضع،

ومذهب الحنفية أن الرجل يضع اليدين تحت السرة والمرأة تضعهما على الصدر؛ لأنه أستر لها. ولا دليل على هذا الفرق من السنة ولا من قول الصحابي.

مرعاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح (۶۳ / ۳)

ژباړه

پوه شه چې د ښځو او سړيو په لمانځه کې د لاسونو کېښودو د توپير په اړه کوم دليل نشته، د سړيو او د ښځو د لاسونو کېښودو د ځای په اړه د حنفيانو مذهب دادی، چې سړی به لاسونه ترنامه لاندې ږدي او ښځه به يې پرسینه ږدي، ځکه په دې کې ستر ډېر دی او پر دې خبره نه له حديث نه دليل شته او نه له کوم صحابي نه څه دليل نشته

اووم دليل

محدث العصر امام الالباني ليکي:

كل ما تقدم من صفة صلاته صلى الله عليه وسلم يستوي فيه الرجال والنساء ولم يرد في السنة ما يقتض استثناء النساء من بعض ذلك بل إن عموم قوله صلى الله عليه وسلم: (صلوا كما رأيتموني أصلي) يشملهن وهو قول إبراهيم النخعي قال:

(تفعل المرأة في الصلاة كما يفعل الرجل)

أخرجه ابن أبي شيبة (۱ / ۷۵ / ۲) بسند صحيح عنه ژباړه

مخکې، چې کوم د نبي کریم ﷺ د لمانځه کیفیت بيان شه په دې کې سړي او ښځې يوشان دي او په سنت کې داسې څه نشته، چې له دغه عام نه د ښځې پر استثناء دلالت وکړي، بلکې د نبي ﷺ د دې وينا عموم، چې (صلوا كما رأيتموني أصلي) زما په شان لمونځ کوی، دواړو ته شامل دی او دا د ابراهيم نخعی وينا هم ده، چې ويلي يې دي ښځه به داسې لمونځ کوي،

لکه چې سړی يې کوي

صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم - الألباني (۱ / ۱۸۹)

صفة صلاة النبي للالباني (ص: ۲۰۷)

اتم دليل

امام ابن حزم ﷺ ليکي

وَأَمَّا الْمَرْأَةُ - فَلَوْ كَانَ لَهَا حُكْمٌ بِخِلَافِ ذَلِكَ لَمَا أَغْفَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَيَانَ ذَلِكَ

المحلى بالآثار (۳ / ۳۹)

ژباړه

که د ښځې لپاره جلا حکم وای؛ نو نبي کریم ﷺ به د هغې له بیان نه وای غافله شوی

المحلى: (۳۹/۳) صفة الركوع والسجود المطلوبة شرعا.

۹- د امام ابوحنيفة او امام مالک مذهب

علامه عینی حنفي په عمدة القاری شرح صحیح البخاری کې د دې روایت لاندې، چې (ام درء به په لمانځه کې د سړو په شان کېناسته، ليکي

قَدْ هَذَا عَلَى أَنَّ الْمُسْتَحَبَّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَجْلِسَ فِي التَّشَهُّدِ كَمَا يَجْلِسُ الرَّجُلُ، وَهُوَ أَنْ يَنْصِبَ الْيُمْنَى وَيَفْتَرِشَ الْيُسْرَى، وَبِهِ قَالَ النَّخَعِيُّ وَأَبُو حَنِيفَةَ وَمَالِكٌ.

عمدة القاري شرح صحيح البخاري (۶ / ۱۰۱)

ژباړه

دا حديث پر دې دليل شو، چې د ښځې لپاره ښه داده، چې په تشهد کې به د سړي په څېر کېږي او هغه دا، چې ښی پښه به ودروي او چپه پښه به

وغوروي او پردې نخعي، ابوحنيفة او امام مالک قول کړی دی.
(عمدة القاری شرح صحيح البخاری للعینی: ۱۰۱/۶، وحاشیة علی البخاری: ۱۴۱/۱، للشیخ احمد علی السهارنفوری)

۱۰. دغه شان په فتاوی الدین الخالص ۸۷۱۴، ۸۴، کې
۱۱. شیخ ابوالحسن مبشر احمد ربانی په خپل کتاب (آپ کے مسائل اور ان کا حل ۱۹۵۱، ۱۸۸، کې

۱۲. حافظ محمد ابراهیم سلفی په خپله رساله کې، چې پر دې موضوع باندې یې لیکې ده، چې د سړی او د ښځې په لمانځه کې هېڅ توپیر نشته، هم دا خبره واضحه کړې ده.

د حنفیانو د مذهب تجزیه

حنفیان علماء، چې په سجده، قعده، تکبیر تحریمه کې د په لاس اوچتولو کې او پر سینه باندې لاس تړلو کې د سړیو او ښځو ترمنځ توپیر کوي؛ نو دوی په دلیل کې قیاس پېش کوي، چې دا د ښځې لپاره ډېره د پردې خبره ده.

د دې ځواب دادی، چې که چېرته د رسول الله ﷺ لمونځ د ښځو د ستر او پردې خلاف وي؛ نو بیا نبی ﷺ ولې ښځو ته دا نه ویل، چې تاسې زما په څېر لمونځ مه کوئ؟ ځکه زما په لمانځه کې د ښځو لپاره ډېره پرده نشته والعیاذ بالله؛ خو که دوی ووايي، چې رسول الله ﷺ؛ خو ښځو ته ویلي دي، چې تاسې سجده جوخته کوئ او لاسونه تر اوږو پورې پورته کوئ، لکه دا روایت بیهقی ۲۲۲۱۲، مجمع الزوائد ۱۰۳۱۲، مصنف عبدالرزاق ۱۳۸۱۳، ۱۳۷، ابن ابی شیبہ ۲۷۰۱۱، کې ذکر دي همدغه راز ځینی نورو روایتونه، چې حنفیانو په دې اړه وړاندې کړي دي د دې ټولو ځواب دادی، چې حنفیانو کوم روایتونه وړاندې کړي دي هغه ټول کمزوري دي په

هغې کې یو هم صحیح حدیث نشته او که چېرته په دې اړه صحیح حدیث او اثرونه راغلي وای؛ نو اهل الحدیث والسنة؛ خو بیا له هرچاڅه پردې د عمل کولو ډېر حقداروو، چې لومړی دوی پر دې عمل کړی وای که څوک د حنفیانو د دلیلونو د ضعف وجه معلومول غواړي؛ نو هغه دې فتاوی الدین الخالص (۸۵۱۴، ۸۴) ته مراجعه وکړي.

فائده:

تاسې وکتل د امام ابوحنیفه مذهب هم دا دی، چې ښځه به د سړي په څېر قعده کوي؛ خو ځان ته د ابوحنیفه مقلدین ویونکي دا نه مني (قالی الله المشتکی هذا وبالله التوفیق).

اوومه مسئله: ښځو ته د ښځې د امامت کولو حکم

بله مسئله دا ده چې ایا ښځې په ښځو ته امامتي کولای شي او که نه؟ هوا کولای یې شي او دا یو مستحب عمل دی، که څه هم د حنفی د فقهې په ځیني کتابونو کې دي، چې ښځې به یواځې خپل مینځ کې د جمعې لمونځ نه کوي او دا کار د دوی لپاره مکروه دی؛ خو دغه خبره ناسمه ده او بې دلیل ده او د ښځو لپاره په خپل مینځ کې په جمع سره لمونځ کول، چې یوه ښځه امامه شي او نورې ښځې د هغې مقتدیانې شي، په دې طریقه د ښځو لپاره جمع کول مستحب دي او څوک، چې خپل مینځ کې د ښځو جمع کول مکروه گڼي؛ نو دا خبره یې خطا ده په دې اړه له هغوی سره هېڅ صریح دلیل نشته، چې پردې دلالت وکړي، ښځې په خپلو منځو کې جمع یانې د جمعې لمونځ نشي کولای، بلکې هغوی د صریح او صحیح روایتونو په مقابله کې پر متشابهاتو باندې استدلال کوي، لکه دا خبره علامه ابن قیم

په اعلام الموقعین (۳۷۲/۲) کې هم بیان کړې ده.

پردي خبره، چې د ښخولپاره په جمعې سره لمونځ کول په غير له کراحت څخه جائز دی، بلکه مستحب دي، چې په دې اړه دلائل دا دي
اول دليل: سنن ابی داود (۸۷۱)، رقم ۵۹۱، کې دي.

بَابُ إِمَامَةِ النِّسَاءِ

عَنْ أُمِّ وَرَقَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَوْفَلٍ الْأَنْصَارِيَّةِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا غَزَا بَدْرًا، قَالَتْ: قُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتُذَنُّ لِي فِي الْغَزَا مَعَكَ أَمْ رَضُ مَرْضَاكُمْ، لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَنِي شَهَادَةً، قَالَ: «قَرِّي فِي بَيْتِكَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَرْزُقُكَ الشَّهَادَةَ»، قَالَ: فَكَأَنَّهُ تُسَمَّى الشَّهِيدَةَ، قَالَ: وَكَأَنَّهُ قَدْ قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَأْذَنْتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَتَّخِذَ فِي دَارِهَا مُؤَدَّنًا، فَأَذِنَ لَهَا. سنن أبي داود (۱/ ۱۶۱)

[حكم الألباني]: حسن

ژباړه:

د ورقه له مور څخه، چې د نوفل لورده روايت دی، چې نبي کریم ﷺ کله د بدر غزا وکړه دا وايي: ما ورته وويل: اى د الله رسوله ﷺ ماته د جهاد کولو اجازه راکړه، چې ستاسې د ناروغانو خدمت به کوم، کېدای شي الله ﷻ ماته شهادت را په برخه کړي، نبي کریم ﷺ ورته وفرمايل: په کور کې کېنه الله ﷻ به تاته شهادت درکړي، راوی وايي: نو دا شهیده وه راوی وايي دې قرآن لوستلی وه؛ نو له نبي ﷺ څخه يې په کور کې د يوه مؤذن نيولو اجازه وغوښته؛ نو اجازه يې ورته وکړه. حديث تر پايه ولوله.

او د دې حديث سند حسن دی (انظر صحيح ابی داود: ۱۱۸۱۱، رقم ۵۹۱)

د ابو داود په بل روايت کې داهم دي، چې

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُهَا فِي بَيْتِهَا وَجَعَلَ لَهَا مُؤَدَّنًا يُؤَدِّنُ لَهَا، وَأَمَرَهَا أَنْ تَتَوَّمُ أَهْلَ دَارِهَا، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: فَأَنَا رَأَيْتُ مُؤَدَّنَهَا شَيْخًا كَبِيرًا. سنن أبي داود (۱/ ۱۶۲)

[حكم الألباني]: حسن

و سنده حسن کما فی صحیح ابی داود: ۵۹۲/۱، و ارواء الغلیل: ۳۱/۲، للالبانی ژباړه:

نبي کریم ﷺ به د دې زنانه ملاقات لپاره کورته ورته او دې لره يې مؤذن هم مقرر کړ، چې دې ته به يې اذان کاوه او دايې ورته حکم وکړ، چې خپل کور والاته امامت کوه او عبدالرحمن بن خلاد وايي: ما د هغې مؤذن وليده، چې ډېر بوډاوه.

دا حديث په نور وکتا بونو د حديث کې هم شته او گوره:

المنتقى لابن الجارود ص: ۱۲۲، رقم: ۳۳۳، دارقطنی مع التعليق المغنی: ۴۰۳/۱، السنن الكبرى للبيهقي: ۱۳۰/۳، والحاكم: ۴۰۳/۱، واحمد: ۴۰۵/۶، وابوعلي الصواف في حديثه: ۸۹، و محمد بن نصر المروزي في قيام الليل ص: ۱۶۲، و نصب الراية: ۳۱، ۳۲/۲، و غيرهم.

علامه شمس الحق عظيم آبادی ﷻ د دې حديث په شرح کې ليکي له دې حديث څخه دامستله معلومه شوه، چې ښځو ته د ښځوامامتې کول او د دوی جمع کول صحيح او ثابت دي په امر در رسول الله ﷺ باندې

او گوره عون المعبو، شرح سنن ابی داود

۴: عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا كَانَتْ «تُؤَدِّنُ، وَتَقِيمُ، وَتَتَوَّمُ النِّسَاءَ، وَتَقُومُ

وَسَطَهُنَّ»

المستدرک علی الصحیحین للحاکم (۱/ ۳۲۰)

(اخرجه الحاكم : ٢٠٣١١، وله طريق اخر رواه عبدالرزاق في مصنفه : ١٤١١٣، وفي المحلى : ١٣٦١٣، والبيهقي : ١٣١١٣)

ژباړه

عطاء له عائشې ؓ څخه روايت کوي، چې دې به اذان کاوه او ښځو ته به يې امامتې کوله؛ نو په مينځ کې به يې ودرېده.

عن ربيعة الحنفية أن عائشة أمتهن وقامت بينهن في صلاة مكتوبة مصنف عبد الرزاق - (٣ / ١٤١)

(قال النووي في الخلاصة وسنده صحيح التعليق المغني: ٤٠٤١١)

ژباړه

له ربيعة څخه روايت دی، چې عائشې ؓ به دوی ته به يې د فرضي لمانځه امامتې کوله او په مينځ کې به يې ودرېده. يانې د سړيو په څېر به له نورو ښځو نه مخکې نه ودرېده، بلکې د لومړي صف په منځ کې به ودرېده.

او په همدې روايت کې دا هم راغلي دي، چې امامتې به يې کوله؛ نو د دوی سره به ودرېده.

وله طريق اخر رواه ابن حزم في المحلى : ١٣٦١١

عَنْ تَيْمِمَةَ بِنْتِ سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ: أَنَّهَا أَمَّتِ النِّسَاءَ فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ فَقَامَتْ وَسَطَهُنَّ وَجَهَرَتْ بِالْقِرَاءَةِ

قَالَ عَلِيٌّ: هِيَ خَيْرُ ثِقَةِ الثَّقَاتِ، وَهَذَا إِسْنَادٌ كَالَّذِي.

المحلى بالآثار (٣ / ١٣٦)

ژباړه

له تيممه څخه روايت دی، چې عائشې ؓ به دوی ته د ماښام د لمانځه

امامتې کوله؛ نو په مينځ کې به يې ودرېده او په زوره به يې قرائت کاوه. په بل هغه روايت کې دي، چې امام محمد په کتاب الآثار کې نقل کړی دی، چې له ابراهيم نخعي څخه روايت دی، عائشې ؓ به ښځو ته امامتې کوله، د رمضان مياشتې په مينځ کې.

فائده:

د ام المؤمنين عائشې ؓ په دې حديث کې دا خبره په ډاگه شوه، چې ښځه د نورو ښځو لپاره امامتې کولای شي او د فرض لمانځه امامتې هم کولای شي.

اتمه مسئله د لمانځه نيت

پر لمانځه تر ودرېدو له مخه په ژبه کوم اذکار يا دعاگانې ويل نشته، دا به نه کوي، چې نيت مې کړی زړه د اخلاصه يا نويت او يا ځينې خلک د نيت په موخه دا آيت لولي:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(الانعام: ١٧٩)

او دا بدعتونه دي، چې دې خلکو له ځانه جوړ کړي دي، په دين کې يې له سره هيڅ نښه او څرک نشي تر سترگو کېدای؛ نو له دې کارونو نه ځان ساتل پکار دي، بس يواځې د الله ﷻ د رضا کولو نيت پکار دی يانې په دې فکر لمانځه ته ودرېدل پکار دي.

البته په صف کې د ودرېدو پر مهال دا دعا راغلي

اللَّهُمَّ آتِنِي أَفْضَلَ مَا تُؤْتِي عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ

تخريج الأحاديث المرفوعة المسندة في كتاب التاريخ الكبير للبخاري (١ /

ژباړه

ای الله ﷻ ما ته هغه غوره څه راکړه. چې ته یې خپلو نه‌کانو بنده ګانو ته ورکوي

که څه هم ددې روایت په سند کې لږ غوندې خبرې شته؛ خو سړی یې د فضائلو په درجه کې ویلای شي؛ خو له لمانځه نه مخکې څه اذکار یا څه دعاګانې نه دي راغلې

د لمانځه لپاره نیت کول فرض دي «باني لمونځ کونکی به اړومرو له خپل ځان سره د لمانځه د کولو اراده کوي»

پر دې خبره دا حدیث دلیل دی

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

صحیح البخاري - حسب ترقیم فتح الباري - (۱/ ۲)

ژباړه:

اعمال په نیتونو پورې اړه لري

د لمانځه لپاره په ژبه دا ویل، چې نیت مې کړی او نیت کوم، چې دومره رکعت لمانځ کوم په دې ډول لمونځ کول بدعت دي، دلیل پرې دا دی، چې د الله له رسول څخه نه دي ثابت، ځکه رسول الله ډېر زیات لمونځونه کړي دي او د هیڅ لمونځ لپاره یې په ژبه هیڅ ډول الفاظ نه دي ویلي، بلکې په زړه کې به یې د لمانځه لپاره نیت کاوه.

دغه راز له صحابه کرامو څخه هم په ژبه د نیت ویل نه دي نقل او نه د دې امت له سلفو علماوو څخه چېرته نقل دي، چې هغوی په ژبه د لمانځه لپاره نیت ویلی وي

که چېرې په ژبه نیت کول مستحب یا غوره عمل وای؛ نور رسول الله صلی الله علیه وسلم، صحابه کرامو او د دین مشرانو، نورو سلفو علماوو

ولې په دې مستحب باندې عمل نه کاوه؟

لکه فتح القدیر شرح الهدایه (۲۳۲/۱)، مرقات د ملا علي قاري (۹۵/۱)، کې دي

قَالَ بَعْضُ الْحَقَّائِظِ : لَمْ يَثْبُتْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَرِيقٍ صَحِيحٍ وَلَا ضَعِيفٍ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْإِفْتِتَاحِ أَصْلِي كَذَا، وَلَا عَنْ أَحَدٍ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ، بَلْ الْمُنْقُولُ أَنَّهُ كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ كَبَّرَ وَهَذِهِ بَدْعُهُ

فتح القدیر لکمال بن الهمام - (۲/ ۷)

ژباړه

ځينو حدیثپوهانو ویلي دي، چې له نبی ﷺ څخه نه په صحیح او نه په ضعیف سند سره داسې نقل دي، چې هغه دي د لمانځه په پیل کې په ژبه داسې ویلي وي، چې دومره رکعتونه لمونځ کوم او همداشان نه له صحابه وو او تابعینو څخه په دې اړه څه نقل شته، چې گوندې هغوی دې داسې کار کړی وي، بلکې داسې ترې نقل دي، چې کله به لمانځه ته پاڅېدل؛ نو الله اکبر به یې وایه او دا نور لفظونه ویل بدعت دي

دا چې په ژبه د نیت ویل نشته، ځکه له رسول الله ﷺ څخه نه دي ثابت او نه یې پرې حکم کړی دی دغه شان له صحابه کرامو او تابعینو څخه هم نه دي ثابت؛ نو بیا څوک څه حق لري، چې دې ته مستحب، یا غوره عمل وایی

پر دې خبره د ټولو علماوو اتفاق دی، لکه څنګه چې پرمونډ باندې د رسول الله ﷺ په فعل کې تابعداري فرض ده؛ نو دغه راز پر مونډ باندې د یوه کار په نه کولو کې هم د رسول الله ﷺ فرض ده

ددې لپاره، چې دا خبره ښه روښانه شي په دې اړه د علماوو عبارتونو ته خبر شي.

امام ابن قيم رحمه الله اعلام الموقعين ٣٩٠ کې ليکلي دي

والثاني عدم نقلهم لما لو فعله لتوفرت همهم ودواعيهم أو أكثرهم أو واحد منهم على نقله فحيث لم ينقله واحد منهم البتة ولا حدث به في مجمع أبدا علم أنه لم يكن وهذا كتركه التلفظ بالنية عند دخوله في الصلاة

إعلام الموقعين - (٢ / ٣٩٠)

مطلب دا، چې عدم نقل دليل دی ځکه که دا کار رسول الله عليه السلام کړی وی نوموړته به دهغه نه نقل شوی وی سره له دې نه چې صحابه کرامو هر فعل او قول ته ښه متوجه وو او دستوبه يې زيات اهتمام کوه

ملاعلي قاري په مرقات (٩٥/١) کې فرمايلي دي

وَقِيلَ لَا يَجُوزُ التَّلَفُّظُ بِالنِّيَّةِ فَإِنَّهُ يَدْعُهُ، وَالْمَتَابَعَةُ كَمَا تَكُونُ فِي الْفِعْلِ تَكُونُ فِي التَّرْكِ أَيْضًا.

مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح (١ / ٤٢)

ژباړه

پر ژبه د نیت ویل روا نه دي، ځکه دا بدعت دی او لکه چې د رسول الله ﷺ تابعداري په کولو کې وي؛ نو په نه کولو کې يې هم وي

شیخ عبدالحق دهلوي فرمایي

والاتباع كما يكون في الفعل وجب كذا في الترك

د رسول الله ﷺ خبره منل، لکه چې په کولو کې وي؛ نو په نه کولو کې هم

وي

مطلب دا چې د یو کار تعبد یا باني د عبادت لپاره نه وي کړی پر موږ هم

دا فرض نه ده، چې هغه کار به نه کوو وگوره للمعات ١٣٢١
الردالمختار ١٢٧٩/١ کې هم دي

محدثين وايي په ژبه د نیت ویل له رسول الله ﷺ څخه نه په صحيح سند او نه په ضعيف سند سره ثابت دي

سوج او فکر کول پکار دي، چې کله د يوه شي نقل له رسول الله ﷺ څخه نه په صحيح سند سره او نه په ضعيف سند سره ثابت وي، همدا شان نه له صحابه کرامو او نه له تابعينو څخه ثابت وي؛ نو داسې کار کله مستحب کېدای شي؟

بلکې حقيقت دادی، چې د لمانځه لپاره په ژبه د نیت ویل يقيني بدعت دي د لا ډېر تفصيل لپاره د لاندینو کتابونو مطالعه کول پکار دي

الدرالسنية ١٢٧٥/٤ کې دی، چې څوک تلفظ په نیت باندې مستحب گڼي د دوی قول خطا او د ناپوهۍ پر بنسټ دی

دغه راز اغاثة اللفهان للامام ابن القيم (١٦٣/١) زادالمعاد (١٩٤/١) يا (٦٩/١) اعلام الموقعين (٢/٣٩٠) (٢/٣٧٠) فتاوى ثنائيه لمولانا ابوالوفا ثناء الله امرتسري (١٧٨/١) تلييس ابليس ص (٢٥٣، ١٣٨) السنن والمبتدعات ص (٥٣) للشقيري فتح القدير شرح الهداية (٢٣٢/١) مرقات (شرح مشکوة (٩٦/١، ٩٤) الامر بالاتباع والنهي عن الابتداع ص (٢٩٥) للسيوطي فتاوى الدين الخالص (٤٥٩/١) تفصيلا مجموعة الفتاوى لشيخ الاسلام (٢٦٢/١٨) (٢٢/٧٦٣، ٢٣٧) عمدة الرعايه حاشيه شرح الوقايه (١٥٩/١) معجم البدع ص (٣١٣) للشيخ رائد صبري بن ابي علفه.

په دغو ټولو کتابونو کې دي، چې پر خوله باندې د لمانځه لپاره نیت ویل نشته او دا له رسول الله ﷺ، صحابه کرامو او تابعينو څخه ثابت نه دي

دغه راز مولوي محمد حسن صديقي نانوتوي حنفي د كنز په حاشيه كې (٢١/١)، ليكلي دي، چې «بل هي بدعة»، ياني د ابدعت دى او څوك چې په ژبه د نيت ويل لازم گڼي؛ نو دهغوى دا خبره د منلو وړ نه ده همداشان مجدد الف ثاني صاحب هم ويلى دي، چې په ژبه نيت ويل نه له رسول الله ﷺ نه ثابت دي، نه له صحابه كرامو ﷺ او نه له تابعينو څخه نقل دي، بلكې دا كار بدعت دى

مكتوبات ص ٧٣، مكتوب نمبر ١٨٢، درېيمه برخه دغه شان علامه ابوالحسن مبشر احمد رباني حفظه الله هم دې ته بدعت وايي

په دې اړه وگوره اېكه مسائل اور..... ستاسې مسائل او د هغې حل د قرآن او سنت په رڼا كې، ص (١١٢)، ٢٩ رجب ١٤٢٤ هـ

نهمه مسئله: لمانځه ته ودرېدل

لمانځه ته د ودرېدو طريقه داده، چې ټول بدن به قبلې ته مخامخ كړي. لكه چې د مسيى الصلاة په حديث كې راځي

فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ

قبلې ته ځان مخامخ كړه، يا ټول په ټوله متوجه شه چې سينه او پښې دې دواړه متوجه وي، ځكه كه پښې لږې كېږي وي؛ نو صف هم نه سمېږي او د دې حكم خلاف هم راځي چې

فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ

نېې ﷺ فرمايي، قبلې ته مخ واړوه، يا ټول بدن واړوه

فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

ټول مخونه د كعبې لور ته واړوي

لسمه مسئله: په صف كې جوخت ودرېدل

په لمانځه كې به كور نه ودرېږي او چې پښې دې سمې كړي؛ نو ټول صف به سم شي كه په جمع كې وي؛ نو جوخت جوخت ودرېږي، ځكه چې دا د نبې ﷺ امر او د علماوو تر منځ اتفاقي مسئله ده، چې داسې جوخت به ودرېږي

(كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُومٌ ۖ رُضُوا صُفُوفَكُمْ)

ژباړه:

صفونه داسې جوخت كړئ، لكه چې قله يې پرې لگول شوي وي

په منځ كې فرجه نه وي، لكه چې نبې ﷺ فرمايي

وَلَا تَذَرُوا فُرَجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ

سنن أبي داود (١/١٧٩)

ژباړه:

ياني د شيطان لپاره پكې تش ځايونه مه پرېږدئ

دا اتفاقي مسئله وه؛ خو زموږ دې متاخرينو دا حسدونه د دين په جامه كې راننويستل او دا يې د اهلحديثو مسئله كړه، چې اهلحديث جوخت جوخت ودرېږي؛ نو موږ به وړاندې وړاندې ودرېږو او پدې مناظرې كول دا د ځينو خلكو عادت جوړشوى دى، سره له دې چې دا اتفاقي مسئله ده، فقه حنفي، شافعي، مالكي، په ټولو كې شته، دبېلگې په ډول د حنفي فقهې په نوموتي كتاب شامي كې يې ليكلي دي، چې په صف كې جلا جلا ودرېدل مكروه تحريمي دي، ځكه د الله نبې ﷺ فرمايي

وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللَّهُ

سنن أبي داود (١/١٧٩)

ژباړه

او چا چې صف پرې کړه: نوالله به ده لره پرې کړي ایاې الله به یې له خپل رحمت څخه جلا کړي!

وايي

داسې وعیدونه یواځې د واجبو د پرېښودو په اړه وي. له دې وجې نه جوخت ودرېدل واجب دي او ((رُضُوا صُفُوفَكُمْ، لَا تَذَرُوا فُرَجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ)) دا ټول احادیث ددې پر وجوب گواه دي.

انس بن مالک په خپل دور کې خپکان کړي دي. په هغه دور کې وایي گوره د نبي ﷺ په زمانه کې به موږ سره جوخت جوخت ودرېدو (کنانلرق الکعب بالکعب والقدم بالقدم) د ابوداوود په روایت کې دي (والركبة بالركبة) او دغه مخکنی د بخاری روایت دی قدم له قدم سره یوځای کول. پرکي له پرکي سره یوځای کول او زنگون له زنگانه سره یوځای کول؛ نو هغه وایي اوس د نبي ﷺ تر وفات وروسته خلکو په صفونو کې نقصان پیدا کړه (ولومددت الى احدهم رجلک لنفرکما ینفرا لبغل الشموس) که ته دا پښه یوکس ته ورنږدې کړې؛ نو داسې به در څخه وتښتي، لکه چې متکبر پښې (لتي) وهونکی قچر تښتي.

چې ته وروړاندې شي. هغه به لته ووهي، چې وړاندې شه هلکه گرمي

ده

داروایت یې په التعليق المغني کې (چې د دارقطني حاشیه ده) نقل کړی دی او ابن حجر په فتح الباری کې هم راوړی دی او عظیم ابادي ورسره لیکلي دي دا خو د هغه زمانې خبره وه، زموږ زمانې ته راشه، چې پښه دې وروړاندې کړه لنفرکما ینفرا الوحشية (د وحشي خړه په څېر به درته

منډه کړي، هغه پکې دا ویلي دي؛ نو له خان نه وحشي خړه جوړول نه دي پکار. دامسلمانان زموږ وروڼه دي، که زموږ په تخرگ کې ودرېږي هم خیر دی؛ خو د دې مطلب دا نه دی، چې سړی له ډېر تکلف څخه کار واخلي، ځکه ځینې ملگري په دې مسئله کې غلو فی الدین والا شي، بیا د سړي د پښې د پاسه پښه ږدي، یا په صف کې دومره تنگ ودرېږي، چې په ټول صف کې، بیا پریشان ولاړ وي او خشوع یې نه را جوړېږي، داسې هم مه کوی. بلکې په صف کې داسې جوخت؛ خو خپلې اندازې سره ودرېږه، ان شاء الله نه به په تکلیف کېږي او فائده به هم درسېږي او دا څه اختلافي مسئله نه ده، بلکې اختلاف یواځې په دې کې دی، چې نږدې او جوخت ودرېدل په صف کې واجب دي او که سنت؟ نو د ځینو علماوو نظر دادی، چې په صف کې جوخت ودرېدل سنت دي او د محققینو علماوو قول دادی، چې نه په صف کې جوخت ودرېدل (یاې پښه له پښې او اوږه له اوږې سره لگول) واجب دي او دا قول راجح دی او په دې مسئله دلائل دادي

اول دلیل امیر المؤمنین فی الحدیث رئیس المحدثین امام بخاري په خپل صحیح کې باب راوړی دی (باب إِرَاقِ الْمُنْكِبِ بِالْمُنْكِبِ وَالْقَدَمِ بِالْقَدَمِ فِي الصَّفِّ). یو له بل سره د اوږو او پرکو پیوسته کولو باب بیایي وروسته د انس حدیث راوړی دی، چې فرمایي

عن النبي صلى الله عليه وسلم قَالَ: « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاوُوا، فَإِنِ أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي ». قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُ الرَّجُلَ يُلْزِقُ مَنْكِبَهُ بِمَنْكِبِ أَخِيهِ إِذَا قَامَ فِي الصَّلَاةِ ».

ژباړه

له نبي ﷺ څخه روايت دی، چې نبي عليه السلام فرمايلي دي:
خپل صفونه سم جوړ کړئ او جوخت جوخت ودرېږئ، ځکه زه مو له
شاخه وينم. انس بن مالک ﷺ فرمايي، چې موږ به اوږې له اوږو سره او
پښې به مو له پښو سره لگولې،

السنن الکبری للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي - (٢١ / ٢)

امام ابن حزم په المحلي [٣٧٥ / ٢] کې فرمايي:
پر دې خبره د صحابه کرامو اجماع ده.

دويم دليل

وَقَالَ الثُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ رَأَيْتُ الرَّجُلَ مِمَّا يُلْزِقُ كَعْبَهُ بِكَعْبِ صَاحِبِهِ.
ژباړه:

نعمان بن بشير وايي ما به خپل ټول ملګري ليدل، چې خپل پرکي به يې
د ملګرو له پرکو سره لګول.

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (١٨٥ / ١)

دا حديث امام ابوداود په صحيح سند سره داسې نقل کړی دی:

قَالَ سَمِعْتُ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- عَلَى النَّاسِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ « أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ ». ثَلَاثًا « وَاللَّهِ لَتُقِيمَنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللَّهَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ ». قَالَ فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يُلْزِقُ مَنَكِبَهُ بِمَنَكِبِ صَاحِبِهِ وَرُكْبَتَهُ بِرُكْبَةِ صَاحِبِهِ وَكَعْبَهُ بِكَعْبِهِ

ژباړه:

له نعمان بن بشير څخه روايت دی، چې رسول الله ﷺ صحابه کرامو
طرفته مخ راوگرځولو او ارشاد يې وفرمايه: خپل صفونه برابرؤئ او يا به
الله تعالى ستاسې د زړونو ترمينځه اختلاف (او پرېشاني) روالي. نعمان بن

بشير فرمايي: ما به صحابه کرام ليدل، چې خپله اوږه به يې د بل ملګري
داوګې سره او خپله ګوډه به يې د ملګري له زنگون سره او خپل پرکي به يې
د ملګري د پرکي سره پيوسته کاوه.

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (٢٤٩ / ١)

دا حديث د دې عمل پر وجوب دليل دی، ځکه چې د نبي ﷺ په امر سره
شوی دی او د هغه په مخکې ټولو صحابه وو په سخته پابندۍ سره تر سره
کړی دی. حديث الفاظونه په پوره پاملرنې انصاف او اخلاص سره سوچ
وکړئ.

بله دا، چې صحابه وو دغه عمل د نبي ﷺ له امر (أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ)
څخه معلوم کړی او عملي کړی دی او نبي ﷺ پرې تقرير کړی (ياني غلې پر
ی پاتي شوی دی).

٣ - دريم دليل

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَلَّا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ حَلَّ وَعَزَّ ». قُلْنَا وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ « يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْمُقَدَّمَةَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ »

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (٢٤٩ / ١)

ژباړه:

جابر بن سمرة وايي، چې نبي عليه السلام فرمايلي دي: تاسې ولې
داسې صفونه نه جوړؤئ، لکه چې ملائک يې د الله پر وړاندې جوړوي
موږو ويل، چې ملائک څنگه صفونه جوړوي: نووه يې ويل چې لومړی
صف پوره کوي او په صف کې سره جوخت ودرېږي.

د تراصي ماناده تلاصق له يو بل سره داسې جوخت ودرېدل، لکه چې

دېوال باندې قلايي لگېدلي وي.

اوگوره النهايه في غريب الاثرين: ۱۲۲۷/۲

څلورم دليل

عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ:

« أَقِيمُوا الصُّفُوفَ، وَحَاذُوا بَيْنَ الْمَنَائِبِ، وَسُدُّوا الْخَلَلَ، وَلْيُنُوا بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ، وَلَا تَذَرُوا فُرْجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ. وَمَنْ وَصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللَّهُ، وَمَنْ قَطَعَ صَفًّا قَطَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ».

رواه ابوداود بسند صحيح: ۹۷/۱، رقم: ۶۶۶

ژباړه:

له عبدالله بن عمر رض څخه روايت دی چې نبي عليه السلام فرمايلي دي خپل صفونه برابر کړئ او داوداوتو تر مينځ برابر والی راولئ او خالي ځايونه بند کړئ او دخپلو ورونو لاسونو ته نرم شی او شيطان لره خالي ځايونه مه پرېږدئ، او چې چاصف پيوسته کړي الله به يې دخپل رحمت سره پيوسته کړي او چې چاصف پرېکړه نوالله به يې دخپل رحمت نه پرېکړي دې حديث ته خير کېدل پکار دي، چې دوصل صفا و قطع صفاڅه حقيقت دی؟ او بيا درسول الله عليه السلام ښېروته هم خير کېدل پکار دي، چې الله تعالی به ده لره (پرېکړي) نو تاته به پته و لگي، چې په صف کې جوخت ودرېدل واجب دي ځکه دا قسم وعيدونه ډېر د واجب په پرېښودل باندې وي،

دا ټول حديثونه پر دې مسئله باندې دليل دی، چې په لمانځه کې صف په داسې طريقه جوړول واجب دي، چې د مقتديانو په ديوبل سره اوگې

او پښې لگېدلي وي، څوک، چې په لمانځه کې اوگې اوڅپې نه لگوي دهغوی نه واجب پاتي دي او د دې خلاف هيڅ يو داسې صحيح حديث يا د يوه صحابي عمل نه دی راغلی، چې مقتديان به پښې او اوږې نه لگوي، بلکې امام ابن حزم خو په صف کې د جوخت ودرېدو په اړه د صحابه کرامو اجماع نقل کړې ده.

ددې مسئلې تفصيل په المحلي ۳۷۹/۱ [مصنف عبدالرزاق ۵۷/۲] عون المعبود: ۲۵۰/۱ [سلسلة الاحاديث الصحيحة: ۳۸/۱، رقم ۳۲] فتح الباري: ۱۲۷/۲ فتاوى الدين الخالص ۲۴۹/۵ [المجموع شرح المذهب ۲۲۲/۴، ۲۲۵] الدر المختار: ۱۳۸۲/۱ کې اوگوره،

علامه ابن حجر مکی په کتاب الزاجر: ۱۴۲/۱ کې ليکي چې صف نه برابرول او جوخت نژدي نه او درېدل گناه کبيره ده، ځکه ډېرزيات وعيدونه په کې راغلي دي نوله دي امله ټولو مسلمانانو له پکار دي، چې په دې باندې د عمل کولو کوښښ وکړي.

يولسمه مسئله: د لومړي تکبير پر مهال د لاسونو اوچتول

په صف کې تر ودرېدو وروسته د لاسونو اوچتولو مسئله ده، د لاسونو اوچتول په ډېرو صحيحو احاديثو کې تراوړو پورې هم راغلي دي او تر غوږونو پورې هم راغلي دي؛ نو کله يې تر اوږو پورې اوچتوه او کله يې تر غوږو پورې، چې دې ته تنوع فی العبادت وايي.

په تکبير تحریمه کې د لاسونو په پورته کولو د علماوو اجماع ده، په دې کې څوک هم اختلاف نلري، لکه ددې تفصيل په المجموع للنووي (۳۰۵۳) کتاب الاجماع لابن المنذر ص (۲۹) فتاوى الدين الخالص (۲۹۱۴) کې ذکر دی.

کومو علماوو، چې په دې کې مذهbone جوړ کړي دي، چې زموږ په

مذهب کې تر غوږونو پورې د لاسونو اوچتول دي او د بل په مذهب کې تر اوږو پورې موږ به پر هغې عمل نه کوو او هغوی دې پردې عمل نه کوي: نو دا په دین کې تفریقې او ډله ډلبازي جوړول دي، بلکې موږ به دې ته گورو که چېرته په سنت کې راغلي وي: نو پر دواړو طریقو به عمل ولې نه کوو؟ دا تفرقه پکې ولې پیدا کړو، چې دا زموږ مذهب او دا ستا مذهب دی، بلکې چې په سنت کې ثابت شو: نو دغه ټولې طریقې بیا زموږ مذهب دی، کله به پر یوه طریقو عمل کوو او کله به پر بله، ځکه چې دا د الله د نبي طریقو ده او د اسلام په مذهب کې بیا دغه ټولې طریقې خپلول پکار دي: خو هله چې له محمدرسول الله ﷺ نه په صحیح سند سره ثابت شي او کله چې په صحیح سند سره ثابت شي: نو بیا پکې نورو مذهبونو جوړولو ته اړتیا نشته یواځې همدغه د اسلام مذهب بس دی کنه، چې امام یې پخپله محمدرسول الله ﷺ

دی

په بخاري او مسلم کې پر دې اړه ښه قوي حدیثونه راغلي دي، چې لاس تر غوږونو پورې اوچتول نبي ﷺ ((إلی فُرُوعُ أَذْنِیْهِ)) گوتې اوچتې کړې

همداشان اکثر احادیث په دې اړه دي، چې ((بَابُ: إلی أَمِنْ يَرْفَعُ يَدَيْهِ؟)) کوم ځای پورې یې راوړي دي، چې رسول الله ﷺ گوتې اولاسونه اوچت کړه الی منکبیه تر اوږو پورې یې لاس اوچت کړه

په دې کې دریمه طریقو هم روا ده، هغه دا چې د یخنی په وخت کې، چې څادر سړي پر ځان غوړولی وي: نو په داسې وخت کې ترسینې پورې د لاس اوچتول هم شته، د ابوداود روایت دی، چې وائل بن حجر د یخنی په وخت کې لاس تر دغه ځایه اوچت کړی دی او د رفع الیدین دا طریقو غلطه ده، چې ځینې خلک لاس تر سینې هم لاندې پورې اوچتوي، دا غلطه ده،

زِيْنَةُ الصَّلَاةِ
(c) ketabton.com: The Digital Library
بلکې ساز په ادب سره لاس اوچت کړه، ځکه دا: خو موږ د حکمتونه دي، که دا کوو د لمانځه دې هر حرکت اوسکت کې بلا ډېر حکمتونه دي، که دا حکمتونه بیانول پیل کړو: نو ټول کال پرې لږېږي، دومره تفصیلي او ضروري احکام یې دي: خو هغه اوس نه بیانوو: نو له دې امله د دې لاس اوچتولو ډېر حکمتونه دي لنډ حکمت یې دادی، چې دا د الله ﷻ د نبي طریقو ده، د الله بندگي ده، هغه ته عاجزي ده: نو دا عاجزي په عاجزی طریقې سره کول پکار دي، په ادب سره لاس اوچت کړه د دنیا شاته غورځول الله ﷻ ته توجه پیدا کول دا پکې ستر حکمتونه دي: خو دغه خبرې پرېږده: نو لاس به تر دغه ځایه اوچتوې کله تر اوږو او کله تر غوږونو پورې، لاس به هم قبلې ته مخامخ کوې، لکه په یوه کمزوري روایت کې راغلي دي او دغه صحیح حدیث پکې دی

دولسمه مسئله: لاس پر نامه که پر سینه کېښودل پکار دي؟

لاس، چې دې اوچت کړ: نو تر اوچتولو وروسته به یې همداسې سینې ته راکوزوې او که سړی یې یو ځل زوړند کړي، بیا یې را اوچت کړي دا دواړه طریقې روا دي: خو ځینې خلک تر زوړندولو وروسته لاس بیا راپورته کول سنت گڼي: خو دا سنت نه ده، همداسې له غوږ نه سینې ته لاس رانښکته کړه دا بالکل صحیح دی، لکه چې له سنت نه معلومېږي دغه طریقو به وکړې لاس به کېږدې صحیح حدیثو ته چې سړی رجوع وکړي، عناد او تعصب له ځانه لرې کړي، ځکه له عناد او تعصب سره زموږ څه کار دی؟ که د الله نبي راته وایې چې پر زنگونو یې کېږده: نو هلته به یې ږدو او که راته وایې، چې پر نامه یې کېږده: نو هلته به یې ږدو زموږ له تعصب سره کار نشته، بلکې زموږ له حق سره کار دی، چې په حقیقت کې څنگه وي هسې به یې کوو او چې کله په هغې کې موږ و پلټل: نو تر نامه لاندې

لاس ایښودل په احادیثو کې نه دي راغلي دوه حدیثونه پکې راغلي دي. چې هغه هم کمزوري روایتونه دي، یو د علي (ع) اثر دی ابوداود راوړی دی په نسخه د ابن الاعرابي کې دي. سره له دې چې په هره نسخه کې هم نشته هغه وایي:

«مِنَ السُّنَّةِ وَضَعُ الْكَفِّ عَلَى الْكَفِّ فِي الصَّلَاةِ تَحْتَ السُّرَّةِ»

سنن أبي داود (۲۰۱/۱)

[حكم الألباني]: ضعيف

ژباړه:

په لمانځه کې سنت داده، چې لاس پر لاس کېښودل شي تر نامه لاندې. دا حدیث که ثابت وای؛ نو په سر، سترگو به موږ او تاسې منلی، ځکه چې د الله د نبي طريقه به وای؛ خو دا حدیث له ډېرو وجهو له امله ثابت نه دی او منکر روایت دی، ځکه په سند کې یې زیاد بن زائد مجهول راوي دی او عبدالرحمن بن اسحق الواسطي راوي پکې دی، چې دا متروک الحدیث دی؛ نو دا حدیث غورځېدلی دی او له علي (ع) نه نقل نه دی که له هغه نه نقل وای؛ نو موږ ته په سر، سترگو قبول و، دویم روایت چې هغه ځینې خلک د دې لپاره وړاندې کوي، چې تر نامه لاندې د لاسونو کېښودل ترې ثابت کړي، هغه په ابن ابی شیبې کې راغلی د وائل بن حجر روایت دی، هغه وایي چې ما نبي (ص) ولیده چې ښی لاس یې پر چپ لاس تر نامه لاندې کېښود، د کومو علماوو، چې تحقیق لږ کم دی، هغوی پر دې نه دي پوه شوي، چې دا روایت صحیح دی؛ خو دا ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی پکې ثابت نه دی، ځکه چې دابن ابی شیبې صحیح نسخې، چې په بیروت او مدینه کې چاپ شوي دي، ما خپله وکتلې، په هغې کې دا د ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی

نشته، بلکې دا ټکی د کراچۍ په هغه چاپ کې دی، چې دائرة المعارف چاپ کړی دی، یانې دا کراچیوال حدیث دی، نبوی حدیث نه دی، له دې امله د اثار السنن لیکوال ویلي دي، سره له دې، چې هغه ښه متعصب سړی دی؛ خو بیا هم وایي صحیح خبره داده، چې دا ((تَحْتَ السُّرَّةِ)) ټکی من بعض النساخ یا من بعض المطابع تېروتنه شوې ده، دا له نبي (ص) څخه نقل نه دی، ځکه دا حدیث کټ مټ په مسلم کې راغلی دی او دارقطني هم راخیستی دی تاسې ورته لږ څیر شی:

«وَضَعُ الْكَفِّ عَلَى الْكَفِّ فِي الصَّلَاةِ مِنَ السُّنَّةِ»

سنن الدارقطني (۳۲/۲)

ژباړه:

په لمانځه کې سنت داده چې لاس پر لاس کېښودل شي. دا هم کټ مټ هماغه روایت دی خو دغه ټکی ورسره نشته؛ نو دا دلیل دی د دې روایت پر خرابوالي؛ نو دا حدیث صحیح دی خو دا جمله پکې ناسمه ده، له دې امله تر نامه لاندې د لاس کېښودو په اړه صحیح حدیث نشته یانې په لمانځه کې تر نامه لاندې لاس کېښودل په احادیثو کې نه دي نقل، بلکې پر دوو ځایونو به په لمانځه کې لاسونه کېښودل کېږي، ځکه په صحیحو احادیثو کې دوه ځایونه راغلي دي، یو دا دی چې تر سینې نه لږ لاندې او له نامه نه لږ ښه پر دغه ځای یې کېږد.

ځینې خلک وایي پر دغه ځای د لاس کېښودو په اړه هیڅ صحیح حدیث نشته، د دوی دا خبره غلطه ده، ځکه په دې اړه تاسې صحیحو حدیثونو ته څیر شی، بخاري حدیث نقل کړی دی په [۱۰۲] مخ کې، امام مالک (ع) په مؤطا کې نقل کړی دی له سهل بن سعد الساعدي حدیث دی

هغه وايي:

«كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ أَنْ يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ»

صحيح البخاري (١/ ١٤٩)

ژباړه:

صحابه وو ته به حکم کېده، چې په لمانځه کې دې سرې ښی لاس پر لېچي باندې کېږدي.

دا امر به چا کاوه؟ نبی ﷺ! خلک څوک ول؟ صحابه! یانې صحابه وو ته دا حکم شوی دی، له دې امله لاس کېښودل له واجباتو څخه دي، که چا لاسونه زورېد کړه دا بدعت دی، دا په سنت کې چېرته نه دي راغلي، څوک چې یې سنت گڼي هغوی تېروتي دي، ځکه دا چېرته سنت کې نشته، لاس کېښودل ضروري دي، دا د بخاري روایت دی، ښه صحیح دی، د دې حدیث مانا په نسایي کې راغلې ده، د وائل بن حجر حدیث دی هغه داسې وایي، چې ما ښی ﷺ ولیده، ښی لاس یې پر چپ باندې کېښود.

عَلَى الْكَفِّ وَالرُّسْغِ، وَالسَّاعِدِ

ژباړه:

پر ورغوي مړوند او مټ باندې یې لاس کېښوده.

یانې درېواړه په یوه ځل مراد دي دا حدیث او د بخاري حدیث دواړه یوه مانا لري: خو الفاظ یې بېلا بېل دي اوس، چې ته لاس پر دغه طریقې کېږدې او بې تکلفه ودرېږي؛ نو لاسونه تر نامه نه ښکته کېږي؛ نو صحیح حدیث هم په لاس راغی او د لاس ایښودو ځای هم معلوم شه (دویم نمبر) حسن حدیث درې څلور روایتونه دي، چې په مجموعي طریقو

سره حسن ته رسېږي، چې دغه بحث به د حدیثو د اصولو په لړ کې سړی کوي، دلته یې اوس نه شو کولای؛ خو ان شاء الله حسن حدیث دی همداشان د قبیصه بن هلب روایت، چې مسند احمد راوړی دی:

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ هُلْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْصَرِفُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَرَأَيْتُهُ، قَالَ، يَضَعُ هَذِهِ عَلَى صَدْرِهِ " وَصَفَّ يَحْيَى الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فَوْقَ الْمِفْصَلِ.

مسند أحمد ط الرسالة (٣٦ / ٢٩٩)

ژباړه:

«له قبيصه بن هلب له خپل پلار نه روایت کوي، هغه وایي، ما نبی ﷺ ولید، چې له ښي او کین لوري به راگرځېده، همداشان وایي، چې ما نبی ﷺ ولید، چې لاسونه به یې پر سینه کېښودل او یحیی ښی لاس پر کین لاس د مړوند د پاسه کېښوده.»

په دې کې دادي، چې نبی ﷺ به ښی لاس پر چپ لاس باندې کېښوده ((الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فَوْقَ الْمِفْصَلِ)) د جوړ د پاسه ((عَلَى صَدْرِهِ)) دا روایت مسند احمد راوړی دی او رجال یې ټول ثقات او باوري دي، امام احمد پکې دی خپله راغلی دی، یحیی بن سعید القطان پکې دی، سفیان پکې دی سماک بن حرب پکې دی، چې دا ټول ثقات خلک دي بل دا چې سماک بن حرب استاد قبيصه بن هلب صحابي دی هغه پکې دی قبيصه پکې دی دا تابعي دی د صحابي زوی دی او یا یې شاگرد دی او دوه علماء کرامو د هغه توثیق کړی دی او د دې حدیث نور شواهد هم شته؛ نو دا حسن حدیث دی او له دې امله که پر مړوند باندې چېرته لاس کېږدې؛ نو ((عَلَى صَدْرِهِ)) هم راغلی دی بالکل په مری کې یې کېښودل هم غلوفی الدین ده ((لَا تَغْلُوا

فِي دِينِكُمْ)) يانې اى مومنانو په دين كې غلومه كوي
او دا دلايل ناسم دي، چې وايي:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

راغلى دى؛ نو د ((وَانْحَرْ)) مانا دانه ده «ضع يدك على النحر» پرمري
لاس كېږده)) دا د قرآن كريم د آيت تفسير نه دى، عبدالله بن عباس ته د دې
تفسير اسناد شوى دى؛ خو سند يې ضعيف جداً دى كمزورى روايت دى،
دا هغه نه دي ويلي، بلكې د ((وَانْحَرْ)) مانا ذبح كول دي او د قرآن ناسم
تفسير كول نه دي پكار، الله رب العزة پر دې امر نه دى كړى، چې لاسونه پر
مري كېږدي دا د قرآن مطلب نه دى؛ نو دا په مري د لاسونو كېښودل
تكلف دى او ظاهره دا ده، چې دا د خشوع خلاف هم ده، پكار داده چې سړى
پرسينه لاس كېږدي، په دې كې لږ ډېر ادب هم راځي او يا لږ ډېر د سينې پر
ابتدا باندې كېږدي بلاكلفه، يانې مه يې ډېر لاندې ږده او مه يې ډېر بره،
پدغه ځاى كې.

پر سينه د لاسونو كېښودو په اړه حديثونه.

لومړى حديث:

عن وائل بن حجر قال: صليت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ووضع
يده اليمنى على يده اليسرى على صدره

صحيح ابن خزيمة - موافق للمطبوع - (۱/ ۲۴۳)

ژباړه:

له وائل بن حجر څخه روايت دى، چې له نبي عليه السلام سره مې
لمونځ وکړه؛ نو يې لاس يې پر چپ د پاسه پرسېنه كېښود.

والزبيلي في نصب الراية: (۱/ ۳۱۴) والبيهقي في سننه: (۲/ ۳۰) من طريقين عنه

يقوى احدهما الآخر كما قال الالباني في كتاب الجنائز ص: (۱۱۸)

دې حديث شريف كې دا مسئله معلومه شوه، چې په لمانځه كې لاسونه
پر سينه باندې تړل سنت طريقه ده او دا صحيح حديث دى، امام الباني په
صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم ص ۸۸، كې دا حديث صحيح كړى
دى، دغه شان په كتاب الجنائز ص ۱۱۸، كې د دې حديث لپاره نور شواهد
هم ذكر كړي، چې يو شاهد يې بيهقي (۲/ ۳۰) كې په دوو طريقو سره راغلى
الباني صاحب فرمايي: يو د بل تقويه كوي، دويم شاهد امام احمد په خپل
مسند كې مرفوع حديث رواړى دى، چې په هغې كې هم دا ذكر دي، راويان
يې ټول ثقه دي، يواځې په قبېصه راوي كې يې اختلاف دى، چې ابن حبان
او عجلي او نسائي ورته مجهول ويلي دي، امام الباني فرمايي:

فمثله حديثه حسن في الشواهد. داسې حديث په شواهدو كې حسن وي
كتاب الجنائز ۱۸۸، دغه شان له وائل بن حجر نه په بل سند سره هم نقل
دي، لكه دا حديث طبراني (۲۲/ ۵۰)، ابن عدي (۲/ ۲۱۲۲)، بزار رقم (۲۲۸)،
راوړي دي؛ نو دا حديث د وائل بن حجر د دې شواهدو په بنا باندې صحيح
دى،

او د وائل بن حجر روايت ته نورو محدثينو هم صحيح ويلي دي، لكه
هغه حوالې په لاندې ډول دي:

۱. امام الباني، لكه دده عبارت مخكې ذكر شو.

۲. القول المقبول في شرح و تعليق صلاة الرسول ص (۳۳۹)، كې شيخ

ابو عبدالسلام عبدالرؤوف ليكلي دي، چې دا د وائل بن حجر حديث
صحيح دى،

۳. په تسهيل الوصول الى تخريج صلوٰة الرسول ص (۲۰۰)، كې شيخ

ابو طاهر حافظ زبير علي زى حفظه الله، چې دا په جرح او تعديل كې

مهارت لري، ليكلي دي، چې د وائل بن حجر حديث صحيح دی
دغه راز حافظ زبير علي زی ليکي

د هلب روايت هم صحيح دی هغه روايت دا دی

عَنْ قَبِيصَةَ بِنِ هُلْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَنْصَرِفُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ، وَرَأَيْتُهُ، قَالَ، يَضَعُ هَذِهِ عَلَى صَدْرِهِ
مسند أحمد موافقا لثلاث طبعات - (۲۲۶ / ۵)

رباره

قبيصه له خپل پلار هلب نه روايت کوي، چې ما نبي وليده، چې له نبي
او کين لوري به راگرځېده او هلب وايي، چې (نبي) مې وليده، چې پر سينه
يې لاسونه کېښودل.

دغه شان وائل بن حجر رض حديث، چې طبراني روايت کړی دی، هغه
هم صحيح دی، د هلب روايت د آثار السنن مصنف هم حسن کړی دی سره له
دې نه، چې هغه متعصب حنفي دی.

۴ نيل المرام حديث کې شيخ ابو عمر نورستاني ليکي

دا حديث (حديث د وائل بن حجر) صحيح لغيره دی، د شواهد له امله.

نيل المرام شرح بلوغ المرام (۲۱۷/۱)

۵ په توضيح الاحکام من بلوغ المرام (۳۰/۲) کې عبدالله بن
عبدالرحمن البسام ليکلي دي، چې د وائل بن حجر حديث صحيح دی او
ليکي، چې دا حديث

۶ ابن خزيمه هم صحيح کړی دی

۷ امام ابن حبان هم صحيح کړی دی

۸ امام نووی هم په المجموع کې صحيح کړی دی

۹ ابن القيم ښه زاد المعاد کې صحيح کړی دی

۱۰ شيخ مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۱۵/۱) کې فرمايي دا حديث

صحيح دی

۱۱ ابن حجر هم صحيح کړی دی او کوره تحفة الاحوذی (۲۱۲/۱)

۱۲ شيخ محمد حیات سندی حنفي هم ورته صحيح ويلى دي وگوره

الدرة في اظهار غش نقد الصرة ص (۲۷) دغه شان ابن اميرالحاج، چې
احنافو ورته ابن الهمام ثاني وايي او صاحب د بحر الرائق له خبرو نه
معلومېږي، چې هغوی هم دې ته صحيح ويلى دي وگوره

تحفة الاحوذی (۲۱۵/۱) ابکار المنن ص (۱۰۷)

۱۳ مولانا ابوالوفاء ثناء الله امرتسري ليکلي دي، چې په سينه باندې د

لاس تړلو حديث ابن خزيمه په خپل صحيح کې راوړي دي او هغه ورته
صحيح ويلى دي دغه شان مسند احمد کې د قبيصه بن هلب روايت هم شته،
چې هغه حسن حديث دی فتاوی ثنائيه (۴۵۷/۱)

۱۴ په عين الهدايه شرح هدايه کې دي (۴۵۰/۱)، چې په سينه باندې

د لاس تړلو حديث قوي دی،

دويم حديث

أَنَّ وَائِلَ بْنَ حُجْرٍ أَخْبَرَهُ قَالَ: "قُلْتُ لَأَنْظُرَنَّ إِلَى صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ يُصَلِّي، فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ فَقَامَ فَكَبَّرَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى حَادَّتَا بِأُذُنَيْهِ،
ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ الثِّمَنِي عَلَى كَفِّهِ الْيُسْرَى وَالرُّسْغَ وَالسَّاعِدَ الْحَدِيثَ-----

سنن النسائي (۱۲۶/۲)

[حكم الألباني] صحيح

رواه ابوداودود، والنسائي، و سنده صحيح انظر صحيح ابى داودود: ۱۴۰/۱

والنسائي: (۱۹۴/۱)

ژباړه:

له وائل بن حجر څخه روايت دی، هغه وايي، ماوغونستل چې د نبي ﷺ لمونځ وڅارم، چې څنگه لمونځ کوي؛ نو ما ورته کتل، چې پاڅېده، الله اکبر يې وکړه، لاسونه يې اوچت کړه تردې چې له غوږونوسره يې برابرکړه بيا يې ښی لاس پر کين ورغوي، مړوند او مټ باندې کېښوده..... ترپايه له دې حديث نه ښکاره معلومېږي، چې لاسونه پرسينه باندې کېښودل سنت طريقه ده، ځکه هرکس دې بغير له تعصب او ضد کولو نه تجربه وکړي، چې يوکس ښی لاس دکين لاس پر مړوند باندې کېږدي نو وبه گوري، چې لاسونه يې پر کوم ځای راځي.

ددې حديث په شان حديث په صحيح بخاري (۱۰۲/۱) او موطا (۱۴۳/۱) کې (هم راغلي دي د ابوداوود، نسائي، بخاري او د موطا په احاديثو کې ولوکه د سينې لفظ نشته ليکن دا؛ خو ضرور شته، چې د کين لاس پر ورغوي مړوند او مټ باندې لاس کېږدي؛ نو لاس خپله پر سينه باندې راځي او مخکېني حديث کې هم دا ذکر شوه، چې رسول الله ﷺ به پر سينه باندې لاسونه کېښودل

۳ دريم حديث په ابوداوود کې له طاووس نه په صحيح سند سره نقل دي، چې

عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَضَعُ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى يَدِهِ الْيُسْرَى، ثُمَّ يَشُدُّ بَيْنَهُمَا عَلَى صَدْرِهِ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ»

سنن أبي داود (۲۰۱/۱)

[حكم الألباني]: صحيح

ژباړه:

له طاووس نه نقل دي، چې نبي ﷺ به ښی لاس پر کين لاس باندې کېښوده او بيا به يې پرسينه باندې کېښودل او دا به په لمانځه کې و. دا حديث ابوداود رقم (۷۵۹)، صحيح ابی داود للالباني کې، دغه شان ابوداود نسخه الاعرابي کې دي، چې دغه شان امام بیهقي په کتاب المعرفة والآثار کې هم دی. دا حديث ولوکه مرسل دی لیکن دلته د ټولو علماوو په نزد دليل او حجت دی، ځکه دا حديث په بل سند سره متصل هم راغلی دی، لکه ارواء الغلیل (۷۰/۲) کې ذکر دي--- او د احنافو په مذهب کې: خو مرسل حديث دليل گڼل کېږي

فلامفرهم عن هذا الحديث، نو له دې حديث نه يې تېښته نشته وگوره تحفة الاحوذی (۲۱۲/۲)، فتاوی الدين الخالص (۱۰۱/۴)، ۹۴ تفصیلا.

د مسنلي لنډيز دا دی، چې په لمانځه کې په سينه باندې لاسونه تړل په صحيح حديثونو کې ثابت دي، لکه ددې تفصيل ذکر شو.

پرسينه باندې د لاس کېښودو په اړه د علماوو ويناوي

۱ د پيران پيرشيخ عبدالقادر جيلاني قول ((وضعوا اليمين على الشمال فوق السرة))

ای زما مريدانو! ښی لاس په کين لاس باندې دنامه د پاسه په سينه کېږدي غنية الطالبين (۴/۱)

۲ علامه صنعاني په سبل السلام (۲۵۹/۱) کې فرمايي:

والحديث (حديث وائل بن حجر) دليل على مشروعية الوضع المذكور في الصلاة، ومحلّه على الصدر كما أفاد هذا الحديث

دي

خواب

دا دی، چې په بخاري او مسلم کې اگر که د سینې لفظ نشته؛ خو په هغې کې دا دی، چې په ځنګل باندې لاس تړل سنت دي؛ خو چې په دې طریقه باندې یانې لاس پر ځنګل کېږدې؛ نو خپله لاس پر سینه راځي، کنه نو تاسې خپله پرې تجربه کولای شئ، فلا اشکال.

۲. مشهور صوفي میرزا مظهر جان جانان شهید حنفي په معمولاتو کې دي، چې

دوست را بریز می بستد و فرمود که روایت راجح است از روایت زیر ناف.

یانې هغه به په لمانځه کې لاسونه د سینې په برابر تړل او هغه به فرمایل، چې پر سینه باندې د تړلو باره کې، چې کوم روایتونه راغلي دي دا رجع دي له هغه روایتونو نه، چې تر نامه لاندې تړلو باندې دي.

بحواله فتاوی رشیدیة ص (۳۰۹) د

۷. دغه شان په دستور المفتي ص (۹۷)، للشيخ یونس دهلوي

۸. شیخ خالد گرجاګهی په صلوة النبي کې ص (۱۵۷)

۹. علامه الباني رحمه الله په ارواء الغلیل کې (۲)، کې هم ویلي دي، چې

پر سینه باندې لاس تړل پکار دي

د احنافو دلائل او د هغې تجزیه

احناف یو استدلال په حدیث د وائل بن حجر کوي، چې مصنف ابن ابی

شیبة (۳۹۰/۱)، کې دي

«رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضَعَ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ فِي الصَّلَاةِ تَحْتَ

الشَّرَّةِ»

سبل السلام (۱/ ۲۵۲)

ژباړه:

د وائل بن حجر حدیث په لمانځه کې د لاس پر کېښودلو باندې دلیل دی او ځای یې سینه ده، چې له دې حدیث نه څرګندېږي،

۳. مولانا گوهر رحمن په تفهیم المسائل (۲۹۷/۴) کې لیکي

پر سینه باندې لاس تړل، تر سینې لاندې لاس تړل او د نامه لاندې لاس تړل درې واړه په روایتونو کې موجود دي؛ خو بهتر دا ده، چې په لمانځه کې تر نامه بره او له سینې نه لږ لاندې و تړل شي؛ خو په سینه باندې لاس تړل یا تر نامه لاندې لاس تړل هم ګناه نه ده.

۴. مولانا ابوالحسن مبشر احمد رباني لیکي:

په لمانځه کې لاسونه د سینې له پاسه کېښودل پکار دي، چې له صحیح حدیثونو نه (د طریقې) ثابته ده او تر سینې نه لاندې لاس تړلو والا حدیثونه نهایی کمزوري دي او ګوره آپ کے مسائل اور ان کا حل قرآن و سنت کی روشنی میں: (۱/ ۱۲۷، ۱۲۶)

۵. علامه ابوالوفاء ثناء الله امرتسري په فتاوی ثنائیه (۱/ ۴۵۷)،

۴۴۳) کې لیکي

چې په سینه باندې د لاس تړلو حدیثونه په صحیح ابن خزيمة کې هم شته، چې هغې کې هم داشته، چې نبی کریم ﷺ په لمانځه کې پر سینه باندې لاسونه تړل او د مسند احمد روایت هم حسن دی.

یادونه:

که څوک ووايي، چې په بخاري او مسلم کې؛ خو د سینې لفظ نشته دی؛ نو څنګه مولانا ابوالوفاء صاحب وایي، چې دا په بخاري او مسلم کې

مصنف ابن أبي شيبة (۱/ ۳۴۳)

ژباړه:

ما نبي ﷺ ولېده چې نسی لاس یې پر کینې باندې د نامه د لاندې کېښوده
ددې حدیث درجه (۱) د مولانا تقی عثمانی نه واوره.
هغه په درس ترمذي (۲۳/۲) کې وایي:

چې د احنافو د ټولو نه وړومبې دلیل د وائل بن حجر دا روایت دی، چې
ابن ابی شیبې راوړی دی، هغه وایي: لیکن د احقر (تقی عثمانی) په نظر له
دې روایت نه استدلال کمزوری دی، ځکه اول: خو د تحت السرة لفظ د ابن
ابی په مطبوعه نسخو کې نشته دی او که چېرته څوک د ځینو نسخو حواله
ورکوي، چې د ابن ابی شیبې په ځینو نسخو کې دا لفظ شته؛ نو بیا هم، چې
دغه زیادت په ځینو نشته؛ نو دا لفظ ((تَحْتَ السَّرَّةِ)) ضرور مشکوک
جوړوي، دغه شان له وائل بن حجر نه روایت دی مضطرب المتن دی، ځکه
ځینو نسخو کې (علی صدره)، په ځینو کې ((عند صدره)) په ځینو کې ((تَحْتَ
السَّرَّةِ)) الفاظ روایت دي؛ نو د دغه سخت اضطراب په وخت کې د هیچا
لپاره هم له دې حدیث نه استدلال کول مناسب نه دي.

۲. دغه شان ددې حدیث درجه شیخ محمد حیات سندی حنفی داسې
لیکي:

چې زموږ احناف په دې حدیث د وائل بن حجر باندې استدلال کوي؛ خو
دې حدیث کې ډېر کلام دی او بیا یې د دې ډېر لاملونه بیان کړي، چې د
هغې حاصل دا دی، چې په دې کې د ((تَحْتَ السَّرَّةِ)) یانې لاسونه تر نامه
لاندې کېښودلو لفظ نشته دی، ځکه که چېرته دا لفظ په دې حدیث کې
موجود وای؛ نو بیا پخوانیو احنافو ددې حدیث نه ولې استدلال نه کاوه؟

دغه شان حدیث د وائل بن حجر ډېرو کتابونو کې ذکر شوی دی او په یوه کې
هم د ((تَحْتَ السَّرَّةِ)) لفظ نشته.

او گوږه: الدرّة في اظهار غش نقد الصرة (ص ۹۹، ۲۷) د محمد
حیات سندی حنفی.

لنډيز:

دا چې د وائل بن حجر په حدیث کې د (تحت السرة) لفظ نه دی ثابت او
په دې باندې خپله احناف علماء هم اقرار کوي، چې د دې روایت نور
تفصیل کتلای شئ په ابکار المنن للمبارکفوري ص (۱۱۷) کې دغه شان
تعليق اثار السنن ص (۹۰) کې وغیره کې کتلای شئ.

۲ د احنافو دویم دلیل:

«مِنَ السُّنَّةِ وَضَعَ الْكَفَّ عَلَى الْكَفِّ فِي الصَّلَاةِ تَحْتَ السَّرَّةِ»

سنن أبي داود (۱/ ۲۰۱)

[حكم الألباني]: ضعيف

اخرجه ابوداود: ۱۱۷/۱، والبيهقي: ۳۱/۲، وابن أبي شيبة: ۳۹۱/۱، والدارقطني:

۲۸۶/۱

درجه الحديث:

دا حدیث ضعیف جدا (سخت ضعیف دی) او ددې حدیث ضعیف کېدو
څلور لاملونه دي.

۱ لومړی لامل:

په دې کې عبدالرحمن بن اسحق الواسطي راوي دی او دا په اتفاق
محدثینو سره ضعیف دی.

امام احمد او امام ابو حاتم فرمایي: دا منکر الحديث دی.

امام ابن معین فرمائی: لیس بشیء (هیچ شیء نه دی)

امام بخاری فرمائی: فیه نظر (په ده کې خبرې شته)

امام بیهقی فرمائی: هو متروک (دا پرېښودل شوی دی)

۲. دویمه وجهه د ضعف دا ده چې ددې حدیث په سند کې زیادې زید السوائی دی او د ده باره کې راځي

هو لایعرف یانې دا معلوم نه دی. وگوره التعليق المغني علی سنن الدارقطني (۲۸۲/۱)، الدراییه علی هامش الهدایه (۱۰۱/۱)، الارواء (۹۲/۲)، رقم (۳۵۳)

۳. دریمه وجهه د ضعف دا ده چې ددې حدیث په سند کې اضطراب دی (پریشانۍ) ده او کله د نعمان بن سعد نه او هغه د علي رض نه روایت کوي او کله د سیار ابي الحکم نه او هغه د ابوالثعلب نه روایت کوي وگوره ابوداود (۱۱۷/۱)، ارواء الغلیل تفصیلا (۷۰/۲، ۲۹)، للشیخ البانی

۴. څلورمه وجهه د ضعف داده چې د علي ؑ نه ددې روایت په خلاف بل روایت هم راغلی دی او هغه داسې، چې د علي ؑ نه روایت دی، چې هغه به د نامه نه پورته لاسونه نه تړل

لکه، دا حدیث امام بیهقی (۳۲/۱) کې راوړی دی او حسن کړی یې دی امام بخاری (۱۵۹/۱)، معلق راوړی دغه شان امام ابوداود (۱۱۷/۱)، نسخه الاعرابی، امام نووي دمسلم په شرح (۱۷۳/۱) کې ددې حدیث په اړه فرمائی:

وهو حدیث متفق علی تضعیفه

ژباړه:

د دې حدیث په کمزوري کېدو اتفاق دی

او دا خبره یې په المجموع (۳۱۳/۳) کې هم لیکلې ده

همداشان امام بیهقی وایي:

قَالَ الْبَيْهَقِيُّ فِي الْمَعْرِفَةِ: لَا يَثْبُتُ إِسْنَادُهُ، تَفَرَّدَ بِهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ الْوَاسِطِيُّ، وَهُوَ مَتْرُوكٌ.

نصب الراية (۱/ ۳۱۴)

ژباړه:

امام بیهقی په معرفه کې وایي، چې ددې حدیث سند ثابت نه دی او دا یواځې عبدالرحمن بن اسحق روایت کړی دی او دا متروک راوی دی، په دې اړه نصب الراية للزیلعی (۱/ ۳۱۴) وگوره:

حافظ ابن حجر په فتح الباری (۱۸۲/۲) کې په دې اړه فرمائی:

وهو حدیث ضعیف

ژباړه:

د علي ؑ دا حدیث ضعیف دی.

په دې اړه امام البانی لیکي:

د علي ؑ دغه روایت ضعیف دی

(ارواء العلیل (۲/ ۶۹)

د احنافو دریم دلیل

د ابو مجلز او ابراهیم نخعی اثر ذکر کوي، چې هغوی به تر نامه لاتدي لاسونه کېښودل، لکه په ابن ابي شیبه (۳۹۱/۱) کې دا روایتونه دي:

ددې استدلال درجه او ځواب:

لومړی:

دا د علماوو عمل دی او د علماوو عمل څوک په دلیل کې نشي

وړاندې کولای او نه د هغوی عمل دلیل کېدای شي

دویم

له ابو مجلز نه خو پر سینه باندې هم د لاسونو کېښودل ثابت دي او دا چې د هغه له عمل نه تر نامه لاندې د لاسونو په کېښود استدلال کوي؛ نو پر سینه باندې د لاسونو کېښودو استدلال هم ترې وکړه، ځکه دواړه له هغه نه ثابت دي، دا چې له هغه نه دواړه ثابت دي له دې امله د احنافو دا استدلال هم ناسم دی، په دې اړه (ابکار المنن ص ۱۲۳)، وگوره.

همداشان له ابراهیم نخعي نه، چې په کوم سند سره دا عمل نقل دی په هغې کې ربیع بن صبیح او هغه سئ الحفظ راوي یانې حافظه یې بې کاره ده او ضعیف دی، په دې اړه (التقريب لابن حجر، و ابکار المنن ص ۱۲۳)، امام ابن حبان فرمایي:

كان ربیع بن صبیح من عباد أهل البصرة وزهادهم، وكان يشبه بئته باللیل بیت النحل بكثرة التهجد الا ان الحديث لم یكن من صناعته، فكان بهم فیما یروى كثيراً حتى وقع فی حدیثه منا کبر من حیث لا یشرع، لا یعجبني الاحتجاج به إذا انفرد.

ژباړه:

ربیع بن صبیح د بصري په عابدانو او زاهدانو کې شمار و، د ده کور به د شپې د تهجدو د ډېروالي له امله به شاتو د مچيو په څېر و؛ خو حدیث یې مسلک نه و یانې په حدیثو کې یې مهارت نه درلود؛ نو له دې امله به ده په خپلو ډېرو روایتونو کې وهم پېښېده یانې ډېر به پکې تېروته، ان تر دې، چې په ناشعوري توګه به منکر روایتو ته ترې رامنځته کېدل او کله، چې دا یواځې روایت وکړي؛ نو زه له هغې نه دلیل نیول نه خوښوم، په دې اړه

وگورئ

(الثقات لابن حبان: ۲۹۹/۶)

همداشان امام یحی بن معین رحم او امام نسایي دا ضعیف بللی دی (المغني فی الضفاء (۳۶۷/۱، شم ۲۰۹۶)

له دې نه ثابتېږي، چې د ابراهیم نخعي تابعي له اثر نه هم د احنافو استدلال ضعیف دی، احناف پر دې سربېره په دې اړه ځینې نور اثار وړاندې کوي؛ خو هغه هم ضعیف دي او ځینې خو یې لاله سره بې بنسټه دي، چې ددې خبرې تفصیل د امام الباني له خولې واورئ هغه فرمایي:

تنبيه:

وضعهما علی الصدر هو الذي ثبت فی السنة.

ژباړه:

په لمانځه کې دواړه لاسونه پر سینه کېښودل په سنتو کې ثابت دي بیا لیکي:

و خلافة اما ضعیف او لا اصل له.

ژباړه:

او ددې طریقې خلاف یا کمزوري او یا بې بنسټه دي

(صفة الصلاة النبي ص: ۸۸)

علامه بدر الدین عیني حنفي رحم د صحیح البخاري شارح لیکي:

ويستدل علماءنا الحنفية بدلائل غير وثيقة.

ژباړه:

زموږ احناف علماء تر نامه لاندې د لاسونو کېښودو په اړه له بې باورو روایتونو څخه استدلال کوي.

(ابکار المنن: ص: ۱۱۸)

همداشان ابن امير الحاج د منية المصلی شارح او ابن نجيم د بحر الرایق لیکوال فرمایي:

أَنَّ الثَّابِتَ مِنَ السُّنَّةِ وَضْعُ الِیَمِینِ عَلَى الشَّمَالِ وَلَمْ يَثْبُتْ حَدِيثٌ يُوجِبُ تَعْيِينَ الْمَحَلِّ الَّذِي يَكُونُ فِيهِ الْوَضْعُ مِنَ الْبَدَنِ إِلَّا حَدِيثٌ وَائِلٌ الْمَذْكُورَ الْبَحْرُ الرَّائِقُ شَرْحُ كَنْزِ الدَّقَائِقِ وَمَنْحَةُ الْخَالِقِ وَتَكْمِلَةُ الطُّورِيِّ (۱/ ۳۲۰)

ژباړه:

په سنتو کې بنی لاس پر کینې لاس کېښودل ثابت دي او د ځای ټاکلو په اړه (چې لاس به پر کوم ځای ږدي) د وائل بن حجر له دغه ذکر شوي روایت پرته بل کوم روایت ثابت نه دی.

البحر الرائق: ۳۰۳/۱، ابکار المنن ص (۱۱۹) د پیغمبر لمونځ (۱۹۵)،

دې باره کې نور تفصیل په فتاوی الدین الخالص (۱۰۱/۴، ۹۴)، کې کتل پکار دي

دغه شان ابکار المنن للمبارکفوري تفصیلا ارواء الغلیل (۲۹/۲)، احکام الجنائز للشیخ الالباني ص (۱۱۷)، و صفة صلاة النبي ص (۸۸)، آپ کی مسائل اور ان کا حل قران اور سنت کی روشنی مین (۱/ ۱۲۵)، لمولانا ابوالحسن مبشر احمد رباني حفظه الله: ۱۱۰، شعبان ۱۴۲۴هـ

دیار لسمه مسئله: په لمانځه کې کوم ځای ته کتل روا او پکار دي.

بیا چې دې لاس کېښود؛ نو ستا لپاره دوو ځایونو ته کتل روا دي یو خپلې مخې ته کتل، یانې امام کتل، چې هغه ته گوري او دا په ډېرو حدیثونو کې راغلي دي، چې امام ته کتل یانې خپلې مخې ته کتل روا دي؛ خو غوره او افضله طریقه داده چې د سجدي ځای ته گوري، لکه پر دې

اړه لاتدیني حدیث گواه دی، چې نبی ﷺ انس رضی الله عنه ته فرمایي:

«يَا أَنَسُ اجْعَلْ بَصْرَكَ حَيْثُ تَسْجُدُ»

السنن الكبرى للبيهقي (۲/ ۴۰۳)

ژباړه:

ای انس! د سجدي ځای ته گوره.

یانې د سجدي ځای ته ښکته گوره، په دې کې خشوع هم ډېره ده او د

سړي ادب هم پدې سره ډېر برابرېږي ((فِي صَلَاتِهِمْ خُشُوعٌ)) کې علماوو یوه مانا دا کړې ده، چې اخواد پخوا نه گوري، ښکته ځمکې ته گوري؛ نو په دې طریقه به ستا لمونځ پیل شي.

دا خبره له یاده مه باسي، چې په لمانځه کې یو افعال دي او بل افعال، چې په لمانځه ودرېږي؛ نو بیا به کارونه کوي او اذکار به وايي، ذکر او فعل باندې به ستا لمونځ روان وي.

څوار لسمه مسئله: له فاتحې نه مخکې بېلابېل ذکرونه او دعاگانې.

په دې ځای کې شپږ اوه ذکرونه راغلي دي د دې جمع کول روا نه دي، ځکه د الله نبی په دې ځای کې دغه ذکرونه نه دي راجمع کړي؛ نو کله یو وایه او کله بل، په ډېرو اذکارو یادولو کې دا فائده وي، چې د سړي توجه ښه جوړېږي، چې یواځې یو ذکر دې راټینګ کړي وي او هماغه د تل لپاره وایي؛ نو ورسره به عادت شي او د عادت له امله توجه ډېرې وړې کېږي.

لومړی ذکر

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»

هم نبی ﷺ ویلی ده، په صحیح حدیث کې راغلي دي، همداشان عمر بن الخطاب رضی الله عنه په فرض لمانځه کې په جهر سره دا دعا لوستې ده، لکه

دې روایت ته خیر شی

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ كَانَ عُمَرُ، إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ صَوْتَهُ يُسَمِعُنَا «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»

مصنف ابن أبي شيبة (۱/ ۲۱۰)

ژباړه

ابوبکر مودې ته حديث بيان کړی دی. هغه وايي، چې معاويه مودې ته له اعمش نه، هغه يې له ابراهيم نه او هغه يې له اسود نه، اسود وايي، چې عمر ښه کله لمونځ پيل لاه، نو په لورې غږ به يې مودې ته «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ» را اوروله

پر دې سربېره په مسلم کې روايت دی، چې عمر بن الخطاب په فرض لمانځه کې په جهر دا ذکر وکړه يانې خلکو ته يې تعليم ورکاوه چې گوري په لمانځه کې ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ...)) شته، کوم خلک چې وايي ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ)) په ضعيف حديث کې دي او يا وايي، چې دا ذکر ثابت نه دی: نو د هغوی دا خبره غلطه ده او د پوهې د نشتوالي پر بنسټ يې کوي

يانې دا دعا شته او په فرضو کې، چې يې وايي: نو داسې به وايي «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ» او په تهجدو کې همدغه ذکر په لږ تغير سره په لاندې ډول دی

دويم ذکر

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
ځکه چې په تهجدو کې به نبي ﷺ ورسره دا الفاظ زياتول

دا ذکر امام ابوحنيفه ښه امام احمد غوره کړی هم دی او وايي، چې دا په لمانځه کې ډېر ويل پکار دي، ولي؟ ځکه په دې کې د الله ښه صفات ډېر دي، موږ وايو غوره کول يې هم صحيح دي، ځکه چې په سنت کې نقل دي، ويل يې پکار دي: خو د غوره کولو مانا دانه ده، چې همدا يو ذکر به وايي او نور به شاته غورځوي، دا زموږ د عوامو مسلمانانو نقصان دی، چې نور ذکر ونه ورته نه دي زده او همدا يو ذکر يې راکلک کړی وي، سره له دې، چې دلته نور اذکار هم شته، هغه هم ويل پکار دي، چې هغه تر دې ډېر غوره دي

درېيم ډول

د صحيحين په قوي حديث کې دي هغه دادی، ابوهريرة ښه وايي

يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِسْكَاتُكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ مَا تَقُولُ؟

صحيح البخاري (۱/ ۱۴۹)

ژباړه

ای د الله رسول! ته چې الله اکبر وکړې او الحمد دې نه وي پيل کړې او په دې وخت کې ته غلی کېږې (په دې غلي کېدو کې، ته څه وايي؟ هغه وفرمايل زه پکې داوايم

اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ، كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالْثَّلْجِ وَالْبَرْدِ.

دا ډېره بهترينه او خوره دعا ده او د الله نبي څه گنهگار نه وه: خو موږ ته يې تعليم را کړی دی او ډېره گټوره دعا يې راښوولې ده او که د دې دعا د گټو بيانول پيل کړو: نو درې ورځې به هغه ونيسي

خلورم ذکر:

تر دې بله لنډه دعا هم راغلې ده، که له سړي سره وخت لږ وي؛ نو کولای شي، چې دا لنډه ((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) دعا ووايي او دا دعا په درېیو ځایو کې ویل کېدای شي.

لومړی مقام: تر فاتحې له مخه یانې د سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ پر ځای.

لکه انس رضی الله عنه وایي، چې یو صحابي راغی او نبی ﷺ په جَمْع ولاړ و، دغه صحابي په چټکۍ سره راغی او سا لنډې پرې لگېدلې و(څوک چې په چټکۍ راشي؛ نو ساه یې بنده بنده کېږي)؛ نو له خولې څخه یې دا ذکر په زوره غېر اختیاري راووت، هغه الله اکبر وکړ او داسې یې وویل:

((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ....))

تر پایه پر جهر باندې؛ نو نبی ﷺ واورېده، چې کله یې سلام وگرځاوه؛ نو ویې پوښتل، چې:

أَيُّكُمْ الْمُتَكَلِّمُ بِالْكَلِمَاتِ؟

دا خبرې چاکولې؟ خلک ټول چپ شول، ووپرېدل بیا یې وفرمایل دا خبرې چاکولې؟ درې ځله یې دا خبره وکړه؛ نو هغه صحابي وویل، چې یارسول الله ما کولې ((جِئْتُ وَقَدْ حَفَرَتِ النَّفْسُ)) ساه لنډې راباندې لگیدلې و، تادې مې وه؛ نو دا زماله خولې څخه ووتل، نبی ﷺ ورته وفرمایل:

«لَقَدْ رَأَيْتُ اثْنَيْ عَشَرَ مَلَكًا يَتَنَادَوْنَهَا أَنَّهُمْ يَرْفَعُهَا»

صحيح مسلم (۱/ ۴۱۹)

ژباړه:

مادولس ملائک وليدل چې وه یې ليکي او بره یې وڅېړوي يوه ويل،

چې زه دا کلمات څېړوم او بل ويل زه یې څېړوم

د دې حکمت د حدیثو په کتابونو کې موږ وایو، چې داملائک ولې پسې را منډه وهي او ليکي یې، د دې مطلب دادی، چې دا ملائک هم الله ﷻ خوشحالي، ملائک هم د الله ﷻ مخلوق دی، د الله ﷻ د خوشحالولو کوښښ کوي او دا کلمات د الله ﷻ ډېر خوښ دي؛ نو دوی دا کلمات وړي، چې یا الله ستا فلاني بنده دغسې کلمات ویلي دي؛ نو الله ﷻ له دغه ملائک څخه خوشحاليږي، چې تا داسې خوږې کلمې ماته راوړې؛ نو ځکه په هغې پسې منډه وهي، داملائک په منځ کې واسطه ده، چې له هغه نه الله ﷻ دومره خوشحاليږي؛ نو له تا نه به څومره خوشحاليږي؟

دویم مقام: تر رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وروسته حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ ویل.

په دې ځای کې ددې کلماتو د ویلو د مخکې په پرته ډېر فضیلت دی، لکه یوه صحابي تر سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ وروسته رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وویل او تر دې وروسته یې دا وویل:

حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ

نبی ﷺ تر سلام ستونلو وروسته وپوښتل، چې «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ» دا خبرې چاکولې؟ خلک چپ شول؛ نو بیا یې وپوښتل، چې دا خبرې چاکولې، بیا یې وویل چاکولې دوه درې ځله یې پوښتنه وکړه، هغه صحابي وویل، چې ای د الله ﷻ رسوله! دغه خبرې ما کولې؛ نو نبی ﷺ وفرمایل:

«رَأَيْتُ بِضْعَةَ ثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَنَادَوْنَهَا أَنَّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ»

صحيح البخاري (۱/ ۱۵۹)

ژباړه:

ما څه د پاسه دېرش ملائک وليدل، چې په دې هڅه کې ول، چې څوک

به دا كلمات لومړی ليکي.

نو پدغه مقام کې دومره راغلي دي يانې څه د پاسه دېرشو ملائکو کونښن کاوه، چې کوم يو به لومړی دغه كلمات ليکي، اوس زموږ لمونځونو ته گوره، بس د ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) له ويلو سره سم له واره ((الله اکبر)) کوو، داڅه لمونځ دی؟ نه پکې ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) وي او ((حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) خو له سره پېژني نه؛ نو له څومره گټې نه سړی بې برخې کېږي، نه يې امامان وايي او نه يې مقتديان، اکثر امامان هم په دې ځای کې دامام ابوحنيفه عليه السلام پر يوه مرجوح قول باندې عمل کوي، چې ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) د امام لپاره نشته بس يواځې ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) ووايي، بيا غلی ولاړ وي؛ نو درز الله اکبر کوي، دا څومره لوی تاوان دی، چې زموږ دغه وروڼه پکې ښکېل دي.

دريم مقام: په لمانځه کې د پرنجي پرمهال هم دا دعا لوستل کېږي

د رفاعه بن رافع حديث دی

صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَطَسْتُ، فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، مُبَارَكًا عَلَيْهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْصَرَفَ، فَقَالَ: «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟»، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ، ثُمَّ قَالَهَا الثَّانِيَةَ: «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟»، فَلَمْ يَتَكَلَّمْ أَحَدٌ، ثُمَّ قَالَهَا الثَّالِثَةَ: «مَنِ الْمُتَكَلِّمُ فِي الصَّلَاةِ؟» فَقَالَ رِفَاعَةُ بْنُ رَافِعٍ ابْنُ عَفْرَاءَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «كَيْفَ قُلْتَ؟»، قُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ مُبَارَكًا عَلَيْهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ ابْتَدَرَهَا بِضْعَةٌ وَثَلَاثُونَ مَلَكًا، أَيْهَمُ بِضَعْدِهَا»

سنن الترمذي ت شاكر (۲/ ۴۵۵)

ژباړه

«په رسول الله عليه السلام پسې مې لمونځ کاوه، پرنجی مې وکړ؛ نو دغه پورتنی الفاظ مې وویل، نبی عليه السلام چې له لمانځه اوزگار شو، مخ یې راواړاوه او ویې فرمایل، په لمانځه کې دا خبرې چاکولې، خلک غلي شول، تر دې چې دا خبره یې درې ځلې تکرار کړه؛ نو رفاعه بن رافع ابن عفراء وویل، چې ای د الله رسوله! دا خبرې ما کولې، نبی عليه السلام وپوښته، چې څنگه دې ویل، ما ورته دغه كلمات وویل؛ نو رسول الله عليه السلام وفرمایل، چې په هغه ذات مې دې قسم وي، چې ساه د هغه په لاس کې ده، په دغو کلماتو پسې څه د پاسه دېرش ملائک په منډه راغلل، چې کوم یو به یې بره وږي»

په دې کې دا الفاظ زیات دي، ځینې علما هغه حدیث او دا یو کوي؛ خو ظاهر دا ده، لکه چې له احادیثو نه معلومېږي، چې دا جلا جلا پېښې دي، رسول الله عليه السلام چې سلام واړوه وه یې ویل دا خبرې چاکولې؟ ټول چا شول چاشیطان هه نه کوله دوه درې ځله یې بیا هغه صحابي خپله وویل، چې ما کولې، نبی عليه السلام وویل چې څه د پاسه دېرش ملائک ما ولیدل چې دا ذکر یې بره اوچتاوه، له دې حدیث نه دامعلومېږي، چې د پرنجي پرمهال هم د دې دعا لوستل راغلي دي او په فرض لمانځه کې هم ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) ویل کېږي؛ خو بل څوک به ځواب نه ورکوي، په لمانځه کې به چاته ځواب نه ورکوي، چې ((یرحمک الله)) او له لمانځه نه بهر دا ځواب له واجباتو څخه دی؛ نو په دې دریو مقاماتو کې دا ذکر راغلی دی، چې یو د ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ)) پر ځای لنډ ذکر ((الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ)) چې دا په تراویحو کې ډېر په کار راځي بل د تادی پرمهال، د سهر په سنتو کې هم پکار راځي، کله چې وخت لږ وي؛ نو لنډ ذکر وکړي او فائده پکې ډېره ده

يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، آمَنْتُ بِكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ
إِلَيْكَ

سنن الترمذي ت شاکر (۵ / ۴۸۵)

دا ډېره اوږده دعا ده دا په مشکوه کې راغلي ده په صحيح حديث کې
او د فرض لمانځه په اړه ده که چېرته درته زده وي؛ نو دا پکې وايه؛ نو دې
مقام کې تقريباً شپږ اوه ذکره راغلي دي او په نوافلو کې؛ خو ډېر زيات
دي، په ځانگړي ډول په تهجدو کې
ابن عباس رضی الله عنهما وايي، نبي ﷺ، چې به کله د شپې پر تهجدو
ودرېده؛ نو لاندیني کلمات به يې پکې ويل

"اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ لَكَ
مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ
فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ
الْحَقُّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ
تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا
أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ - أَوْ
لَا إِلَهَ غَيْرُكَ -"

صحيح البخاري (۲ / ۴۸)

دا دومره خوږه دعا ده، چې سړی په لمانځه ودرېږي، دا شروع کړي او
په توجه سره يې وايي؛ نو لومونځ به ډېره خوند درکوي، دا بيا په تهجدو کې
ويل شوې ده، ځينې اذکار په تهجدو کې راغلي دي او ځينې په فرض
لمونځونو کې لنده دا، چې په دې ځايونو کې ډېر ذکرونه راغلي دي، هغه
وايه، له هغې نه، چې اوزگار شوې، بيا به اعوذ بالله ووايي

خلورم ذکر: د سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ پر ځای

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

ژباړه:

الله ﷻ ډېر لوی دی او ډېر د کمال صفتونه لري او الله ﷻ لره پاکي ده سبا
او بېگا.

دا اکثر په تهجدو او نوافلو کې راغلی دی؛ خو فرائضو کې، چې کوم
ذکر دی هغه په لاندې ډول دي

پنځم ذکر

جابر بن عبدالله وايي نبي ﷺ به چې کله لومونځ پيلاوله؛ نو تر الله اکبر
وروسته به يې لاندیني کلمات ويل

"إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمِمَّا يَلِيهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ
أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ اهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ وَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا
يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَقِنِي سَيِّئَ الْأَعْمَالِ وَسَيِّئَ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا
أَنْتَ"

سنن النسائي (۲ / ۱۲۹)

شپږم ذکر

"وَجْهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ،
إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمِمَّا يَلِيهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ
وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ
نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَاعْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ،
وَاهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ، لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا، لَا

نه یواځې په لومړي رکعت کې به تعوذ وايي او په هر رکعت کې یې لوستل نشته او دوی دا دلیل وړاندې کوي. چې په حدیث کې راځي
وَإِذَا نَهَضَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ لَمْ يَسْكُتْ، وَقَالَ: {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}
یانې نبی ﷺ به په دویم رکعت کې نه غلی کېده، بلکې له واره به یې فاتحه شروع کوله

خو شیخ الباني په تمام المنه (۱۷۲)، کې له دې حدیث نه داسې ځواب کړی دی، چې په دې کې تاویل دی او هغه داچې له سکتې نه موخه د لومړي رکعت معلومه سکنه ده، یانې د لومړي رکعت په څېر اوږده سکنه به یې نه کوله او ددې دا مانا نه ده، چې گوندې تعوذ به یې نه لوسته خو دغه تاویل د حدیث د ظاهر خلاف دی، ځکه که له سکتې نه موخه هغه معهوده یانې معلومه سکنه واخیستل شي؛ نو بیا په دې حدیث کې څه ستره فائده نه راوځي، ځکه بیا؛ خو پکار وه، چې داسې یې ویلی وای (لم يدع بدعاء الاستفتاح، بلکې دلته راوي عموم بیانوي، چې له سره به نه غلی کېده پرته له بسم الله نه.

او شیخ الباني دا دلیل ویلی دی، چې د الله ﷻ دا عامه وینا:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۝

پر دې دلیل دی، چې په هر رکعت کې د اعوذ بالله لوستل پکار دي؛ خو دا استدلال بعيد دی، ځکه دا په عموم سره د ځانگړي عبادت ثابتول دي او له عموم نه ځانگړی عبادت نه ثابتېږي او دا ډول استدلال ناسم وي، ځکه له دې نه ډېر بدعتونه رامنځته کېږي، بل دا چې نبی ﷺ پر قرآن ښه پوهېده او له هغه نه په هر رکعت کې تعوذ نه دی ثابت؛ نو د دې خبرې اړتیا نشته، چې موږ له عمومیاتو نه په زوره په دغه ځای کې تعوذ ثابت کړو، بل دا چې مثلاً د څلور رکعتیز لمانځه څلور واره رکعتونه د یو قرءت

بِنَحْلِسَمَهُ مَسْئَلَهُ د تعوذ یانې ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) بېلابېلې کلمې

د ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) درې څلور کلمې دي؛ خو غوره یې دا ده «أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، مِنْ هَمِّهِ وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ» دا پکې کامله کلمه ده او پر دې سربېره نورې کلمې جانز دي، لکه یواځې «أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» یا «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ وَهَمِّهِ» چې ((السَّمِيعِ الْعَلِيمِ)) ترې لرې کړې. یا دواړه جمع کړه ورسره، یا دواړه ترې لرې کړه او یا دا یو ترې لرې کړه یا دا بل اولنډ داهم راغلي دي، چې «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» ځکه دا هم په یوه مرسل روایت کې راغلي دي او په مصنف د عبدالرزاق کې په دې اړه مرفوع حدیث هم راغلی دی: نوله دې امله دا هم ویلای شي؛ خو هغه د لومړني ذکر په اړه راغلی حدیث ډېر قوي دی او الفاظ یې هم جامع دي

شپاړلسمه مسئله په هر رکعت کې تعوذ لوستل څنگه دي؟

د اعوذ بالله په اړه دوه نظرونه دي، ځینې وايي، چې دا په هر رکعت کې تر فاتحې له مخه یې لوستل اړین دي او نور وايي، چې دا په هر رکعت کې لوستل اړین نه دي، بلکې یواځې په لومړي رکعت کې یې لوستل اړین دي د لومړي نظر پلویان امام شافعي ؒ او بیهقي له ابن سیرین ؒ څخه هم نقل کړي، چې ده به په هر رکعت کې تر فاتحې له مخه اعوذ بالله لوسته (سنن کبری: ۳۶۱۲)

همداشان شیخ الباني، امام ابن حزم او امام نووي هم همدغه نظر غوره

بللی

(المجموع: ۳۲۶۱۳)

خو امام عطا ؒ، ثوري ؒ، او امام ابوحنیفه ؒ بیا داسې نظر لري، چې

والاكتفاء باستعاذة واحدة اظهر او همدغه ډول خبره په فقه السنة
(۱۳۳۱) کې سيد سابق هم ذکر کړې ده. والله اعلم. په دې اړه وگورئ
فتوى الدين الخالص (۱۱۲۴)

اوولسمه مسئله: په امام پسي د فاتحي لوستل

تر تعوذ ((أَعُوذُ بِاللَّهِ...)) وروسته ((بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)) او تر بِسْمِ
اللَّهِ بيا فاتحه ويل کېږي.

دا ((أَعُوذُ بِاللَّهِ او بِسْمِ اللَّهِ)) به امام او مقتدي دواړه فاتحه وايي او په
ځانله لمانځه کې به يې هم وايي، ځکه چې د فاتحي ويل پر ټولو ضروري
دي؛ نو ټول به يې وايي او ((أَعُوذُ بِاللَّهِ)) له فاتحي سره تړاوي.

فاتحه د عامو علماوو په اند فرض او د احنافو په اند واجب ده او واجب
هم فرضو ته نږدې شی دی؛ نو له دې امله فاتحه به هر ورو وایي
[ياني باتفاق العلماء فاتحه شته، اختلاف يواځې په دې کې دی، چې په
امام پسي يې به وايي که نه؟ په لنډون سره به يې ووايم، چې په دې اړه د
علماوو درې نظرونه دي.

لومړی نظر: په امام پسي د فاتحي د نه لوستو په اړه

ددې نظر پلويان وايي، چې په امام پسي ولاړ يې؛ نو له سره فاتحه مه
وايه، ځکه الله ﷻ په قرآن کریم کې فرمايلي دي چې

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا

ژباړه:

کله چې قرآن لوستل کېږي، غوږ ورته کېږدئ.

همداشان د جابر ﷺ حسن روايت دی، چې رسول الله ﷺ فرمايي:

«مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ، فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ»

په منزله دي، چې په يو رکعت کې تعوذ وويل شو؛ نو دا کافي دی او پر
قرآن عمل وشو.

همداشان که موږ دغه عموم واخلو؛ نو بيا که څوک قرآني دعاگانې
لولي؛ نو بيا خو هغه هم دا حکم متوجه دی، چې تعوذ ووايه؛ نو هلته به هم
تعوذ وايي؟ که دغه خبره ومنو؛ نو بيا خو له هرې قرآني دعا نه مخکې
بايد اعوذ بالله ولوستل شي، سره له دې چې د قرآني دعاگانو نه مخکې له
رسول الله ﷺ نه تعوذ نه دی ثابت.

د سنت تابعداري دا ده، چې تعوذ يواځې په لومړي رکعت پورې خاص
شي، له همدې امله علامه شوکاني ﷺ د دې مانا داسې کوي:

لم يسکت اى للثناء و دعاء الاستفتاح والتعوذ (نقله في المراجعة (۱۰۱۳) او
همدغه شان تحقيق حافظ ابن القيم ﷺ په زاد المعاد (۲۳۴۱)، کې ذکر
کړی دی، هغه فرمايي:

په دويم رکعت کې د تعوذ ويلو په اړه دوه قوله دي او دا دوه روايته له
امام احمد ﷺ نه هم او حنبله وو دا دواړه پر دې بناء کړي دي، چې د لمانځه
قراءت يو قراءت کې، چې يوه استعاذه پکې بسيا شي او که نه د هر رکعت
بېل قراءت دی؟ نو پر دې خبره خو اتفاق دی، چې استفتاح؛ خو د ټول
لمانځه لپاره ده؛ نو همدغه شان دې تعوذ هم د ټول لمانځه لپاره شي او دا
ظاهره ده او بيا يې دغه حديث د ابو هريرة ﷺ ((لم يسکت)) د دليل په توگه
وړاندې کړی او ويلي يې دي، چې يوه استعاذه ځکه بس ده، ځکه چې د
دواړو قراءتونو تر منځ سکوت يانې چوپتيا نه ده راغلې، بلکې ذکر پکې
راغلی دی؛ نو دا په منزله د يوه قراءت شو، چې د هغې په منځ کې تسبیح،
تحمید، تهلیل او پر نبي ﷺ درود راغلی دی، بيا فرمايي:

سنن ابن ماجه (۱ / ۲۷۷)

ژباړه

د چا چې امام وي (يانې په امام پسې ولاړ وي)؛ نو د ده لپاره د امام قراءت بس دی

او عبدالله بن عمر، زيد بن ثابت (رضي الله عنهما) او حنينو نورو صحابه وو ويلي دي، چې

«لَا قِرَاءَةَ مَعَ الْإِمَامِ فِي شَيْءٍ»

سنن النسائي (۲ / ۱۶۰)

ژباړه

له امام سره يوځای قراءت نشته

نو د دې علماء کرامو ذهن دغې لور ته تللی دی، چې فاتحه هم نشته نه به يې وايي؛ نو دغه علماء په دغه درجه کې معذور دي، لکه وروسته دا خبره لږ تفصيلي وړاندې کوو، چې فائده وشي

دويم نظر

بل نظر دا دی، چې په جهري لمونځونو کې به يې نه وايي او په سري لمونځونو کې به يې وايي او په جهري کې به امام ته غوږ ږدي او په پټ لمانځه کې يې خپله وايي، لکه دا امام مالک ته منسوب نظر دی او هم امام احمد ته يې نسبت دی، شيخ الاسلام ابن تيمية په خپله فتاوی کې دا نظر غوره کړی دی او همداشان الباني په خپل کتاب (صفة الصلاة) کې همدا غوره گڼلی دی او دا لاندینی حديث يې د دليل په توگه وړاندې کړی دی، چې

غوره صحابه وويه جهري لمونځونو کې قراءت پرېښی دی

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ مِنْ صَلَاةٍ جَهَرَ

فِيهَا بِالْقِرَاءَةِ فَقَالَ: «هَلْ قَرَأَ مَعِيَ أَحَدٌ مِنْكُمْ آيَةً؟» قَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «إِنِّي أَقُولُ مَا لِي أُتَارَعُ الْقُرْآنَ» قَالَ: فَانْتَهَى النَّاسُ عَنِ الْقِرَاءَةِ فِيمَا جَهَرَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْقِرَاءَةِ مِنَ الصَّلَاةِ حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ.

سنن النسائي (۲ / ۱۴۰)

ژباړه

«له ابو هريره ؓ نه روايت دی، چې نبی ﷺ له يوه جهري لمانځه نه راوگرځېده او فرمايل، چې ايا په تاسې کې چا له ماسره اوس قرائت وکړه، يوه کس وويل، چې هو! ای د الله ﷻ رسوله! نو نبی ﷺ وويل، چې زه وایم کنه، چې له ماسره ولې په قرآن کې جگړه کېږي، راوي وايي، چې تر دې خبرې اورېدو وروسته خلک په جهري لمانځه کې خلک له قرائت نه منع شول»

دريم نظر

دريم او حق نظر دا دی، چې جهري او سري دواړو لمونځونو کې به په امام پسې فاتحه لولې او پر دې باندې عمل پکاړدی، ځکه چې په دې کې احتياط هم دی او هيڅ صحيح حديث يې په خلاف کې نه دی راغلی او د دنيا پر مخ هيڅ صحيح مرفوع حديث ددې خلاف نشته

پر دې اړه دليل او بيا د هغې ملاتړ واوره، دليل دا دی، چې رسول الله ﷺ يو جهري لمونځ وکړه، چې د سهر، ماينام او يا د ماسختن لمونځ و، کله چې له لمانځه څخه راوگرځېده؛ نو ويې فرمايل: «لَعَلَّكُمْ تَقْرَءُونَ خَلْفَ إِمَامِكُمْ؟» شايد تاسې په امام پسې وروسته قراءت کوئ (قُلْنَا: نَعَمْ) په بل روايت کې داسې الفاظ دي (قُلْنَا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ) مونږه قراءت کوو، رسول الله وفرمايل زه وایم چې: «مَا لِي أُتَارَعُ الْقُرْآنَ؟» له ماسره د قرآن

په لوستلو کې ولې جگړه کېږي، چې زه قرآن وایم او پکې خطا کېږم دا ولې؟
نو دا ستاسې د شور له امله.

د أَنْزَعُ الْقُرْآنَ مقصد دا دی، چې تاسې شور کوئ؛ نو قرآن زما ذهن ته
نه راځي (فلا تَقْرُؤُوا بُشَيَّ) تاسو قرائت مه کوئ هېڅ شی مه وایئ (الا بام
القرآن) یواځې فاتحه لولئ؛ نو دا به مستحبه وي؟ نه

« فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا »

دهغه چالمونځ نه کېږي، چې فاتحه ونه لولي.
دا بالکل صریح نص دی، بل لفظ داسې دی.
فَلَا تَقْرُؤُوا بُشَيَّ مِنَ الْقُرْآنِ إِذَا جَهَرْتُ إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ.

سنن أبي داود (۱/ ۲۱۸)

ژباړه:

په ما پسې له فاتحې پرته نور قرائت مه کوئ، چې کله زه جهر کوم.

د ((فَلَا تَقْرُؤُوا، إِذَا جَهَرْتُ)) مقصد دا دی، چې په جهري لمونځ کې به
یواځې فاتحه وایې او سورت به ورسره نه لولې او په سري لمونځ کې سورت
هم ورسره لوستلی شی، ځکه په دې اړه درې حدیث راغلي دي، چې په
سري لمونځ کې به سورت هم ورسره لولې او په جهري لمونځ کې به په
امام پسې یواځې فاتحه لولې، دا حدیث بالکل صحیح دی، درې
څلورسنده لري اوروغ دي دا چې چاضعیف کړی دی؛ نو هغوی هسې د
تعصب له امله دې ته ضعیف ویی دی او تعصبونه نه دي پکار او په دې
مانا نږدې (۱۶)، حدیث راغلي دي او دا قول غوره دی ولې؟ ځکه چې:

۱: یو څو په دې کې احتیاط دی، بل صحیح صریح حدیث پکې دی او

د دې په مقابل کې صریح مرفوع حدیث نشته.

۲: علامه عبدالحی په التعلیق الممجد کې لیکلي دي، چې فاتحه
ځکه ویل پکار دي که چا فاتحه په امام پسې ولوسته؛ نو ټول علماء وایي،
چې لمونځ یې صحیح دی یانې باجماع المسلمین د ده لمونځ وشه او هېڅ
یو عالم هم داسې نه وایي چې دداسې کس لمونځ فاسد شه او که په امام
پسې دې فاتحه ونه لوسته؛ نو ډېر علماء داسې وایي، چې لمونځ دې ونه
شه، لکه امام شافعی رحمه الله وایي، چې په امام پسې یې فاتحې لمونځ فاسد
شه، امام بخاری رحمه الله یې هم فاسد بولي او امام احمد رحمه الله وایي دا لمونځ نه
کېږي، ډېر حدیثپوهان وایي، چې دا لمونځ نه کېږي؛ نو له دې امله پر هغه
قول عمل وکړه، چې ټول امت پرې فتوی درکوي، چې لمونځ دې وشه او په
هغه قول عمل مه کوه، چې ډېر امت درته وایي، چې لمونځ دې ونه شه دا
ډېره سود مننه خبره ده.

۳: د دې په مقابل کې هېڅ داسې قوي روایت نشته او دا روایت، چې:

«مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ، فَقَرَأَهُ الْإِمَامُ لَهُ قِرَاءَةً»

دی نو لومړی؛ خو دا حدیث کمزوری دی او که ثابت شي؛ نو د قرائت
په اړه دی، چې په امام پسې به قرائت نه کوې؛ نو په دې روایت کې د
فاتحې له لوستو نه؛ خو څه منع نه ده راغلي او فاتحه رسول الله ﷺ له
قرائت نه ویستلې ده.

اتلسمه مسئله: په امام پسي د سورت فاتحې لوستو حکم

په امام پسي د مقتدي لپاره په سرې اوجهرې لمونځونو کې فاتحه لوستل فرض دي په دې خبره دلائل دادي:

۱: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ.. وفي رواية « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأَمِّ الْقُرْآنِ »

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/ ۱۹۲)

صحيح مسلم - مشكول وموافق للمطبوع - (۲/ ۹)

اخرجه البخاري: (۱۰۶/۱) ومع

الفتح: ۲۳۶/۲، و مسلم: ۳۹۶/۱، و ابوداود رقم: ۸۲۲، والنسائي:

۱۳۸/۲، ۱۳، ۷، و ابن خزيمة: ۴۸۸، والترمذي: ۲۴۷، وابن ماجه: ۸۳۷، واحمد:

۳۱۴/۵، والحميدي: ۳۸۶، والبيهقي: ۱۶۴/۲، ۳۸، و ابن ابي شيبة: ۳۶۰/۱، والشافعي

في المسند: ۵۷/۱، والبغوي في شرح السنة: ۲۰۰/۲.

ژباړه:

له عبادۀ بن صامت څخه روايت دی، چې نبي ﷺ فرمايلي دي:

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې سورة فاتحه پکې ونه وايي، په بل

روايت کې راغلي دي د هغه چالمونځ نه کېږي، چې ام القرآن په کې ونه

وايي، دا حديث عام دی په دې کې دهیچا دلمانځه تخصیص نشته دی،

امام وي که مقتدي وي او که یواځي لمونځ کونکی وي دا ټول په دې حديث

کې داخل دي، البته که چېرته صحيح او صريح حديث راشي، چې مقتدي

به فاتحه خلف الامام نه وايي؛ نو بيا به مقتدي له دې څخه مستثنی وي؛

خو داسې هيڅ صحيح او صريح حديث نشته دی، چې هغې کې دا وي، چې

مقتدي به سورت فاتحه نه لولي امام پسي.

له دې امله دا حديث عام دی په دې کې امام او مقتدي دواړه داخل دي
گڼو علماوودا حديث ددې لپاره ذکر کړی، چې مقتدي به هم قرائت خلف
الامام کوي، لکه ددې تفصيل دادی چې:

۱: امام الفقهاء والمحدثين امير المؤمنين في الحديث امام بخاري په

خپل الجامع الصحيح کې (۱/ ۱۰۴) په دې حديث باندې داسې باب لگولی

دی:

باب وجوب القراءة للإمام والمأموم في الصلوات كلها في الحضر والسفر وما

يجهر فيها وما يخافت.

ياني په دې باب کې دا بيان دی، چې فاتحه لوستل په امام او مقتدي

دواړو باندې په ټولو لمونځونو کې سفر وي، که حضر، جهري وي که خفيه

په ټولو کې فرض ده - تر دې باب وروسته امام بخاري دا حديث ذکر کړی

دی، چې

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

د هغه چالمونځ نه کېږي، چې په لمانځه کې سورت فاتحه ونه لولي

صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (۱/ ۱۹۲)

۲: امام ترمذي پردې حديث داسې باب لگولی دی:

باب [ما جاء في القراءة خلف الإمام

په دې باب کې هغه حديثونه بيانېږي، چې په امام پسي دمقتدي

دقرائت باره کې راغلي دي

۳: ابن ماجه: (۱/ ۱۴۰) کې هم دا باب تړلی دی: باب القرائة خلف الامام

ددې باب تړلونه وروسته يې دا حديث ذکر کړی دی، چې

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

دغه شان نورو محدثينو هم دا حديث د دې لپاره ذکر کړی، چې مقتدي به په امام پسي سورت فاتحه ضرور لولي:

دغه شان علامه قسطلاني د مذکوره حديث په شرح کې ليکي: اي في كل ركعة منفردا او اماما او مأموما سواء اسر الامام او جهر. ژباړه:

ياني په هر رکعت کې به يې لولي ځانله وي که امام وي که مقتدي وي او امام په جهر قرائت کوي او که په پټه

قسطلاني شرح البخاري (۴۳۹/۲)

دغه شان علامه کرمانی د بخاري په شرح (۴۳۹/۵) کې ليکي:

وفي الحديث دليل على ان قراءة الفاتحة واجب على الامام والمأموم في الصلوات كلها
ژباړه:

حديث په دې مسئله باندې دليل دی، چې فاتحه لوستل پر امام او مقتدي باندې په ټولولمونځونو کې فرض ده،

د محدثينو او د هغوی د شارحينو د ويناوونه جوته شوه، چې دا حاديي

لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

امام او مقتدي دواړو ته شامل دی،

نو يو کس دې دانه وايي، چې دې حديث کې خو د مقتدي ذکر نشته نو تاسې دا حديث څنگه د دې لپاره دليل کې پيش کوي، چې امام پسي به مقتدي هم قرات لولي، ځکه بل روايت کې تصريح راغلي ده په دې باندې.

عن عبادة بن الصامت قال: قال رسول الله ﷺ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ خلف الامام (اخرجه البيهقي في كتاب القراءة خلف الامام ص: ۵۶،

رقم: ۱۳۴) و اسناده صحيح كما قاله انور شاه کشميري في فص الختام ص: ۱۴۷ ژباړه:

له عبادة بن صامت څخه روايت دی، چې نبی ﷺ فرمايلي دي:

د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې په امام پسي فاتحه ونه لولي.

نودې حديث نه دامستله بنسکاره معلومه شوه، چې مقتدي به امام پسي سورت فاتحه ضرور لولي، که يې ونه لولي؛ نو لمونځ يې نه کېږي.

۲ دويم دليل:

عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «اتَّقَرُّوْنَ فِي صَلَاتِكُمْ خَلْفَ الْإِمَامِ وَالْإِمَامُ يَقْرَأُ؟» فَسَكَتُوا، فَقَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ قَائِلٌ - أَوْ قَالَ قَائِلُونَ - إِنَّا لَنَفْعَلُ، قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا لِيَقْرَأَ أَحَدُكُمْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فِي نَفْسِهِ»

[حكم حسين سليم أسد]: إسناده جيد

اخرجه البخاري في جزء القراءة ص (۵۵) والبيهقي في كتاب القراءة ص (۵۸) وفي السنن (۱۶۶/۲) قال الهيثمي في المجمع (۱۱۰/۳) رواه الطبراني وابويعلی وراوه ابن حبان في صحيحه (۱۶۲/۵، ۱۵۲) رقم: ۱۱۴۴ و ۱۸۵۲ والطبراني في

الوسط (۲۶۸۰) واخرجه الدارقطني (۳۳۳/۱) رقم: ۱۲۷۳ والخطيب في تاريخه (۱۷۶/۱۳، ۱۵۷) وقال الهيثمي رجاله ثقات وصححه الشيخ شيب الارناؤوط في صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان (۱۵۳/۵) ژباړه:

له انس ﷺ څخه روايت دی، چې نبی ﷺ يو ځل خپلو ملگرو ته لمونځ کاوه: نو چې کله يې لمونځ پوره کړه: نو مخ يې راواړوه او و يې فرمايل: ايا تاسې په لمانځه کې په امام پسي قرائت کوئ؟ درې ځل يې دا خبره وکړه:

نو یوه کس و ویل، چې هوا موږ دا کار کوو: و یې فرمایل دا کار مه کوی او هر یو کس دې فاتحه له ځان سره لولي،

يادونه

د((في نفسه)) مانا ملا علي قاري ؒ کوي، چې سرأ غیر جهر (ياني په پټه به يې وايي نه په ښکاره،

دغه شان امام بیهقي په کتاب القراءة ص(۱۷) کې ليکي

ان يتلفظ بهاسرادون الجهر بها.

ياني تلفظ به پرې کوي په پټه جهر به پکې نه کوي وگوره المرعات (۱۱۲/۳)،

۳: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَقْرَءُونَ خَلْفِي؟» قَالُوا: نَعَمْ إِنَّا لَنَهْدُ هَذَا قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ»
القراءة خلف الإمام للبخاري (۱ / ۱۸)

ژباړه:

عمرو بن شعيب دخپل نيکه په واسطه له نبي عليه السلام څخه نقل کوي، چې نبي عليه السلام وفرمايل: تاسې له ما نه وروسته قرائت کوی؟ نو موږ وويل هوا يا رسول الله په تلوار تلوار قرائت کوو: نو هغه وفرمايل دا کار مه کوی صرف سورت فاتحه لولي.

اخرجه البخاري في جزء القراءة ص(۱۸) رقم: ۳۴، والبيهقي في كتاب القراءة خلف الامام ص (۱۶۷) والدارقطني (۳۱۸/۱) والبعوي في شرح السنة (۸۲)

د انس ؓ دروايت په شان دا رنگ د عمرو بن شعيب د روايت په شان روايت له ابوقتادة او نور صحابه کرامو نه هم نقل دی، وگوره کتاب القراءة للبيهقي ص (۶۲) مسند احمد (۸۱/۵) كنز العمال رقم: ۲۲۹۶۸، مجمع الزوائد (۱۱۱/۲)

يادونه

د انس، عمرو بن شعيب او ابوقتادة ؓ له روايت څخه دا معلومه شوه په کومو حديثونو کې، چې له قرائت نه منع راغلې ده، له هغې نه مراد د سورت فاتحې نه علاوه بل سورت ويل دي، او هر چې سورت فاتحه ده نوددې لوستل په امام پسې په ټولولمونځونو کې ضروري دي، هغه جهري وي که سري، يواځې په جهري لمونځ کې دسورت فاتحې نه علاوه بل سورت لوستل منع دي ليکن سورت فاتحه به په جهري کې هم لولي.

څلورم دليل

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ، فَثَقُلْتُ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةَ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: «إِنِّي لَأَرَاكُمْ تَقْرَءُونَ وَرَاءَ إِمَامِكُمْ؟» قَالَ: قُلْنَا: أَجَلٌ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمِّ الْكِتَابِ؛ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا»

صحيح ابن خزيمة (۳ / ۳۶)

اخرجه احمد: (۳۲۲/۵، ۳۱۲) والبيهقي في كتاب القراءة ص(۴۴) وابن حبان في صحيحه (۱۵۶/۵، ۹۵، ۸۶) رقم: ۱۸۴۸، ۱۷۹۲، ۱۷۸۵) والحاكم في المستدرک (۲۳۸/۱) والبخاري في جزء القراءة ص (۲۵۸، ۶۴) و ابوداود (۸۲۳/۱، ۱۲۷) والترمذي (۶۹/۱) رقم: ۳۱۱، وابن حزم في المحلى (۲۳۶/۳) وقال الشيخ شعيب الارناؤوط في تعليقه وتحقيقه علي ابن حبان (۱۵۶/۵، ۹۵، ۸۶) اسناده قوي وقال الدارقطني والترمذي اسناده حسن وصححه ابن خزيمة وابن حبان ژباړه:

له عبادة بن صامت ؓ څخه روايت دی چې يوځل موږ ته نبي ؐ د سهار لمونځ کاوه: نو قرائت ورباندې دروند شه، کله چې له لمانځه نه

راوستون شه وه يې فرمايل

زما په گومان تاسې په امام پسرې قرائت کوي؟ موږ وويل هواي دالله رسوله! په تادی قرائت کوو، هغه ﷺ فرمايل دا مه کوي، بلکې يواځې سورة فاتحه لولي، ځکه دهغه چا لمونځ نه کېږي، چې دا ونه لولي

دا حديث صحيح دي او شيخ شعيب الارناؤوط هم ورته قوي ويلي دي، چې ددې تفصيل په صحيح ابن حبان (۸۲/۵) کې وگوره.

دغه شان دا حديث امام نسائي په السنن الكبرى رقم: ۹۰۲، سنن

النسائي (۱۴۱/۲)، امام بخاري په خلق افعال العباد کې ص (۲۷)،

جزء القراءة (۲۵)، دارقطني (۳۱۸/۱)، رقم: ۱۲۰۷، المسند الجامع (۲۱/۸)،

رقم (۵۵۴۴)، طحاوي په معاني الآثار کې راوړی دی وگوره امام الکلام

لعبدالحی لکهنوي تفصیلا له دې حديث نه دا مسئله معلومه شوه، چې

مقتدي به هم په جهرې لمونځونو کې په امام پسرې سورت فاتحه لولي، د

عبادة بن صامت حديث په دې باره کې امام خطابي فرمايي

هذالحديث صريح بان قراءة الفاتحة واجبة على من خلف الامام سواء

جهر بالقراءة او خافت بها واسناده جيد لا طعن فيه

(عون المعبود: ۳/۳۲)

ژباړه

دا حديث په دې مسئله باندې دليل دی، چې دفاتحې لوستل فرض دي

په مقتديانو باندې که اما جهر کوي او که په پټه قرائت کوي، اوسندي يې

عيبه دی،

دعبادة بن صامت دروايت په اړه عبدالحی لکهنوي ليکي

ان حديث عبادة صحيح او حسن عند جماعة من المحدثين، الخ

د عبادة حديث د محدثينو په اند صحيح دی او يا حسن، په دې اړه وگوره غيث الغمام حاشية امام الکلام للعلامة عبدالحی لکهنوي، ورسائل اللکهنوي (۲۲۲/۳)، وعمدة الرعاية (۱۷۴/۱)، او څوک، چې وايي د عبادة حديث منسوخ دی د هغوی وينا خطا ده، لکه ملا عبدالحی صاحب له ملا علي قاري نه نقل کوي

قال القاري ولعل هذا هو الناسخ لما تقدم الخ

کېدای شي دا د مخکې لپاره ناسخ وي

ددې نه وروسته علامه عبدالحی صاحب ليکي

وفيه نظر ظاهر اما او لا فلان النسخ لا يثبت بالا حتمال.

په دې کې ښکاره کمزوري ده، ځکه نسخ په کېدای شي نه ثابتېږي

بل ځای ليکي

ان دعوى كون حديث عبادة منسوخا بحديث (و اذا قرء فانصتوا) مردود

لعدم علم بالتاريخ وللخصم ان يدعي العكس فصار دعوى منعكسة.

ژباړه

د عبادة د حديث د منسوخ والي دعوه كول په (و اذا قرء فانصتوا) والا

روايت سره دا نه منل کېږي، ځکه د تاريخ تعين نشته او کېدای شي مقابل

لوری داسې ووايي، چې دغه حديث منسوخ دی؛ نو بيا به دعوى بدله شي،

وگوره: امام الکلام، مجموعه رسائل اللکهنوي (۲۲۲/۳)

۵. پنځم دليل

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ

فِيهَا بِأَمِّ الْقُرْآنِ فَفِي خِدَاجٍ» ثَلَاثًا غَيْرَ تَمَامٍ. فَقِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: إِنَّا نَكُونُ وَرَاءَ

الْإِمَامِ؟ فَقَالَ: «اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ»؛ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نَضْفَيْنِ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ....."

صحیح مسلم (۱/۲۹۶)

ژباړه:

له ابوهريرة څخه روايت دی، چې نبی علیه السلام فرمايلي دي: څوک چې داسې لمونځ وکړي، چې فاتحه په کې ونه لولي نو د انیمګري وي. پوره نه وي. درې کرته یې دا خبره وکړه: نو ابوهريرة ته وویل شول: موږ څو کله په امام پسې ولاړ یو هغه ورته وویل د ځان سره یې پټه وایه ځکه ماله رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي، چې الله تعالی فرمایلي دي: ما لمونځ زما او د بنده ترمینځ وېشلی دی، حدیث تر اخره ولوله حافظ عبدالبر په خپل کتاب الاستذکار کې لیکي:

وفي حديث ابی هريرة هذان الفقه ايجاب القراءة بالفاتحة في كل صلاة وان الصلاة اذا لم يقرأ فيها بفاتحة الكتاب فهي خداج والخداج النقصان والفساد ومن ذالك قولهم أخذجت الناقة اذا ولدت قبل تمام وقتها وقبل تمام الخلقة وذالك نتاج فسادها

ژباړه:

د ابوهريرة په حديث کې له فقهي مسائلو څخه يوه مسئله داده، چې په هرلمانځه کې د سورت فاتحې لوستل واجب دي او کله چې سورت فاتحه ونه لوستل شي نو دا خداج وي او خداج نيمګړتيا او خرابتيا ته ويلی شي له همدې مانې نه دا ويناد عربو هم ده چې «اخذجت الناقة» او بڼه نقصاني شوه، چې کله له خپل وخت او اندامونو د پوره کېدوله مخه بچي راوړي او د انیمګري پېدايښت وي

امام زرقاني په شرح دموطا (۱/۱۵۹)، کې لیکي:

فهو حجة قوية على وجوب قرائتها في كل صلاة

د ابوهريرة حديث په هرلمانځه کې د سورة فاتحې د لوستلو په فرضيت قوي او مضبوط دليل دی همدغه راز له ابوهريرة څخه روايت دی، چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُجْزَى صَلَاةٌ لَا يَقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ» قُلْتُ: فَإِنْ كُنْتُ خَلْفَ الْإِمَامِ، فَأَخَذَ بِيَدِي، وَقَالَ: اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ يَا قَارِئِي

قال الأعظمي: إسناده صحيح

اخرجه ابن خزيمة (۱/۲۴۸) رقم: ۴۹۰، وابن حبان كافي الموارد: ۱۲۶، رقم:

۴۵۷، قال الاعظمي واسناده صحيح وصححه النووي في شرح مسلم: ۱/۱۷۰،

وهو في ابن حبان (۳/۱۳۹)

ژباړه:

له ابوهريرة څخه روايت دی، چې رسول الله فرمایلي دي هغه لمونځ نه کېږي، چې سورة فاتحته پکې ونه لوستل شي ماوویل: که ته امام پسې ولاړ یې؟ راوي وايي: زما لاس یې ونيوه، راته یې وویل له ځان سره یې وایه ای د فارس-ایران اوسېدونکي!

امام نووی په شرح دمسلم کې لیکي:

اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ فَمَعْنَاهُ اقْرَأْهَا سِرًّا بِحَيْثُ تَسْمِعُ نَفْسَكَ وَأَمَّا مَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ بَعْضُ الْمَالِكِيَّةِ وَغَيْرُهُمْ أَنَّ الْمُرَادَ تَدَبُّرُ ذَلِكَ وَتَذَكُّرُهُ فَلَا يُقْبَلُ لِأَنَّ الْقِرَاءَةَ لَا تُطْلَقُ إِلَّا عَلَى حَرَكَةِ اللِّسَانِ بِحَيْثُ يَسْمَعُ نَفْسُهُ وَلِهَذَا اتَّفَقُوا عَلَى أَنَّ الْجُنُبَ لَوْ تَدَبَّرَ الْقُرْآنَ بِقَلْبِهِ مِنْ غَيْرِ حَرَكَةِ لِسَانِهِ لَا يَكُونُ قَارِئًا مُرْتَكِبًا لِقِرَاءَةِ الْجُنُبِ

ابن أبي شيبه (٣٧٣/١) وابن حزم في المحلى (٢٦٦/٢) والحاكم في المستدرک
(٩٠٨/١، ٢٣٩) وصححه الذهبي

ثباره

له يزيد بن شريك خه روايت دى، چې ده له عمر بن خطاب نه د فاتحي
خلف الامام باره كې وپوښتل هغه وويل وايه يې ماورته وويل كه تاپسي
ولاړ يم؟ هغه وويل بيا يې هم وايه ماورته وويل كه ته جهركوي هغه وويل
نوهم يې وايه

٢: عن حسان بن عطية ان ابا الدرداء قال: لا تترك الفاتحة خلف الامام

جهرا ولم يجهر

اخرجه البيهقي في السنن الكبرى (١٧٠/٢) وكتاب القراءة ص (١٠١) رقم: ٢٢٩.

ثباره

له حسان بن عطيه خه روايت دى، چې ابو الدرداء فرمايلي دي: فاتحه
خلف الامام مه پرېده كه هغه په جهر قرائت كوي او په پټه

٣: عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: "كَانَ يَأْمُرُنَا بِالْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ قَالَ: وَكُنْتُ
أَقُومُ إِلَى جَنْبِ أَنَسٍ فَيَقْرَأُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ مِنَ الْمُفَصَّلِ وَيُسْمِعُنَا قِرَاءَتَهُ
لَتَأْخُذَ عَنْهُ"

القراءة خلف الإمام للبيهقي (١٠١/١)

كتاب القراءة خلف الامام ص (١٠١) رقم: ٢٣١،

ثباره

ثابت له انس خه روايت كوي، چې انس به موږ ته په قرائت خلف الامام
امر كاوه، راوي وايي: زه به دانس څنگه ته ودرېدم نو هغه به فاتحه لوستله
او بوسورت به يې ورسره دمفصلاتونه هم ملگرى كاوه موږ ته به يې خپل

شرح النووي على مسلم (١٠٣/٤)

ثباره

په حديث كې د (اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ) مانا دا ده، چې ځان سره يې په قلاړه
كراره وايه، چې پخپله يې اورې، او بعض مالكيان، چې له دې خه
تدبراخستى دى، نو دا خبره نه شي قبلېداى، ځكه د قرائت اطلاق د ژبې په
خوځولو كېږي، چې خپله يې اورې، له همدې امله دوى اتفاق كړى، چې
جنب كه په قران كې سوچ وكړه او په خوله يې ونه ويلو نو دا گناهگار نه دى،
ځكه ده هغه قرائت نه دى كړى، كوم چې پرده باندې حرام وه

ملاعلي قاري په المرقات (٥٤٩/٢)، كې ليكي:

اقرأها في نفسك أي إقرأها في نفسك سرا غير جهرا.

له ځان سره يې په پټه وايه په زوره يې مه وايه

د قرائت خلف الامام په اړه د صحابه كرامو اثار

١: عَنْ يَزِيدَ بْنِ شَرِيكٍ، أَنَّهُ سَأَلَ عُمَرَ عَنِ الْقِرَاءَةِ خَلْفَ الْإِمَامِ فَقَالَ: «اقْرَأْ
بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»، قُلْتُ: وَإِنْ كُنْتُ أَنْتَ؟، قَالَ: «وَإِنْ كُنْتُ أَنَا»، قُلْتُ: وَإِنْ
جَهَرْتَ؟، قَالَ: «وَإِنْ جَهَرْتُ». رَوَاهُ كُلُّهُمْ ثِقَاتٌ

سنن الدارقطني (٩٦/٢)

اخرجه البيهقي في كتاب القراءة ص (١٧) وفي السنن الكبرى ((١٦٧/٢)) و
في مختصر الخلافيات (٤٠٥/١) والدارقطني (٣١٧/١) قال الدارقطني رواه كلهم
ثقات وصححه معلقه ايضا رقم (١١٩٨) والصنعاني في مصنفه (١٣١/٢) واخرجه
البخارى في جزئه ص (١٨) ثم رواه الدارقطني باسناد اخر وقال صحيح واخرجه

قرائت را اوراوه چې موبديې ترې ياد کړو.

۴: عَنْ عَطَاءٍ , عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ , رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ جَهْرًا أَوْ لَمْ يَجْهَرْ»

القراءة خلف الإمام للبيهقي (۹۶/۱)

كتاب القراءة للبيهقي (۹۶) رقم: ۲۱۰، ومثله في ابن أبي شيبة: (۳۷۴/۱) والطحاوي (۲۰۶/۱)

بل روايت کې دي کوم، چې حافظ ابن عبدالبر راوړې دی (۱۳۱/۲)، تحقيق الكلام (۱۰۲/۱) ژباړه:

عطاء له ابن عباس څخه روايت کوي، چې په امام پسې قرائت کوه که هغه په زوره قرائت کوي او که په پټه.

دې باره کې نور حديثونه هم شته او د صحابه کرامواثرونه هم په کې ډېر دي لکه د بعض نومونه دادي،

۱۱: له ابن عمر څخه روايت دی، چې هغه به امام پسې روسته قرائت کاوه.

جزء القراءة للبخاري ص (۳۵)، رقم: ۲۰، كتاب القراءة للبيهقي ص (۹۷)

۱۲: عن امير المؤمنين علي ابن ابي طالب رضي الله عنه انه كان يامران يقرأ خلف الامام في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة، وفي الاخرين بفاتحة الكتاب عَنْ عَلِيٍّ , رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ «كَانَ يَأْمُرُ أَنْ يُقْرَأَ خَلْفَ الْإِمَامِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ وَفِي الْآخِرَتَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»

اخرجه البيهقي في السنن الكبرى (۱۶۸/۲) وفي القراءة خلف الامام

ص (۹۳) مختصر الخلافيات (۴۰۵/۱) والدارقطني (۳۲۲/۱) رقم: ۱۲۱۶، وقال اسناده صحيح والحاكم في المستدرک (۳۶۶/۱، ۳۶۵) وصححه ووافقه الذهبي ژباړه:

له علي ابن ابوطالب څخه روايت دی، چې ده به په لومړنيور کعتونو کې دفاتحې او د يوسف سورت په لوستلوپه امام پسې امر کاوه، او په وروستنيو کې به يې دفاتحې په لوستلو امر کاوه.

۱۳: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهَدَيْلِ , قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ [ص: ۹۴] رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "أَقْرَأُ خَلْفَ الْإِمَامِ؟ قَالَ: نَعَمْ"

اخرجه البيهقي في مختصر الخلافيات (۴۰۶/۱) وفي كتاب القراءة خلف الامام ص (۹۴، ۹۳) والدارقطني (۱۱۹۹)

ژباړه له ابو الهذيل څخه روايت دی، چې ده له ابي بن كعب څخه وپوښتل ايازه په امام پسې قرائت کوم؟ هغه وويل: هو! کوه يې بل روايت کې دي

عن حسان بن عطية ان ابا الدرداء قال: لا تترك فاتحة الكتاب خلف الامام جهرا ولم يجهر

رواه البيهقي في السنن الكبرى (۱۷۰/۲) وكتاب القراءة خلف الامام (۱۰۱) ۱۴: ابوهريرة هم دقرائت خلف الامام قائل او فاعل وه، لکه دهغه روايت مخکې ذکر شو.

۱۵: معاذ بن جبل رضي الله عنه

۱۶: عبد الله بن مغفل رضي الله عنه

۱۷: جابر بن عبد الله رضي الله عنه

۱۸: عبادة بن صامت رضي الله عنه

۱۹: ابوسعید الخدری رضی الله عنه

۲۰: عائشة ام المؤمنین رضی الله عنها

۲۱: عبد الله بن مسعود رضی الله عنه

۲۲: عمران بن حصین رضی الله عنه

۲۳: عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهما

۲۴: هشام بن عامر رضی الله عنه

۲۵: عبد الله بن عمر رضی الله عنه

ددې ټولو صحابه وو رضی الله عنهم څخه روایت دی، چې دوی په امام پسي قرائت کاوه

د قرائت خلف الامام په اړه د تابعينو اثار

دغه شان دې شمېره تابعينو نقل دي، چې دوی به امام پسي قرائت کاوه، لکه اما بخاری فرمايي:

وقال الحسن، وسعيد بن جبير، وميمون بن مهران، ومالا يحصى من التابعين واهل العلم انه يقرأ خلف الامام وان جهرا، وكانت عائشة تقرأ خلف الامام.

جزء القراءة ص: ۲۸، رقم: ۳۰، وكتاب القراءة خلف الامام للبيهقي ص: ۹۹، رقم: ۲۲۲، والمجموع للنووي: ۳/۳۶۵، نو دا د بې شمېره تابعينو او نورو علماوو مذهب دی.

اوڅوک، چې د صحابه کرام او د تابعينو د اثارو تفصيل په دې مسئله کې غواړي؛ نو هغه لپاره دا کتابونه کتل پکار دي،

۱/ جزء القراءة خلف الامام للبخاری: ۲/ کتاب القراءة للبيهقي، ۳/ خير الکلام في وجوب الفاتحة خلف الامام للعلامة مولانا حافظ

محمد صاحب گوندلوی، ۴/ الکواکب الدرية في وجوب الفاتحة خلف الامام في الجهرية للشيخ ابوطاهر زبير على زئي، ۵/ امام الکلام مع غيث الغمام للعلامة عبدالحی لکهنوی، ۶/ تحقيق الکلام للعلامة المحدث المباركفوري، ۷/ السنن الكبرى للبيهقي، ۸/ مختصر الخلافات

دامذکوره کتابونه مستقل په همدې موضوع باندې ليکل شوي دي او په دې ټولو کتابونو کې دا ذکر دي، چې مقتدي به په جهري اوسري دواړو لمونځونو کې سورت فاتحه لولي که فرض وي که نفل اما پسي وي که خائنه.

د قرائت خلف الامام په اړه د علماوو ويناوي

۱: د تابعينو قولونه؛ خومخکې ذکر شول، چې بې شمېره تابعين د قرائت خلف الامام قائل وو او حواله هم وکړل شوه.

۲: امام بخاری لکه دوی په خپل صحيح کې باب لگولی دی: باب وجوب القراءة في الصلوات كلها في الحضر والسفر وما يجهر فيها وما يخافت، دغه شان په دې موضوع باندې يې مستقل کتاب ليکلی دی، چې دهغې نوم جزء القراءة خلف الامام دی.

۳: امام بيهقي، ده هم په دې باره کې مستقل کتاب ليکلی دی کتاب القراءة

۴: امام نووي په المجموع کې (۳۲۲/۲) او په شرح دمسلم کې (۱۶۹/۱)

۵: مولانا ذيرحسين محدث دهلوی فتاوی نذيريه (۱/۳۹۲)

۶: علامه ابوطيب صديق حسن خان په الروضة الندية (۱/۱۸۸) کې

۷: فتاوی اللجنة، چې دا د سعودي د (۷)، اوو غټو علماوو فتاوی ده

(۲/۳۸۴) کې داسې ليکلي دي

والصحيح من اقوال العلماء وجوب قراءة الفاتحة في الصلاة على المنفرد والمأموم والامام في الصلاة الجهرية والسرية لصحة الادلة الدالة على ذلك وخصوصها.

ژباړه:

سمه خبره د علماوودويناوونه داده، چې د فاتحې لوستل پرامام، مقتدي او خاندله لمونځ کونکې باندې په جهري اوسري لمونځونو کې فرض ده، ځکه کوم دلائل، چې پر دې راغلي هغه صحيح او خاص دي، امام ابن حزم المحلي (۲۲۵/۲)

۹. مولانا حافظ محمد صاحب گوندلوی، په خير الکلام في وجوب الفاتحة خلف الامام کې

۱۰. حافظ زبير على زئي په الكواكب الدرية في وجوب القراءة خلف الامام في الجهرية کې

۱۱. فتاوى الدين الخالص ۱۴۲/۴، ۱۲۴، کې يوه قيمتي رساله ليکلی شوي ده. مسک الختام في القراءة خلف الامام

۱۳. الشيخ ابو الحسن مبشر احمد رباني په (آپ کے مسائل اور ان کا حل ۱۲۷/۱)

۱۴. علامه ابن باز په فتاوى هيئة كبار العلماء کې ۲۰۰/۱، او فتاوى اسلاميه ۲۲۰/۱.

۱۵. مولانا ابو الوفاء ثناء الله امرتسرى په فتاوى ثنائيه ۵۵۵/۱، کې

۱۶. شيخ صالح الفوزان په الملخص الفقهي کې ۹۰/۱، کې

۱۷. ابو عبد السلام عبد الرؤوف په القول المقبول في شرح وتعليق صلاة الرسول صلى الله عليه وسلم (۳۷۰) کې

۱۸. الشيخ عبيد الله المباركفوري په المرعاة ۱۱۳/۳، ۱۰۳، کې

۲۰. علامه صنعاني په سبل السلام کې ۲۶۱/۱، کې

۲۱. علامه عبدالحی لکنوی په امام الکلام مع غيث الغمام ۲۲۷،

کې مجموعه رسائل الלקهنوی ۲۲۷/۳، التعليق الممجد ص ۱۰۱، کې

۲۲. علامه ابوطيب محمد شمس الحق عظيم ابادي په عون المعبود شرح سنن ابی داود کې ۳۲/۳، کې ليکي:

قلت القراءة خلف الامام فيما اسرو فيما جهر هذا هو الحق، واليه ذهب الشافعي واسحق والاوزاعي والليث بن سعد وابوثور، وبه قال عروة بن الزبير وسعيد بن جبير والحسن البصري ومكحول ژباړه:

زه وايم، چې په امام پسرې په جهري اوسري لمونځونو کې قرائت حق دی، او دا د امام شافعي، اسحق، اوزاعي، ليث، ابو ثور، عروة بن زبير، سعيد بن جبير، حسن بصري او مکحول رايه هم ده. (عون المعبود ۳۲/۳، للعظيم ابادي)

۲۳. الاما الجليل المحقق محمود محمد خطاب السبكي په المنهل العذب المورود شرح سنن ابی داود ۲۴۵/۵، کې

۲۴. حافظ ابن حجر په فتح الباري کې ۱۹۲/۱

۲۵. علامه ابن قدامة په المغني کې ۵۲۷/۱

۲۶. امام احمد بن عبد الرحمن البناء په بلوغ الاماني شرح الفتح الرباني ۲۰۰/۳، کې

۲۷. شاه ولي الله محدث دهلوي په حجة الله البالغة کې ۹/۲

۲۸. شيخ ابو عمر عبد العزيز النورستاني د پيغمبر لمونځ کې ۲۰۷

۸. شیخ گوهر رحمن تفهیم المسائل: ۲۹۳/۴
 ۹. شاه اسمعیل شهید صاحب تنویر العینین ص ۵۴
 ۱۰. شاه ولی الله صاحب حجة الله البالغة: ۹/۲
 ۱۱. علامه ابن ابی العزالحنفی، التنبيه على مشكلات الهداية: ۵۹۲/۲
 ۱۲. علامه عینی حنفی کما قال العلامة عبدالحی لکهنوی فی غیث الغمام ص ۱۵۲
 ۱۳. شاه عبدالرحیم د شاه ولی الله والد صاحب: غیث الغمام
 ۱۴. ملا جیون حنفی تفسیرات احمدیة ۲۲۷
- د مقابل لوري دلائل او دهغي تجزيه**
- کوم خلق، چې امام پسي دسورت فاتحي دلوستلو قائل نه دي، نوصحيح او حقه خبره داده، چې د دوی لپاره هيڅ داسې دليل نشته، چې هغه د سورت فاتحي په نه لوستلو دلالت وکړي او کوم ته، چې دوی دلائل وايي؛ نو هغه ټول عمومات دي، چې څه؛ څو پکې صحيح نه دي او کوم، چې صحيح دي؛ نو هغه صريح نه دي او هيڅ داسې صحيح، صريح دليل له دوی سره نشته، چې هغه د سورت فاتحي په نه لوستلو دليل شي، اول دليل يې دادی،
- قران کريم کې دي، و اذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلکم ترحمون کله، چې قران لوستل کېږي نو غوږ ورته کېږدئ او چپ شئ، دې لپاره، چې رحم درباندي وکړی شي
۲. په حديث کې دي مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ.
- سنن الدارقطني - تدقيق مكتب التحقيق - (۲ / ۱۰۷)

۲۹. شيخ حبيب الله سلفي به هداية الصلاة کې ۵۳
 ۳۰. امام زيد الدين ابو الفضل عبدالرحيم بن الحسين العراقي او د هغه زوی ابو زرعة په کتاب طرح التثريب فی شرح التقریب ۲۲۹/۲، کې
 ۳۱. شيخ ابو عبد الواحد عبدالرحيم مسلم دوست په كشف الابهام عن حقيقة قراءة الفاتحة خلف الامام کې
 ۳۲. علامه شيخ ابو زكريا (عبدالسلام) الرستمی حفظه الله ورعاه په خپل کتاب (لمونځ په رڼا د احاديثو کې)، دې ټولو علما وويه دغه مذکوره کتابونو کې ليکلي دي، چې مقتدي به په امام پسي جهري اوسري دواړو لمونځونو کې سورت فاتحه لولي،
- محققين احناف او فاتحه خلف الامام**
- محققين احناف هم په سري لمونځونو کې دفاتحي خلف الامام قائل دي لکه،
۱. علامه عبدالحی لکهنوی په دې باندې مستقل کتاب ليکلی دی امام الکلام اونوموړی په جهري لمونځونو کې هم دفاتحي خلف الامام قائل دی، لکه مخکې يې ويناوې تېرې شوي
 ۲. امام محمد رحمه الله
 ۳. اما ابو حنيفة رحمه الله نه هم روايت دی، چې مقتدي په سري لمونځونو کې امام پسي قرات کولی شي وگوره عمدة الرعاية: ۱۷۳/۱، غيث الغمام ص ۲۱۲، ۱۵۲
 ۴. ابو حفص کبير
 ۵. شيخ التسليم هروي
 ۶. ملا علی قاری حنفی
 ۷. شاه عبدالعزیز صاحب امام الکلام لمولانا عبدالحی تفصیلا

د چا چې امام وي نو د امام قرائت ده لره قرائت دی
۳: په بل حدیث کې دي.

«وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا»

سنن أبي داود - محقق وبتعليق الألباني - (۱ / ۱۳۵)

کله چې امام قرائت کوي نو تاسې چپ شئ.

۴: فَأَنْتَهَى النَّاسَ عَنِ الْقِرَاءَةِ

القراءة خلف الإمام للبخاري - مشکوٰۃ - (۱ / ۵۷)

خلک له قرائت څخه بند شول

او دغه شان نور حدیثونه ذکر کوي؛ نو دا ټول گومانې دلائل یو هم په منع د قرائت خلف الامام باندې دلیل نشي جوړېدای، بلکې څوک، چې دا په دلیل کې ذکر کوي د هغوی استدلال ناسم دی، لکه دې باره کې ډېرو علماوو دا خبره کړې ده.

مور یواځې د علامه عبدالحی لکهنوی حنفی ویناد (گواه ازخانه) په بناء باندې ذکر کوم، علامه عبدالحی صاحب په التعليق الممجد علی مؤطا محمد ص: ۱۰۱، کې داسې لیکي:

لم یرد فی حدیث مرفوع صحیح: النهی عن قراءة الفاتحة خلف الامام. وکل ما ذکر و فیہ: املا اصل له و املا یصح

ژباړه:

په هیڅ یو صحیح مرفوع حدیث کې په امام پسې دفاتحې له لوستلو منع نه ده راغلي او کوم، چې دوی پیش کوي نو یا؛ خو بالکل شته نه او یا صحیح نه دي.

لنډیز:

په صحیح او صریح حدیثونو سره سورت فاتحه له قرات نه مستثنی ده او په جهري لمونځونو کې امام پسې د سورت فاتحې نه علاوه بل سورت لوستل منع دي او په امام پسې د سورت په لوستلو باندې امر راغلی دی لکه د عبادة بن صامت په حدیث کې دي، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

۱: فلا تقرأوا بشيء من القرآن اذا جهرت الابام القرآن.

ژباړه:

کله، چې زه په جهري قرائت کوم نو تاسې له سورت فاتحې پرته نور قرائت مه کوئ

۲: فلا تفعلوا الابام القرآن، فانه لاصلاة لمن لم یقرابها.

ژباړه:

صرف فاتحه لولي، ځکه دهغه چا لمونځ نه کېږي، چې دا ونه لولي بل روایت کې دي:

۳: لاصلاة لمن لم یقراب فاتحة الكتاب خلف الامام.

ژباړه:

دهغه چا لمونځ نه کېږي، چې امام پسې سورت فاتحه ونه لولي

۴: د ابوهريرة رضى الله عنه ویناده اقرا بها فی نفسک

ژباړه:

له ځان سره یې وایه.

۵: د عمر فاروق رضى الله عنه ارشاد دی:

و ان جهرت (اگر که زه په جهري سره قرائت کوم خو ته ما پسې سورت فاتحه وایه، چې ددې ټولو حدیثونو حوالی سره د تفصیل نه مخکې

ذکرشوي،

نوڅوک، چې په دې حدیثونو عمل نه کوي اوددې پر خلاف دقرائت خلف الامام دمنع لپاره دلیلونه وايي اواستدلال ترې کوي؛ نو دهغوی خبره خطا ده لکه مخکې ذکرشو، چې په کومو حدیثونو کې، چې دقرائت نه منع راغلي ده هغه عام دي اوپه هغې کې دنفس قرائت څخه منع راغلي ده اودقراءة الفاتحة خلف الامام حدیثونه خاص دي اوپه سورت فاتحه ویلوباندې روستودامام نه امر راغلی دی، اوداد اصولو عامه قاعده ده، چې العام يقضى على العام خاص دلیل عام دلیل ختموي.

ياني کله، چې په مسئله کې خاص دلیل راشي؛ نو بيا په عام دلیل باندې استدلال کول غلط وي؛ نو له قرائت نه دمنع والا حدیثونو کې لفظ دقرائت راغلی دی، اوداعام لفظ دی، فاتحې اوسورت دواړو ته شامل دی، لیکن رسول الله صلى الله عليه وسلم داتخصیص وفرمایلو، چې سورت فاتحه امام پسرې لولې اود دې نه پرته بل سورت، چې کله امام په جهر قرائت کوي مه لولې.

او دې مسئله کې صحیح او صریح حدیثونه او د صحابه کرامو ویناوې راغلي دي، چې د مقتدي لپاره قرائت الفاتحه خلف الامام ضروري ده، لکه ځينې له هغې نه مخکې ذکر شول؛ نو اوس هم، چې څوک ددې په مقابله کې په عموماتو او متشابهاتو باندې دلیل نیسي اودسورت فاتحه قرائت په امام پسرې منع کوي؛ نو یقینا، چې ددې خلکو دلیل نیول ناسم او کمزوري دي.

ځيني حنفیان صاحبان په دې مسئله کې د درواغو څخه کار اخلي اوددې په ذریعه سبب سره امام پسرې دسورت فاتحې لوستلو څخه د خلکو د منع کولو کوښښ کوي، لکه

۱. حنفی مقلدليکي:

دېرو صحابه کرامو به په امام پسرې سورت فاتحه نه لوستله

۲. بياپه رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې دروغ ترې اوليکي:

رسول الله امر کړی، چې مقتدي دې په امام پسرې فاتحه پرېږدي

۳. بيا ليکي دا دېرو صحابه کرامو نه نقل دي او دېرو تابعينو وينا

ده، چې امام پسرې به فاتحه نه لولي.

۴. بيا ليکي د غير مقلدينو په اند د دغه صحابه کرامو لمونځ ونشو

تراخړه.

دمذکور حنفی ددرواغو ځواب

۱. د ټولو نه اول؛ خو د (الفقه على المذاهب الاربعة: ۲۳۰/۱) په مصنف

باندې دروغ افتراء او غلط بياني وکړه، ځکه په دې کې د (فاتحې) لفظ

نشته دا خالص دروغ دي، لکه (الفقه على المذاهب الاربعة: ۲۳۰/۱) کې دي

وقد نقل منع الماموم من القراءة عن ثمانين نفر من كبار الصحابة الخ

دقرائت نه د مقتدي منع کول له اتيا (۸۰)، غټو غټو صحابه وونه نقل

شوي دي؛ نو دلته منع دقرائت راغلي ده اودفاتحې نه ده راغلي.

اوموږمخکې وويل، چې دقرائت نه دمنع په حدیثونو کې دقرائت (لفظ نه

مراد دسورت فاتحې نه پرته په جهري لمونځونو کې بل سورت لوستل مراد

دي، له فاتحې څخه منع نه ده راغلي، بلکې له صحابه کرامو څخه؛ په

صحیح او صریح حدیثونو کې نقل دي، چې هغوی به فاتحه لوستله اوپه دې

باندې يې حکم کاوه، چې ددې تفصیل مخکې تیرشو، اوس د دغه صحابه

کرامونو مونه صرف یادوم او تفصیل يې مخکې تیرشوی دی

۱. عمر فاروق رضی الله عنه

۲. علی بن ابی طالب رضی الله عنه
۳. عبد الله بن مغفل رضی الله عنه
۴. جابر بن عبد الله رضی الله عنه
۵. عبادة بن صامت رضی الله عنه
۶. معاذ بن جبل رضی الله عنه
۷. ابی بن کعب رضی الله عنه
۸. ابو سعید الخدری رضی الله عنه
۹. عائشة ام المؤمنین رضی الله عنها
۱۰. عبد الله بن مسعود رضی الله عنه
۱۱. عمران بن حصین رضی الله عنه
۱۲. عبد الله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه
۱۳. هشام بن عامر رضی الله عنه
۱۴. عبد الله بن عمر رضی الله عنه
۱۵. ابودرداء رضی الله عنه
۱۶. عبد الله بن عباس رضی الله عنه
۱۷. انس رضی الله عنه

له دې ټولو صحابه ووځه په صحيح او صريح الفاظو کې دانقل دي، چې دوی به سورت فاتحه لوستله يابه يې په سورت فاتحه لوستلر باندې امر کاوه ددې نه علاوه نورو صحابه کرام هم شته، چې هغه په (جزء القراءة للامام البخاری کتاب القراءة للبيهقي) کې تفصيلا ذکر دی؛ نو اوس، چې څوک ددې صحابه وويه دغو صريحواو محکمو ويناوو باندې عمل نه کوي اوددې په مقابل کې په عموماتو او متشابهاتو باندې عمل کوي اود قرائت خلف الامام نه خپله منع کېږي يا نور خلق منع کوي نو ايا دا د علم

اود عقل تقاضا ده؟ ايا دا په زيغ (کوږ والي) کې داخل نه ده. اوکه بالفرض ديوصحابي اثر دې باره کې راشي، چې فاتحه دمقتدي لپاره ويل نشته نو بيا بېرته خپل اصل او عامه اتفاقي قاعده باندې به عمل کولای شي، چې (قول الصحابي حجة اذالم ينفه شيء اخر من السنة) د صحابي وينا دليل وي، چې کله يې بل مرفوع حديث نفی نه کړي، امام الکلام (۲۳۵) احياء السنن لاشرف علي تهانوی (۳۹) مرقاة شرح مشکوة (۲/۲۳۴) اعلاء السنن (۱/۵۰۹، ۱۳۴، ۱۱۶) حکم الذکر بالجهر سرفرازخان صفدر (۱۰۵) ردالمختار (۱/۵۵۰)

دې ټولو کتابونو کې دي، چې کله مثلاً ديوصحابي قول درسول الله صلى الله عليه وسلم د وينا سره خلاف راشي؛ نو د صحابي قول حجت نه وي، درسول الله صلى الله عليه وسلم د حديث په مقابل کې به دده قول نه اخستل کېږي تاسې ته ښه معلومه شوه، چې دلته خلاف راځي اوکه نه؟ ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: دمقتدي لپاره د فاتحې نه پرته لمونځ نه کېږي، بل حديث کې دي، چې امام پسې فاتحه وايه د فاتحې نه پرته قرائت مه کوه، اوس مثلاً ديوصحابي نه په صحيح صريح سند سره نقل شو، چې فاتحه مه وايه؛ نو دايمان اود مخکنۍ قاعدې تقاضا څه ده؟

بل دا، چې څه صحيح شو، چې ددې صحابي نه نقل شو، چې فاتحه مه وايي، اود نورو بې شمېره صحابه کرامونه نقل دي، چې فاتحه وايي؛ نو، چې کله د ددو صحابه يادوه علماوو يادوه عوامواختلاف راشي؛ نو الله تعالى مو پرته قرآن کې په څه خبره امر کوي؟

«فَإِنْ تَنَزَّعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

پسې فاتحه پرېښي وه.

ځواب:

دصحابه کرامومتعلق خومخکې ذکرشو، چې دهیڅ یوصحابي نه داروايت نشته دی، چې هغه بعینه سورت فاتحه پرېښي وي اودتابعینوپه باره کې داویل، چې ډېروتابعینوپه فاتحه خلف الامام نه ویله داهم ښکاره درواغ دي، ځکه امام بخاری په خپل کتاب جزء القرائة کې داسې لیکي

وقال الحسن وسعيد بن جبير وميمون بن مهران ومالا يحصى من التابعين واهل العلم انه يقرأ خلف الامام وان جهرو كانت عائشة تامل بالقراءة خلف الامام.

ژباړه:

حسن بصری اوسعيد بن جبير ميمون بن مهران اوداسې ګڼ شمير تابعين اوعلماء و ويلي دي، چې امام پسې به فاتحه لولي ولکه امام په زوره قرائت کوي اوعائشې به په قرائت خلف الامام امر فرمايلو

جزء القرائة ص (۲۸)، رقم ۳۰، کتاب القرائة خلف الامام للبيهقي (۹۹) رقم ۲۲۲، والمجموع للنووي ۳/۳۲۵،

هو! د ګڼو تابعینو نه به دا قول نقل وی، چې قرات مه کوئ، لیکن موږ بار بار وویل، چې فاتحه دقرائت نه مستثنی، اواخصه شوې ده، په نص در رسول الله صلی الله علیه وسلم سره

۴: د حنفی مقلد د څلورمې خبرې ځواب دا دی، چې دا خالص درواغ او افتراء ده، چې ځینې نا اهلہ احناف یې په غیر مقلدینو پسې کوي، بلکې دې باره کې زموږ فتوی واوره:

د فاتحې پرېښودونکي یا د ټولو سنتو پرېښودونکي څلور ډوله دي.

ژباړه:

چې کله مو په یوشي کې جنگ راشي نو الله اورسول ته یې واپس کړئ که پرالله اواخرت ایمان لرئ؛ نورسول الله صلی الله علیه وسلم خوفرمایي، چې پرته دفاتحې نه لمونځ نه کېږي؛ نویه همدې خبره به عمل وي

۲: د دغه حنفی مقلد دویمه خبره داوه، چې:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي، چې مقتدي به په امام پسې فاتحه نه وایي،

ځواب:

مقلد صاحب! دا حدیث چېرته دی اوسند یې څنگه دی؟ دا په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې درواغ ټول دي

هو! دا شته، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي، چې دهغه کس لمونځ نه کېږي، چې امام پسې وروستو فاتحه ونه وایي (لکه مخکې ذکر شول)

دغه شان رسول الله دا هم فرمایلي دي، چې ما پسې وروسته قرائت مه کوئ، البته سورت فاتحه لولئ، ځکه د سورت فاتحې نه پرته لمونځ نه کېږي؛ نو د دغه حنفی مقلد څخه سوال دا دی، چې څنگه رسول الله د فاتحې نه منع کوي او بل مقام کې په همدغه فاتحې لوستلو باندې حکم کوي؟

حقیقت دادی، چې داسې صحیح اوصریح حدیث نشته دی، چې په هغې کې امام پسې دفاتحې ویلونه منع راغلي وي، لکه مخکې دعلامه عبدالحی صاحب نه همداخبره نقل کړی شوه، نومحکم پرېښودل اومتشابهاتو پسې ورپسې کېدل داهل زیغ کاروي.

۳: ددغه مقلد دریمه خبره داوه چې ډېرصحابه کرامواوتابعینوامام

لومړی

هغه علماء چې اجتهاد يې کړی دی يانې مجتهدین دي، ائمه دي خپل کونښن يې وکړه او ذهن يې دې ته ورسېده چې د فاتحې لوستل نشته يانې په دې امت کې د ځينو علماوو ذهن دې ته رسېدلی دی؛ نو د هغوی لمونځ کېږي او الله به ورته اجر هم ورکوي او د هغوی په اړه به موږ داسې وايو، چې مجتهد محطی فی هذه المسئلة عالم دی، اجتهاد يې کړی دی او په خپل اجتهاد تېروتي دي. الله به ورته يو اجر ورکوي او لمونځ يې هم شوی دی او د دوی په اړه به موږ نه وايو، چې لمونځ يې فاسد دی، ځکه د اسلام اصول داسې دي، نبی ﷺ فرمايي، که مجتهد په خپل اجتهاد کې خطا شي؛ نو الله ورته يو اجر ورکوي.

دویم

هغه ناپوه کس، چې له هيڅ نه خبر نه دی او ملايانو ورته ويلې، چې د ((وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) نه به اخوا ته نور لمونځ نه وايي او هغه يې د نا خبر تيا له امله نه وايي، له دې مسئلې څخه بالکل خبر نه دی او چا نه دی خبر کړی، تنبيه يې نه ده ورکړې؛ نو دا د هغه جاهل کس لپاره عذر دی او د دې عذر له امله هغه هم معاف دی څه به ورته نه وايي، چې ستا لمونځ نه دی شوی؛ خو دا هله، چې دا مسئله ورته نه وي رسېدلې؛ نو جاهل دی معاف دی، لکه موږ ټول تر اوسه نه پوهېدو د ناپوهۍ له امله مو خلک هم منع کړي دي، چې په امام پسې د ((لَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) نه اخوا لمونځ مه وایي؛ نو د جهالت له امله، چې چا تر اوسه پورې په امام پسې تر ((لَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) پورې لمونځ لوستلی وي؛ نو هغه معاف دی او اوس که څوک ناپوه وي هغه هم معاف دی.

درېم

هغه کس، چې تر ((وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) پورې لمونځ وايي او دا مسئله ورورسېده، چې په امام پسې فاتحه لوستل پکار دي، پر دې اړه حديث راغلي دي او هغه بيا هم بې باکي وکړه او هماغه خپله طريقه يې راتينگه کړې وه، چې پلار او نیکه څه ور ښوولې وه او پر دې مسئله پروانه کوي، داسې هم نه وايي، چې دا حديث نه منم؛ خو بې پروا دی؛ نو داسې انسان په لويه خطره کې ښکېل دی او داسې نه وايو، چې دا لمونځ يې فاسد شه؛ خو په غټ خطر کې پروت دی، ځکه چې په نبوي سنت يې له سره غوږ ونه گراوه دا خو د بل چا کار دی، چې سړي ته دې ديني خبرې بيان شي او داپرې له سره غوږ نه گروي. دا ډېره د سخت زړتوب او د زړه د مړ کېدو خبره ده، دا د بل چا کار دی؛ نو دا سړی فاسق دی او ددې وېره شته، چې الله يې دغه لمونځ قبول نه کړي.

څلورم

هغه کس، چې ښه صحيح حديث ورورسېدل او ښه پرې پوه شه، ترمذی، بخاری ابوداود ټول يې وکتل؛ نو دا لایه ضد کې راغی، چې زموږ د امام صاحب مذهب دا دی او فاتحه دې نه وایم او مناظره پرې کوم او ددې مقابله کوم؛ نو ددې سړي د لمانځه غم مه کوه د ده د ايمان غم وکړی، چې دا کافر شوی دی که نه قرآن داسې وايي

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ

ژباړه:

ستایه رب مې دې قسم وي که داخلک تر هغې مؤمنان وي چې ستا پرېکړه (فیصله) ونه مني

دا وایي ښه حدیث شته؛ خو زه دا نشم منلای، ځکه چې

مارا قول ابو حنیفہ کافی است مارا قال قال بخاریست.

زما لپاره دامام ابو حنیفہ قول بس دی او «قال قال» مې پکار نه دي. دا کافر دی مسلمان نه دی او داسې مقلد کافر وي ټول مقلدین کافرنه دي. په دوی کې معذور هم شته، ښه او دینداره خلک هم پکې شته؛ خو هغه څوک چې له نبوي سنتو سره ضد کوي د هغه دایمان غم وکړه او ورته ووايه، چې په الله ایمان راوړه، ځکه داسې کس له دین څخه وتلی دی او قاعده د دین په هره مسئله کې کارېږي، یانې یو څوک به یا د اجتهاد له امله تېروتنی وي؛ نو دا گنهنکار نه دی، یابه دناپوهی له امله وي؛ نو داهم نه گنهنکارېږي او که دې باکی له امله یې پرېږدي؛ نو دا کس فاسق دی او که دضدله امله یې پرېږدي؛ نو دا کافر دی.

نولسمه مسئله. په فاتحه لوستلو کې سنت طریقه

په لمانځه کې دفاتحه سورة د لوستو سنت طریقه داده، چې پر هر آیت باندې وقف وشي، لکه الحمد لله رب العلمین (وقف وکړه)، الرحمن الرحیم (وقف وکړه)، ملک يوم الدين (وقف وکړه)، که څه هم په پرلپسې ډول یانې پر یوه ساه باندې د فاتحه لوستل روا دي؛ خو د سنت مطابق نه دي، د نبی ﷺ طریقه دا وه، چې پر هر آیت باندې به یې وقف کاوه او د قراءت په باب دهغه طریقه دا وه، چې مد به یې راښکته (کان یمد) په قرائت کې به هغه مدونه کول او په احادیثو کې د مد اصطلاح دې ته وایي، چې د (واو، الف، یا، حروف علت، چې کله راشي دې لره زور ورکړې یانې لږ اوږدوالی ورکړې، لکه الحمد لله رب العلمین — او ژر ژر به یې نه لولي، ځکه ژر ژر لوستل یې ناسم دي

هر ایت باندې وقف کول، او قرائت کې مذکول، او د خپل وس مطابق بې تکلفه اواز خوږول.

«زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ، فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا»

المستدرک على الصحيحين للحاكم (۱/ ۷۶۸)

ژباړه:

قرآن پر خپلو غږونو ښکلی کړی، ځکه خوږ غږ لاسې دقران ښکلا

زیاتوي

یاني سست قران به نه وایې دادسست طریقه ده چې لنډ او زرقرائت وایي قرائت هله خوند کوي چې زړه ژوندی وي دزړه دژوند ښه داده چې قران په شوق سره وایي به مزه باندې وایي خوند ترې اخلي اوزړه چې کله مروي نوبیاخانه پوري کوي صرف ی ډېر امامان به تاسېگوري چې لمونځ کوي رکعت پوره کوي فقط چې یوڅه قرائت ووايي اورکعت پوره شي داغم ورسره نه وي چې له لمانځه څخه خوند اخستل پکار دي الله رضا کول پدې پکار دي دهغه پرې ادب پکار دی موږ به بل چار ددخپل ځان لپاره کووچېموږ لره توجه پکار ده زړه کې ژوند پیدا کول ضروري دي زړه ژوندی کړه داسې قران وایه چې دلالت کوي ستاد زړه په ژوند باندې بې تکلفه شوق سره وایه ولوکه کله دې زړه هم نه کیده الله درلره شوق پیدا کوي قران په شوق اوجذبې سره لوستل پکار دي

براء بن عازب وایي

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ: وَاللَّيْلِ وَالزَّيْتُونِ فِي الْعِشَاءِ، وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ أَوْ قِرَاءَةً

صحيح البخاري (۱/ ۱۵۳)

ژباړه

«ما له نبي څخه واورېدل د ماخوستن په لمانځه کې يې (اليتين. والزيتون، سورة لوسته، ما له نبي پرته د بل چا دومره خوږ غږ نه و اورېدلی»

شلمه مسئله. په خفيه لمونځونو کې د مقتدي لپاره د فاتحي نه علاوه د نورقرات کولو حکم

د مقتدي لپاره امام پسې په جهري لمونځونو کې له فاتحي نه پرته بل سورت ويل نه دي جائز، بلکې مقتدي به په جهري لمونځ کې امام پسې صرف سورت فاتحه وايي او کله، چې امام په قلاړه قرأت کوي يابه جهرسره قرأت کوي، ليکن مقتدي دامام نه لري وي اودامام اواز نه اوري؛ نوپه دې دواړو صورتونو کې د مقتدي لپاره د سورت فاتحي نه پرته بل يوسورت ويل غوره دي.

پر دې خبره دليل دادی

۱: عن علي ابن ابی طالب انه كان يامرو يجب ان يقرأ خلف الامام في الظهر والعصر بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب.

اخرجه الدارقطني: ۳۲۳/۱، وقال اسناده صحيح واخرجه البخاري ونحوه في كتاب القراءة للبيهقي ص: ۹۳، رقم: ۱۹۶، ۱۹۵،

ژباړه:

له علي بن ابی طالب څخه روايت دی، چې ده به د ماسپښين اومازديگرکي په لومړنور کعتونو کې امام پسې فاتحه او يوسورت لوستل خوښول او امر به يې هم پرې کاوه اوپه وروستونو کې صرف سورت فاتحه همداراز له په يوبل روايت کې ترې نقل دي، چې فرمايلي يې دي

اذالم يجهر الامام في الصلاة فاقرا بام الكتاب وسورة في الاولين من الظهر والعصر، وفي الاخرين من الظهر والعصر وفي الاخرة من المغرب وفي الاخرين من العشاء

(اخرجه الدارقطني: ۳۲۴/۱، وهذا اسناد صحيح)

ژباړه

کله، چې امام په جهر قرأته نه کوي؛ نو ته د ماسپښين او مازديگر په لومړنيو دوه رکعتونو کې فاتحه او يوسورت وايه، همدغه شان په روستني رکعت د مابنام او په روستنيو دوه رکعتونو د ماسخوتن کې «سورت فاتحه او يوبل سورت وايه،

۲: عن جابر بن عبدالله (رضي الله عنه-قال: كنا نقرأ في الظهر والعصر خلف الامام في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب رواه ابن ماجه: ۱۴۰/۱، رقم: ۸۴۳، كما في الارواء: ۲۸۸/۲، رقم: ۵۰۶، وصفة الصلاة للالباني ص (۱۰۰) وصححه الشيخ في صحيح ابن ماجه والارواء

ژباړه

له جابر څخه روايت دی، چې موږ به په ماسپښين او مازديگر په لومړنيو رکعتونو کې فاتحه او يوسورت لوسته اوپه وروستنيو کې به مو فاتحه لوستله

۳: عن عمر بن ابی سحيم قال: كان عبدالله بن مغفل المزني صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا ان نقرأ خلف الامام في الظهر والعصر في الركعتين الاوليين بفاتحة الكتاب وسورة وفي الاخرين بفاتحة الكتاب

اخرجه البيهقي في كتاب القراءة خلف الامام ص: ۱۰۲، رقم: ۲۳۵، والبخاري

في جزء القراءة ص: ۳۵، رقم: ۶۱.

ژباړه:

له عمر بن ابی سحیم څخه روایت دی، چې عبدالله بن مغفل د نبي عليه السلام ملګري، به موږ ته را ښودل، چې په ماسپښین او مازدیګر کې په امام پسرې په لومړنیو رکعتونو کې سورت فاتحه او یو سورت ووايو او په وروستنیو کې صرف سورت فاتحه ولولو.

۴: عن ثابت عن انس قال: كان يامرنا بالقراءة خلف الامام قال: وكنت اقوم الي جنب انس فيقرأ بفاتحة الكتاب وسورة من المفصل ويسمعنا قرائته لنا خذ عنه (كتاب القراءة) ص (۱۰۱) رقم: ۲۳۱،

ژباړه:

ثابت له انس څخه روایت کوي، چې موږ ته به یې په فاتحه خلف الامام باندې امر کاوه، ثابت وایي: زه به د انس خوا ته ودرېدم نو هغه به فاتحه او یو سورت د مفصلاتو نه لوسته او موږ ته به یې را اورولو، چې موږ یې ترې یاد کړو.

۵: عن عبادة بن صامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا صلاة لمن لم يقرأ بام القرآن وفي رواية فصاعدا - رواه مسلم: ۱/۱۶۹،

و في رواية فما زاد كما رواه البيهقي: ۵۹/۲، صفة صلاة النبي للالباني ص: ۷۳،

ژباړه:

له عبادة بن صامت څخه روایت دی، چې نبي عليه السلام فرمایلي دي: د هغه چا لمونځ نه کېږي، چې سورت فاتحه اوله دې نه زیات ونه وایي.

فصاعدا لفظ ته ځیني علماء شاذ وایي، چې دامتکلم فيه دی خوراج داده، چې داصحیح روایت دی: خوفصاعدا لته صرف دجواز لپاره دی، لکه ددې تفصیل په المراتع دمبارکفوري، درس ترمذی اوداسې نورو کې کتلای شی.

ددې ذکر شویوروايتونونه: ځویوه دامسئله معلومه شوه. چې مقتدي لپاره په امام پسرې دسورت فاتحې لوستلوسره سره یوبل سورت ویل مستحب دي بله مسئله ترې نه داهم ثابته شوه، چې سورت فاتحه لوستل منسوخ نه دې لکه څنګه، چې ځیني خلکویولنډه شان ځواب زده کړی دی، چې کله د ده له مذهب یارایې خلاف یوحديث راشي نوسمدست وایي دامنسوخ دی نودلته څه ناسخ نشته، بل دا چې عمر بن ابی سحیم دغه شان ثابت وغیره تابعین دي او دوی ته عبدالله بن مغفل دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفات څخه وروسته وښودله ثابت له انس نه فاتحه خلف الامام سره دسورت نه اورېدلې ده،

د لاپر تفصیل لپاره فتاوی الدین الخالص ۱۸۲۸۴، وګوره هذا و بالله تعالی التوفیق

یوویشتمه مسئله: تر ((وَلَا الضَّالِّينَ)) وروسته امین ویل او د هغې

اړوند مسئلې

تر ((وَلَا الضَّالِّينَ)) وروسته امین ویل پکار دي او په امین ویلو کې قاعده داده که پټ لمونځ وه په پټه به یې وایي، که جهري لمونځ و: نو جهري به کوي، ځکه امین د فاتحې تابع دی، که فاتحه په جهري وه دابه هم په جهري وي او که فاتحه په پټه وه دابه هم په پټه وي او دا هسې کمزورې مسئلې دي، چې ځینې خلک وایي امین دعا ده او دعا په پټه ویل پکار دي دا:

خوقیاس دی دالله نبی ته رجوع وکړه، چې هغه څنگه کړي دي، هغه امین په جهر کړی دی، بل دا، چې دا فاتحه گڼي دعانه ده؟ دې ته سورة الدعایانې (د دعا سورة) وایي؛ نو بیا هغه څنگه په جهر وایي. دا چې هغه په جهر وایي؛ نو دې یوتکي څه گناه کړې ده، چې دا پټ وایي او د جهر خلاف یې کوي؟ دا ډېره کمزوري خبره ده چې ځینې خلک یې کوي او کېدای شي، چې هغوی ته دا حدیث نه وي رسېدلی، چې له دې امله هغوی د الله ﷻ په وړاندې معذوري (ان شاء الله) خو که څوک سره له علمه د دې سنت خلاف کوي؛ نو هغه به معذور نه وي، ځکه موږ ته دامسئله رارسېدلې ده.

که څه هم ځیني کسان د ښکاره (په جهر) د امین ویلو ډېر مخالفت کوي او په پټه باندې دامین ویلو په باره کې څه فتوی هم راوړي، چې ځیني دلیلونه یې دادي،

۱: ادعوا ربکم تضرعاً وخفیة

۲: واذکر ربک فی نفسک تضرعاً وخفیة ودون الجهر من القول

۳: قال قداجیبت دعوتکما وقال عطا امین دعاء (بخاری: ۱۰۷/۱)

۴: عن علقمة بن وائل عن ابیه ان النبی صلی الله علیه وسلم قرا غیر المغضوب علیهم ولا الضالین فقال امین وخفض بها صوته رواه الترمذی: ۵۸۱/۱، والبیهقي: ۵۷/۲.

۵: عن ابی وائل قال: کان عمرو علی لا یجهران بسم الله الرحمن الرحیم ولا بالتعوذ ولا بالتأمین رواه الطحاوي: ۱۵۰/۱، وابن جریر

۶: رویناعن عبدالرحمن بن ابی لیلی ان عمر بن الخطاب قال: یخفی الامام اربعاً: التعوذ، و بسم الله الرحمن الرحیم، و آمین، و ربنا لک الحمد. المحلی لابن

حزم

۷: عن علقمة والاسود عن ابن مسعود قال: یخفی الامام ثلاثاً: بسم الله الرحمن الرحیم، و آمین، المحلی لابن حزم: ۲۰۶/۲.

۸: عن الحسن ان سمرة بن جندب وعمران بن حصین تذاکرافحدث سمرة بن جندب انه حفظ عن رسول الله صلی الله علیه وسلم سکتین سکتۃ اذا کبر وسکتۃ اذا فرغ من قراءة غیر المغضوب علیهم ولا الضالین فحفظ سمرة وانکر علیه عمران بن حصین، فکتبانی ذالک البابی بن کعب وکان فی کتابه الیهما و فی رده علیهما ان سمرة قد حفظ راوه ابوداود: ۱۲۰/۱، والترمذی: ۵۹/۱.

خواب

د امین په اړه؛ خو علماوو مستقل کتابونه لیکلي دي، چې دهغې کتل پکار دي؛ خو زه دلته د پورتنیو هغو دلیلونولنډه تجزیه ذکر کوم، چې د پټ امین ویلو په لړ کې ذکر شوي دي.

اجملاً په دې خبره ځان پوهه کړئ، چې په هیڅ صحیح حدیث کې دانسته، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم امین په پټه ویلی وي اونه یې دا ویلي دي، چې امین په پټه باندې وایي اونه له یوصحابي نه په صحیح سند سره د اثبات دي، چې هغه امین په پټه باندې ویلی وي لکه علامه عبدالرحمن مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۰۹/۱) کې لیکي.

ولم یثبت عن احد من الصحابة الاسرار بالتأمین بالسند الصحیح، ولم یثبت عن احد الانکار علی من جهر بالتأمین ثبارة.

له هیڅ یوصحابي څخه په صحیح سند سره په پټه امین نه دی نقل اونه

دوائل بن حجر دامين بالجهردي روايت ته گڼو محدثينو صحيح ويلي دي، لکه دهغوی نومونه دادي.

[۱] امام بخاری، [۲] امام ابو زرعة رازي دې دواړو ويلي دي، چې دآمين په زوره ويلو داحديث دشعبه له حديث نه کوم، چې دامين پتوويلوباره کې راغلی دی ډېر صحيح دی (ترمذی ۸۵۸۱)، [۳] امام ترمذی وايي دا حديث حسن دی (ترمذی ۵۷۸۱)، [۴] حافظ ابن حجر فرمايي ددې حديث سند صحيح دی (التلخيص الحبير ۲۳۲۸)، [۵] محدث العصر علامه الباني دې حديث ته صحيح ويلي دي، صحيح الترمذی، صحيح ابی داوود، مشکوة المصابيح، صحيح ابن ماجة، سلسلة الاحاديث الصحيحة رقم ۴۶۵، صفة صلاة النبي صلى الله عليه وسلم، للاباني، ص ۱۰۱.

[۶] علامه عبيدالله رحمانی فرمايي: داحديث صحيح دی، مرعاة المفاتيح: ۱۱۹۸۳، [۷] شيخ عبدالحق محدث دهلوی کما فی تحفة الاحوذی ۲۰۹۱۱، [۸] علامه عبدالحی لکهنوی التعليق الممجد ص ۱۰۱، [۹] علامه مبارکفوري تحفة الاحوذی ۲۰۹۱۱، اباکار المنن ص ۱۷۹، [۱۰] فتاوی الدين الخالص ۱۵۲۸۴، [۱۱] شيخ شعيب الارناؤوط: د صحيح ابن حبان په تحقيق ۱۰۹۱۵، کې ليکي اسناده قوي دغه شان ددې نه علاوه نورو بې شمېره محدثينو دې حديث د وائل بن حجر ته صحيح ويلي دي.

۲: دويم دليل

عن ابي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا امن الامام فامنوا، فانه من وافق تامينه تامين الملائكة غفرله ماتقدم من ذنبه

ترې په ښکاره ويلو بديول نقل دي،

موږ اول هغه دليلونه ذکر کوو، چې امين بالجهر لپاره دليل وي، او وروسته به دهغه دليلونو حال او درجه بيان کړو، چې دامين بالاخفاء لپاره دليل وي.

په جهر د امين ويلو دليلونه

اول دليل

عن سلمة بن كهيل عن حجرين عن عنبس عن وائل -رضي الله عنه- قال: كان رسول الله اذا قلا ولا الضالين قال: امين ورفع بها صوته وفي لفظ: ومد بها صوته وفي رواية فجهر بآمين وفي رواية فسمعناها.

رواه الترمذی: ۵۸۱۱، وابوداود: ۱۳۴۱، رقم: ۹۳۲، وابن ماجة: ۱۴۲۱، رقم: ۶۹۶، واحمد: ۲۰۵۱۲، والدارقطني: ۳۳۴۱، والبيهقي: ۵۷۱۲، والبخاري في جزء القراءة ص: ۲۳۵، ۲۳۴، وابن عبد البر في التمهيد: ۱۴۱۷، وابن ابي شيبه ۴۴۵۱۲، والبغوي: ۵۸۶، ژباړه:

سلمة بن كهيل دحجرين عن عنبس په واسطه له وائل نه روايت کوي، چې نبي عليه السلام به كله ولا الضالين وويلو نو آمين به يې ويلو او اوازيه يې پرې اوچتوه، بل روايت کې دي، چې اوازيه يې پرې راښکته، بل روايت کې دې، چې پرامين باندې يې جهرو کړه، بل روايت کې دې، چې موږ واورېده، دا صحيح حديث دی او په دې خبره دليل دی، چې امين په زوره ويل پکار دي.

او د وائل بن حجر نه، چې په پټه باندې امين ويلو کوم روايت راغلی دی نو هغه ضعيف دی، لکه ددې تحقيق به ان شاء الله روستوراشي.

(اخرجه البخاري: ١٠٨/١، ومسلم: ١٧٦/١، والترمذي: ٣٠/١، رقم: ٢٥٠، والنسائي: ١٤٧/١، رقم: ٩٢٧، وابن ماجة رقم: ٨٥١، ومالك: ٦٩/١، واحمد: ٤٥٩/٢)

ژباړه:

له ابوهريرة څخه روايت دی، چې نبي عليه السلام فرمايلي دي کله، چې امام امين ووايي نوتاسې هم امين ووايي، ځکه دچامين، چې دملانکودامين سره يوځای شو؛ نومخکني گناهونه به يې وبښل شي، دا حديث پردي دليل دی، چې امين په جهرسره دی، ځکه که چيرته دامام جهربه امين سره نه وي؛ نومقتدي به دامام امين څنگه واورې او هغه سره به امين څنگه موافقت وکړي، او که امام په پته امين ووايي؛ نومقتدي به څنگه دهغه سره امين ووايي؟

اودې حديث باندې امام بخاري، نسائي، ابن ماجة او نورو گڼو محدثينو په امين بالجهر سره دليل نيولی دی، صحيح ابن ماجة ٢٨٢١ لکه علامه سندي حنفي دنسائي او ابن ماجة په حاشيه ليکي:

اخدمته المصنف الجهر عند تامينه اذ لو اسر الامام بآمين لما علم القوم بتامين الامام فلا يحسن الامراياهم بالتامين عند تامينه وهذا استنباط دقيق، مرجعه ما جاء من التصريح بالجهر وهذا هو الظاهر المتبادر، اه

حاشية السندی: ١٤٧/١، علی النسائي والمرعاة للعلامه المباركفوري: ١١٩/١

ژباړه:

له دې حديث نه مصنف په جهرامين ويلو باندې دليل نيولی دی، ځکه که امام په پته امين ووايي نو قوم دهغه پرامين نه پوهېږي؛ نو بيا مقتديانوته دا امر (چې دايمان امين پسې امين وایي) مناسب نه دی، اودا ډېر باريک

استنباط دی، چې مرجع يې هغه تصريح ده، چې په امين بالجهر باندې راغلي ده، او همداله دې لفظ نه په ډاگه معلومېږي.

علامه خطابي په معالم السنن: ٢٢٣١، کې ليکي

وفيه دليل على ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يجهر بامين ولولا جهره به لم يكن لمن يتحري متابعه في التامين على سبيل المداركة طريق الى معرفته، فدل انه كان يجهر به جهرا يسمعه من ورائه

ژباړه:

دا حديث پردي مسئله دليل دی، چې نبي عليه السلام به امين په زوره ويلو او که دانه وی نو کومو خلکو، چې پسې اقتدا کوله دهغه امين ويل به يې نه پېژندلای؛ دا حديث دا لارښوونه کوي، چې نبي عليه السلام به امين په زوره ويلو او وروسته خلکو به اورېدلو،

حافظ ابن القيم په اعلام الموقعين (٣٥٧١٢) کې فرمايي:

ولولا جهر بالتامين لما امكن المأموم ان يؤمن معه ويوافقه في التامين.

که امين په زوره ويل نه وي نومقتدي نه شي کولای، چې دامام سره يوځای امين وکړي.

علامه عبدالرؤف مناوي فرمايي:

وفيه نذب التامين للامام خلافاً لمالك ورفع صوته به اذ لولم يجهر لما علم تامينه المأموم.

په دې کې دامين ويلو مستحب والی دامام لپاره ذکر دی صرف امام مالک خلاف کړی دی، او په زوره ويل يې هم ذکر دي، ځکه که جهرنه وي نومقتدي دامام په امين نه پوهېږي

دا ټول قولونه د علماوو موځکه ذکر کړل، چې څوک ونه وایي، چې دلته

جهر نشسته.

٢ دريم دليل

عن ابي هريرة قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم: اذا فرغ من قراءة ام القرآن رفع صوته وقال امين.

اخرجه الدارقطني: ٣٢٩/١، رقم: ١٢٥٩، وقال: هذا اسناد حسن، والحاكم: ٢٢٣/١، وقال: صحيح على شرط الشيخين، ولم يخرجاه بهذا اللفظ، وصححه الذهبي في تلخيصه ايضا ومثله في ابي داود: ١٣٥/١، رقم: ٩٣٤، وابن ماجه رقم: ٨٥٣، وابن حبان: ١٤٧/٣، وابن خزيمة: ٤٩٩/١، ٢٨٧، والبخاري: ١٠٨/١. ژباړه

له ابوهريرة څخه روايت دی، چې نبي عليه السلام به کله دسورت فاتحې له لوستلو څخه وزگار شه: نو اواز به يې اوچت کړه او امين به يې وويلو.

٤ څلورم دليل

وعن عائشة-رضي الله عنها-انهم (اليهود) لا يحسدوننا على شيء كما يحسدوننا على يوم الجمعة التي هدا الله وضلوا عنها وعلى القبلة التي هدا الله لها وضلوا عنها وعلى قولنا خلف الامام امين.

اخرجه احمد: ١٣٥/٦، ١٣٤، مصباح الزجاجه: ٢٩٧/١، وابن ماجه: ٨٥٦، وابن خزيمة: ٢٨٨/١، رقم: ٥٧٤، والبيهقي: ٥٦/٢، وفي مجمع الزوائد للهيتمي: ١٥/٢، والبخاري في التاريخ الكبير: ٢٢/١، والادب المفرد: ٩٩١، كنز العمال: ٩٧/٤، رقم: ٢٠٣٥، والطبراني في الاوسط والمنذري في الترغيب: ١٩٢/١، وصفة صلاة النبي للالباني: ١٠٢، وصححه في صحيح ابن ماجه وصفة صلاة النبي والصحيحة: ٦٩١،

ومثله عن ابن عباس ومعاذ و انس و ابي هريرة رضي الله تعالى عنهم اجمعين، ژباړه

له عائشې څخه روايت دی، چې يهود موږ سره په په هيڅ شي دومره کينه نه کوي، لکه چې د جمعې په ورځ او په قبله کوم، چې موږ ته الله را کړي او هغوی يې ترې بې برخې کړي دي او په امام پسې امين ويلو باندې چې يې راسره کوي.

دا حديث ښکاره دليل دی، پر دې خبره. چې په لمانځه کې امين په زوره ويل سنت طريقه ده، ځکه که امين په زوره سره ونه ويلای شي او يهوديان يې وانه اوري: نو هغوی به بيا موږ مسلمانانو سره په امين ويلو باندې څنگه کينه کوي، بلکې له دې نه هم صريح روايت حافظ ابن حجر په خپل کتاب المطالب العالیه: ١٢٣٨١، کې ذکر کړي دي، چې

ان يهوديا مرباهل مسجدهم يقولون آمين قال اليهودي والذي علمكم امين انکم لعلی حق.

ژباړه

يو يهودي په يوجومات والا باندې ورغلی، چې امين يې ويلو يهودی وويله زما دې په هغه ذات قسم وي، چې تاسوته يې امين درښودلی تاسو به حق ياستی.

فائده: حافظ ابن عبدالبر ليکلي دي، چې امام احمد بن حنبل به له هغه چا څخه ډېر خفه کېده، چې امين بالجهر به يې بدگنېږلو، اودابه يې ويل، چې درسول الله صلى الله عليه وسلم فرمان دی، چې يهوديان تاسو سره په بله هيڅ شي دومره ډېره کينه نه کوي، چې څومره درسره په امين ويلو کوي.

تمهيد د ابن عبدالبر: ١٥١٧، والقول المقبول في شرح وتعليق صلاة الرسول

ص: ۳۶۶، لای عبدالسلام عبدالرؤوف.

غرض دا، چې دیهودیانوصفت دادی، چې په امین بالجهر باندې غصه کېږي او خفه کېږي: نو څوک چې پردې خفه کېږي په هغه کې د یهودیانو صفت دی. او دا حدیث بالکل صحیح دی، امام البانی په صحیح ابن ماجة: ۱۴۲۱۱، رقم: ۲۹۷، تعلیق الترغیب والترهیب ۹۷۸۱۱، او په صحیحه: ۲۹۱، کې یې صحیح کړی دی، امام بویصري فرمایي چې دا صحیح حدیث دی.

۵ پنځم دلیل

عن عطاء قال امن ابن الزبير ومن ورائه حتى ان للمسجد للجة

ثباره

له عطاء څخه نقل ده، چې ابن الزبير او د هغه مقتديانو امین وويلو نو جومات داسې انگازي وکړي،

دا حدیث امام بخاري په خپل صحیح کې تعلیق راوړی دی، دغه شان مسند شافعي ۲۱۲، ۱۵، البيهقي ۵۹۱۲، عبدالرزاق ۹۷۱۲، ۹۲، ابن منذر ۱۳۲۱۳، محلی ابن حزم ۲۴۶۱۳، ابن ابی شيبه: ۱۸۸۱۲، دررالتاج ومثله عن عكرمة التابعي مصنف ابن ابی شيبه ۱۸۷۱۲.

۶ شپږم دلیل

و عن عطاء بن ابي رباح قال: ادركت مائتين من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم في هذا المسجد-المسجد الحرام- اذا قال الامام ولا الضالين رفعوا اصواتهم بآمين.

رواه البيهقي: ۵۹۱۲، وابن حبان في الثقات: ۲۶۵۱۶، المرعاة: ۱۲۰۱۳،

ثباره

عطاء بن ابي رباح وايي: ما دوه سوه ۲۰۰ صحابه په مسجد حرام کې ليدلي دي، چې كله به امام ولا الضالين وويلو نو هغوی به امين ويلو او اوازونه به يې پرې اوچتول

امام عطاء د امام ابوحنيفة استاذ دی امام ابوحنيفة د ده په اړه داسې وينا کړې ده: ما رايت مثله، ما دده په شان بل څوک نه دی ليدلی (ميزان الاعتدال: ۷۰۱۳، رقم: ۵۲۴۰)

فائده: د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه له دغه دورڅخه تر اوسه پورې مسجد حرام او مسجد نبوي په امين بالجهر باندې کړنګېږي د حاجيانو نه پوښتنه وکړي: نو چې مسجد حرام او مسجد نبوي د (۱۴۰۰) کالو نه را په دېخوا په امين بالجهر ويلو باندې کړنګېږي نو بيا د احنافو مسجدونه ولي د امين ددې خوږ اواز څخه چپ او خاموش دي؟ زما محترمو مسلمانانو ورونو!

دا سنت ژوندي کړئ او د خپلو جوماتونو نه د حرمينو شريفينو په شان مسجدونه جوړ کړئ صلاة الرسول (۲۱۰)، للسيالكوتي

دويمه فائده: له دې څخه دا هم معلومه شوه، چې امين په زوره ويل منسوخ نه دي او ابن زبير، چې په مسجد حرام کې امين په زوره ويلو: نو دا د رسول الله صلى الله عليه وسلم له وفات څخه وروسته يې ويلي دي، ځکه عطاء بن ابي رباح تابعي دی، او هغه امين په جهر سره اورېدلو: نو يا د رسول الله له وفات څخه وروسته هم څوک حکم شرعي منسوخ کولای شي؟

په امين بالجهر ويلو باندې د صحابه کرامو اجماع ده

علامه مبارکفوري په تحفة الاحوذی (۲۰۹۱۱) کې ليکي:

ولم يثبت من احد من الصحابة الاسرار بالتامين بالسند الصحيح ولم

يثبت عن احد منهم الانكار على من جهر بالتامين. فقد ثبت اجماع الصحابة -رضي الله عنهم- على الجهر بالتامين على طريق الحنفية فانهم قالوا: ان ابن الزبير افتى في زنجي وقع في بئر زمزم ينزح مائه وذاك بمحض من الصحابة ولم ينكر عليه احد فكان اجماعا فكذا لك يقال: ان ابن الزبير اجماعا في المسجد بمحضر من الصحابة ولم ينكر عليه احد بل وافته وجهروا معه بآمين حتى كان للمسجد للجنة فكان اجماع الصحابة على الجهر بالتامين

ثبارة

له هيخ يوصحابي خخه په پته امين په صحيح سند سره نه دی نقل اونه له دوی خخه په امين ويلوڅه بدو يل نقل دي، بلکې پر جهر آمين دا حنا فو پر طريقه باندي اجماع نقل ده. ځکه هغوی وايي ابن زبير ديو سري باره کي چې په کوهي کي ولېدلی وه ويلي وو، چې ټولي اوبه به ترې ويستلی شي او نور ووصحابه وويرې بدنه دي ويلي: نو دا اجماع شوه: نو دلته هم ابن زبير په امين باندي جهر کړی او هيچا پرې بدنه دي ويلي، بلکې فتوی يې ورکړي او دهغه سره يې پرې جهر هم کړی دی، دومره قدرې، چې جومات کړنگاو کړه نو دا په زوره امين ويلو د صحابه وواجماع شوه.

د امين بالجهر په اړه د علماوو قولونه:

١. علامه عبدالحی لکهنوي فرمايي

والانصاف ان الجهر قوی من حيث الدليل.

انصاف خبره داده، چې جهرد دليل په اعتبار سره ډېر قوي دی

سعايه شرح شرح الوقايه (١٣٢١)، کي فرمايي

لقد طفا ناسيننا بهذا البيت طرا اجمعين فوجدنا بعد التامل والامعان ان القول بالجهر بآمين هو الاصح لكونه مطابقا لما روى عن سيد بني عدنان ورواية الخفض

عنه ضعيف لا توازي روايات الجهر وای ضرورة داعية الحمل روايات الجهر على بعض الاحيان او الجهر للتعليم مع عدم ورود شي من ذلك في رواية والقول بانه كان في ابتداء الامراض لان الحاكم قد صححه من رواية وائل بن حجر رضي الله عنه وهو انما سلم في او اخر الامر كما ذكره ابن حجر في فتح الباري ثبارة

موږ ټول وگرځېدونوله ډېر ژور سوچ نه وروسته موږ او موږنډله، چې امين په زوره ويل ډېر سم دي، ځکه داله نبي عليه السلام خخه صحيح ثابت دي، او د په قلاړه ويلو حديث ضعيف دی، د جهر امين ويلو سره نه شي برابرېدای، او څه لامل دی، چې د جهر حديثونه يا په ځينې وختونو باندي او يا په تعليم باندي حمل کړو سره له دې، چې په دې کي هيخ شي نه دی راغلی، او دا خبره کول، چې دا په اول د اسلام کي وو ډېر کمزوری دی، ځکه حاکم دغه حديث د وائل په روايت صحيح کړی دی، او وائل خو په اخر وخت کي اسلام راوړی دی، لکه دا خبره ابن حجر په فتح الباري کي کړي ده

او کوم اثر، چې د ابراهيم نخعي وغيره نه ذکر کولی شي د پت امين ويلو په اړه نو دا هم د جهر امين ويلو روايتونو سره مقابله نه شي کولای

١. امين بالجهر لمولانا محمد يحيى گوندلوي ١٧٤

٢. شاه اسمعيل شهيد په خپل کتاب تنوير العينين ص ٧١، کي ليکي

ان الجهر بالتامين أولى من خفضه

ثبارة

په زوره امين ويل د پت ويلو نه غوره دي

٣. شيخ عبدالحق محدث دهلوي په اشعة اللمعات شرح مشکوة کي

د باره آيين بآبجراحيث اکثر واضح اده است:

د بښکاره امين ويلويه اړه حديثونه ډېر او صحيح دي

همدغه راز نوموړي په مدارج النبوة (۴۰۱۱۱) کې ليکي:

و در افتاح امين نيکفت در نماز جري به جرود سري بخفيه و مقتديان بموافقت امين کشته و در جبر تامين

در نماز جبر احاديث واقع شوه.

د فاتحې په پای کې به امين په جهري لمونځونو کې په جهراو په سري کې په پته ويل کېږي او مقتديان به دامام سره امين لولي او په دې کې حديثونه هم راغلي دي. «مدارج النبوة مترجم اردو: ۵۹۲۱۱»

۴: مولانا محمد احمد حنفي د ترمذي په فارسي شرح کې څلور واړه مذهبونه بيانوي ليکي:

د امين بالجهر روايتونه ډېر او صحيح دي

(ابکار المنن: ۱۱۹، امين بالجهر للشيخ محمد يحيى مگ وندلوي: ۱۷۴).

۵: علامه ابن الهمام حنفي د هدايه په شرح فتح القدير کې ليکي:

وَلَوْ كَانَ إِلَيَّ فِي هَذَا شَيْءٌ لَوَقَّفتُ بِأَنَّ رِوَايَةَ الْحَفْضِ يُرَادُ بِهَا عَدَمُ الْقَرَعِ الْعَنِيفِ، وَرِوَايَةَ الْجَهْرِ بِمَعْنَى قَوْلِهَا فِي زَبْرِ الصَّوْتِ وَذِيلِهِ يَدُلُّ عَلَى هَذَا مَا فِي ابْنِ مَاجَهَ «كَانَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - إِذَا تَلَا {غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ} [الفاتحة: ۷] قَالَ آمِينَ حَتَّى يُسْمِعَ مَنْ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ فَيَرْتَجُّ بِهَا الْمَسْجِدَ»

فتح القدير للكمال ابن الهمام (۱/ ۲۹۵).

که په دې مسئله کې زماڅه اختياړوی نومابه داسې ويلي وی چې دپه قلاړه ويلوله روايت نه ډېر په تېزه نه ويل مراد دي، اود جهرله روايت څخه اواز او چټول خونرم ويل مراد دي او پر دې خبره باندې دابن ماجة روايت دليل دی، چې نبي عليه السلام به کله ولا الضالين وويلو: نو داسې امين به يې ويلو، چې لومړي صف والا به اورېده نو جومات به دامين ويلوله امله وکړنگېده. پيغمبر لمونځ (۲۰۴)

۶: پيران پيرشاه عبدالقادر جيلاني په خپل کتاب غنية الطالبين کې

ليکي

والجهر بالقراءة وآمين.

په سهار ماسپښين ماسخوتن په لمونځونو کې به قرائت او امين په

جهر سره ويلي شي.

۷: اشرف علي تهانوي په امداد الفتاوى کې ديوې پوښتنې په ځواب

کې ليکي:

پوښتنه:

امين بالجهر کهنه جائز هې يا نهې؟

په جهرا مين ويل جائز دي که نه دي؟

ځواب:

جائز هې جيسا که عدم رفع بهي جائز هې اور مرجح احد الشقين کا

تحقيق هې يا تقليد.

جائز دي، لکه څنگه چې په قلاړه ويل جائز دي او د يو لوري غوره کول

يا د تحقيق له امله وي يا د تقليد. امداد الفتاوى: ۱۴۸۱۱.

یانی، چہ خوک یہ پہ جھر وایی او کہ پہ پتہ؛ خود یوہ وجہی نہ پہ
یہ کوی، یا د تقلید لہ املہ لکہ حنفیان، او یا د تحقیق لہ املہ لکہ
اہلحدیث، پہغمبر لمونخ: ۲۰۲،

۸۔ علامہ صنعانی پہ سبل السلام: ۲۲۵۱۱، کہی

۹۔ شیخ الاسلام ابن القیمؒ پہ اعلام الموقعین: ۲۴۳۲، ۴۳۰، کہی پہ
امین بالجھر باندی دہر زیات دلیلونہ ذکر کری دی، جامع الفقہ لابن القیم:
۸۲، ۸۲۱۲

۱۰۔ فتاویٰ اللجنة الدائمة: ۴۲۴۸۲، ۴۲۰،

۱۱۔ فتاویٰ نذیریہ لسید نذیر حسین دہلوی: ۴۳۴۱۱،

۱۲۔ مغنی المحتاج للخطیب الشربینی الشافعی: ۲۷۴۱۱،

۱۴۔ د پہغمبر لمونخ: ۲۰۷، ۲۰۱، او نیل المرام شرح بلوغ المرام
۲۲۲۱۱

۱۵۔ امین بالجھر مسلک احناف کا مدلل جواب قرآن حدیث کی
روشنی میں محمدیحییٰ گوندلوی

۱۶۔ فتاویٰ الدین الخالص: ۱۵۲۱۴،

۱۷۔ صحیح البخاری: ۱۰۷۱۱، امام المحدثین امیر المؤمنین فی
الحدیث محمد بن اسمعیل

۱۸۔ آپ کی مسائل اور ان کا حل قرآن اور حدیث کی روشنی میں
۱۱۵۱۱

۱۹۔ السنن الكبرى: ۵۲۱۲،

۲۰۔ المغنی لابن قدامة: ۵۲۵۱۱،

۲۱۔ فتح الباری: ۲۰۸۱۲،

۲۲۔ فتاویٰ ثنائیہ: ۴۵۴۱۱،

۲۳۔ فقہ السنۃ: ۱۲۳۱۱،

۲۴۔ صفۃ صلاۃ النبی: ۱۰۲، سلسلۃ الاحادیث الصحیحۃ: ۸۱۱۲،

رقم: ۲۵۳۴، کلاهما للالبانی

۲۵۔ تنقیح تحقیق احادیث التعلیق: ۳۲۷۱۱، للمحافظ ابن

عبدالہادی

۲۶۔ احیاء علوم الدین للغزالی: ۲۷۵۱۱،

۲۷۔ نیل الاوطار للشوکانی: ۲۴۴۱۲،

۲۸۔ الانصاف فی معرفۃ الراجح من الخلاف لعلاء الدین المرداوی

۵۱۱۲

۲۹۔ الروضة الندیہ لصدیق حسن خان: ۱۰۱۱۱،

۳۰۔ القول المتین فی الجہر بالتامین للشیخ زبیر علی زئی

۳۱۔ تیسیر الرحمن لبيان القرآن للدكتور محمد لقمان السلفی: ۱۴۱۱،

۳۲۔ مرعاة المفاتیح للشیخ عبداللہ رحماني: ۱۱۹۱۳،

۳۳۔ تحفة الاحوذی شرح سنن الترمذی: ۲۰۹۱۱،

۳۴۔ فتاویٰ برکاتیہ للشیخ ابو البرکات احمد: ۴۲،

۳۵۔ صلاۃ الرسول لمولانا محمد صادق سیالکوٹی: ۲۰۷، ۲۱۳،

۳۶۔ تفسیر احسن الکلام للشیخ ابی زکریا عبدالسلام حفظہ اللہ

۳۲-۳۴۱۱

۳۷۔ بلوغ الامانی من اسرار الفتح الربانی لترتیب مسند الامام احمد بن

حبیل الشیبانی: ۲۰۵۱۳،

۳۸۔ ہدایۃ الصلاۃ للشیخ حبیب اللہ السلفی: ۸۱-۸۲،

۳۹۔ کتاب طرح التشریب فی شرح التقرب للعراقی: ۲۲۸۱۲، ۲۲۷،

۴۰۔ المجموع شرح المہذب: ۳۷۲۱۳-۳۷۳، او شرح د مسلم کی

امام نووي ليکي:

ويسن للامام والمنفرد الجهر بالتأمين وكذا للماموم على المذهب الصحيح

ژباړه: په صحيح مذهب کې امام او ځانله لمونځ کونکي لره امين په زوره ويل سنت دي.

په پټه د امين ويلو دليلونه او د هغې تجزيه

۱. د حنفيانو اول دليل

۱. قال الله تعالى

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [الأعراف: ۵۵]

خپل رب په عاجزۍ او په پټه رابلئ، ځکه الله تعالى تېرى کونکي نه خوښوي.

۲. وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ [الأعراف: ۲۰۵]

خپل رب سبا او بېگا دخان سره په عاجزۍ، په پټه پرته له اوچتې وينانه يادوه او د غافلانو نه مه کېږه.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا

ايونس ۱۸۹

الله ورته وويل ستاسود عاقبوله شوه نو اوس برابر چلېږئ.

اوسني حنفيان په پټه امين ويلو باندې د صحيح دليلونو د نشت والي له امله دامفکوره ډېره خپره کړې ده، چې امين دعا ده او دعا په پټه ويل پکار دي. او له دغه ايتونو نه دليل نيسي، ليکن دغه ايتونه حق دي؛ خو له دې نه دا استدلال ناسم دی، چې امين په پټه ويل پکار دي له ډېرو وجوهونه.

۱. اوله وجه کله، چې امين بالجهر باره کې صحيح، محکم او غير منسوخ حديثونه موجود دي؛ نو ددې په مقابل کې په دغه ايتونو دليل نيول ناپوهي او کم عقلي ده او په دين کې تناقض راوښکل دي. ځکه که دا ومنل شي، چې امين دعا ده؛ نو په کوم پېغمبر چې ايت نازل شوی دی؛ نو همدغه پېغمبر موږ ته دا ويلي دي، چې امين په زور سره وايئ! او هغه خپله هم امين په جهر ويلي دي، اوله رسول الله صلى الله عليه وسلم له وفات وروسته صحابه کرامو هم امين په جهر ويلي دي، لکه مخکې د بخاري (۱۰۷۸۱) په روايت کې او د عطاء په وينا کې تېر شو.

همدغه شان د ابوهريرة عمل په دې گواه دی، چې هغه به په مروان خليفه باندې دا شرط لگولی وو، چې له ما نه به امين مخکې نه وايي او ابوهريرة به امين په زوره ويلو مصنف عبدالرزاق (۹۲۸۲) مصنف ابن ابي شيبة (۴۲۵۸۲) تعليق التعليق (۲۱۸۸۲)، سنن الكبرى للبيهقي (۵۹۱۲)، او د امام عطاء روايت، چې صحابه کرامو به په لمانځه کې په زوره سره امين ويلو په صحيح بخاري ۱۰۷۸۱، السنن الكبرى ۸۲۸۱، ۸۵، رقم ۲۴۵۴، کې ذکر دی.

۲. دويمه وجه د صحيح حديثونو په مقابله کې د قرآن کريم په عموماتو باندې استدلال کول او صحيح حديثونه په دې ايتونو سره رد کول د اهل زيغو او مبتدعينو او د منکرين حديث طريقه ده، په مزدلفه او عرفات کې جمع بين الصلاتين نشته او په دليل کې دا آيت پيش کړي، چې:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

بېشکه لمونځ په مؤمنانو په خپل وخت فرض دی،

نو په دې ايت کريمه باندې د جمع بين الصلاتين نه کولو لپاره دليل

نيول غلط دي، ځکه، چې په مزدلفه او عرفات کې د جمع بين الصلاتين لپاره صحيح حديث راغلي دي؛ نو لکه څنگه، چې دا استدلال باطل دی. دغه شان د آمين بالجهر په اړه د راغلو صحيح حديثونو په مقابله کې په عام ايتونو سره دليل نيول هم بې بنياده دي.

يا لکه يو کس وايي، چې د پړانگ، لېوه، خرسپي، پيشو او داسې نورو ټولو خوړل روا دي، ځکه چې په قرآن کریم کې راځي

«بِالْعُقُودِ أَجَلْتُ لَكُمْ بِهَيْمَةِ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ»

[المائدة: ۱]

ژباړه: ستاسو لپاره د هغه څاروو پرته، چې درته بيان شوي دي نور څاروي حلال دي؛ نو ددې کس استدلال هم په جواز د دغه حيواناتو باندې په دغه ايت کریمه باندې ناسم دی، ځکه چې په صحيح حديثونو سره ددې حيواناتو خوړل حرام دي.

بعينه د آمين بالجهر مثال هم داسې دی، چې په صحيح حديثونو کې راغلي دي، چې رسول الله ﷺ به آمين په جهر ويلو او صحابه کرامو به هم په جهر سره لوستلو او د رسول الله له وفات څخه وروسته به يې هم آمين په جهر ويلو.

اوس څوک، چې بيا هم دا وايي، چې دعا ده او قرآن کریم کې الله تعالی فرمايي چې دعا په پټه ويل پکار دي؛ نو آمين هم په پټه ويل پکار دي؛ نو ددې کس دا استدلال به داسې خطا وي لکه د دغه مخکنیواستدلال، چې ناسم وو. چا چې جمع بين الصلاتين د رد کولو لپاره په آيت

«إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا»

سره استدلال کړی وه دغه شان چا چې د پړانگ، گېډر، لېوه، خراوسپي

خوړلو د جواز لپاره په «إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ» باندې دليل نيولی غلط دی؛ نو دا ټول په دليل کې د قرآن کریم ايتونه پيش کوي؛ خو استدلال يې ترې غلط او گمراه کن دی. چې د «کلمه حق اريد بها الباطل» مصداق گرځېدلي؛ نو احناف به دې کسانوته څه ځواب ورکوي، چې وايي حج کې جمع بين الصلاتين نشته يا وايي، چې دغه مخکني حيوانات حلال دي، او له قرآن کریم څخه دليل نيسي؟ بنسکاره خبره ده، چې احناف به هغوی ته وايي، چې ولې تاسې درسول الله ﷺ حديث نه مني ولې دا نه دي راغلي، چې په حج کې جمع بين الصلاتين شته دی، او په ايت کریمه کې «کِتَابًا مَوْقُوتًا» راغلی دی. ليکن موږ دلته په حديث باندې عمل کوو، او د حج په وخت کې جمع بين الصلاتين له دې نه خاص کوو،

معارف القرآن لمفتي محمد شفيع (۵۷۹۱۳)

فما هو جوابكم عن تلك الاعتراضات فهو جوابنا عن اعتراضكم.

نو موږ حنفيانو ته هماغه ځواب کوو کوم، چې دوی منکرين حديث ته کوي موږ وايوسمه ده ايت کې خوداراغلي دي، چې دعا په پټه ويل پکار دي، ليکن موږ د صحيح حديث په بناباندې په جهر سره آمين وايو او دا د دغه ايت په خاص او مستثنی دی.

۳. درېيمه وجه: کله چې ددې ايتونو مانا- د حنفيانو د خيال مطابق-دا شوه، چې هر قسم دعا په پټه پکار ده؛ نو اوس زموږ سوال دا دی، چې بيا ولې رسول الله صلی الله عليه وسلم په جهر سره دعاگانې ويلې دي؟ همدغه راز ولې صحابه کرامو او تابعينو په جهر سره دعا کوله، مثلاً رسول الله صلی الله عليه وسلم د دعا طريقه دا وه، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم زندگۍ په هره شعبه کې دعا کړي ده دکورنه ترميدان جنگ پورې

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library